

Naše planine

N A Š E P L A N I N E

Uredništvo i uprava: Zagreb, Gajeva 2a, polukat, telefon 37-316

»Nostre Montagne« — Rivista della Federazione Alpina Croata

»Unsere Berge« — Zeitschrift des Kroatischen Bergsteigerbundes

»The Mountains« — Review of the Alpine Association of Croatia

»Nos Montagnes« — Revue de la Fédération Alpine Croate

Uredništvo i uprava: Zagreb, Gajeva 2a, polukat, telefon 37-316
Glavni i odgovorni urednik: P. Lučić-Roki, Zagreb, telefon 38-041

GODINA VIII.

1956

BROJ 3

S A D R Ž A J:

Dr. Željko Polak: Rijeka Tara i njezin kanjon	177
Miroslav Rotšild: Od Crvenog mora do Kilimandžara	188
Srećko Božičević: Nova otkrića u Hajdovoj hiži	197
Eugen Kumičić: Lubnik, Blegaš, Porezen	201
Kurt Laurenčić: Zupci u Durmitoru	207
Zvone Blažina: Sjevernom stijenom Cima Grande	210
Mirko Marković: Motajica planina	219
Zvone Blažina: Gorsko-kotarskim šumama	225
Lucija Smokvina: U znaku magistrale	228
Uroš Župančić: Kako su i kada slovenski planinari gradili svoje objekte	230
Anton Blažej: O jednom planinaru	232
Ing. Vera Stijović: Sjećanja	234
Dr. M. Florschütz: Planinarstvo i planinarenje na otocima — Osorčica	235
Tefko Saračević: Gripešti je ljudski	239
IZ PERA MLADIH	
Vesna Marčić: Na Velebitu	244
Spasenka Peruzović: Pioniri na Mosoru	247
Vlado Oštrić: Na Trtaru	248
Oluja na Triglavu (preveo N. D. Paulić)	250
Iz planinarske literature	251
Vijesti	258

NAŠE PLANINE

REVIJA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

GODINA VIII.

1956

BROJ 3

Dr. Željko Poljak, Zagreb

Rijeka Tara i njezin kanjon

I. Na izvorištu

Grandiozno kanjonsko područje Tare, jedinstvena geografska i turistička atrakcija Evrope, najstrašnija prometna prepreka Jugoslavije, pobijedena je. Klisure, u koje su se nekad sa visina Durmitora, Ljubišnje i Sinjajevine nadvi-rivali rijetki planinari, te klisure postale su danas pod naletom moderne tehnike saobraćajnim putem prvog reda.

Hiljade radnika i hiljade vojnika iz inženjerijskih jedinica Jugoslavenske narodne armije, tri godine krčile su jedinstvenu cestu uz zeleno-plavu rijeku. Pod naletom bušilica, kompresora i tona eksploziva srušene su stijene, a gdje nije mogla prodrijeti mašina, prodrlе su gole ruke naših Dalmatinaca.

Kanjon Tare postao je prohodan.. Nova automobilska cesta duga 50 kilometara, dovršena je. Nižu se tuneli i po dvije stotine metara dužine, a hiljade tona kamenja survalo se u dubine, promijenilo tok vode, stvorilo nova jezera koja su već sutradan nestajala pod bujicom brze planinske rijeke.

Graditelji su napokon završili svoj posao i otišli su zajedno sa svojim mašinama. Čovjek je pobijedio, a dotadašnji starosjedioci, divokoze, medvjedi i vukovi potražili su posljednji nedirnuti kutak, da za još koju godinu odgode svoj neminovni svršetak.

Tok rijeke Tare i njen porjeće obiluje svime što si samo mogu zamisliti planinari, alpinisti i turisti, lovci i ribiči, plivači i kajakaši. Nizovi blistavih stijena i snježnih vrhova, guste šume sa tamnim jezerima, špilje i ponori, planinarski domovi, novi hoteli i ceste, sve to protkano spomenicima prošlosti, dostignućima moderne tehnike i malobrojnim, raštrkanim, stočarskim nase-ljima. Sve to nanizalo se uz zeleno-plavu, divnu rijeku, okrvavljenu i opjevanu.

Početak tog niza dugog dvije stotine kilometara, izvor Tarin, nije pod Komovima kao što se to obično misli. Izvorište Tare je južnije od njih, tamo gdje skupina Komova prelazi u vapnenački masiv Žijova, gdje se pružila trav-nata visoravan Širokar, vododjelница između Tare i Lima.

Lijepi su i neobični vidici koji nam se pružaju sa Širokara. Na jugu u porječju Lima bjelasaju se brojni vrhovi Prokletija. Kao prvi diže se upravo nama nasuprot elegantna kupa graničnog vrha Vile. Ispod njega u vrto-glavoj dubini od 500 metara, uz samu granicu prema Albaniji plavi se Rikavac, veliko i lijepo jezero. Rikavac je vjerojatno najviša točka u porječju Lima. Sabire vodu iz snježnika u okolnim glečerskim cirkovima Vile (2093 m), Koštice (2037 m) i Širokara (oko 1750 m).

Ove krasne planine, danas pasišta plemena Kuča, od davnine već pred-stavljaju najprivlačniji teren za stočarska plemena u okolini. Vjerojatno je baš u tome razlog zanimljivoj činjenici, da su brojna mjesta tog područja sačuvala

sve do danas svoja prastara imena, premda su tokom historije uz potoke krvi znala mijenjati vlasnike, i premda narodi i plemena koja su bili vlasnici, na tom području nisu imali ni jednog jedinog stalnog naselja. Već u Svetostefanskoj hrisovulji iz početka 14. vijeka spominju se današnja imena Širokar, Rikavac i Koštica, a sudeći po imenima, neka od njih bi mogla potjecati još iz vremena prije slavenskog naseljavanja.

Zatišje danas vlada na obalama Rikavca, nekadašnjeg krvavog razbojišta. Kiljani, nadgrobni kamenovi, postepeno tonu u zemlju i prerasta ih trava. Mirno pasu stada ovaca, jer je prestao karavanski promet nekadanjim magistralama, a s njime i pohodi pljačkaša.

Vratimo se Tari i potražimo njezin izvor! Spuštajući se sa bujnih livada Širokara na sjever, ulazimo doskora u ljuti krš. Na daljem putu dobro se moramo čuvati da ne zalutamo u labirintu stijena i pastirske stazice.

Negdje iz daljine dopire do nas šum vode. Tražimo pogledom po toj pustoj krajini i napokon nalazimo. Desno od našeg puta ruši se slap sa jedne stijene, ogroman i nabujao od nedavne kiše. Iz ove daljine neobičan utisak daje okomiti stup vodopada. Čini nam se kao da taj vodeni stup neobično polagano, gotovo lijeno propada u dubinu. Njegova voda prije ili kasnije završava u Tari, probivši se do nje podzemnim putovima.

Lijeko od našeg puta usječena su ogromna prirodna vrata između dviju stijena. Ona nam otvaraju vidik prema planinskom masivu Žijova. Silne magle kovitljaju se iza tih vratiju i samo pokatkad otkrivaju mrke, kamenite prikaze titanskih dimenzija. Kameniti stošci Štitan, Smojan i Surđup (2182 m) zadviljuju svojom veličinom, ali i zastrašuju ozbiljnošću nijeme pustoši. Ni ovi vrhovi, ni Bukuminsko jezero, koje se tamo negdje na sjeveru sakriva u maglama, nisu do sada privukli prijateljā prirode i planina. Odbija njihova neistražena, bezvodna krajina i tišina graničnog područja.

Spuštamo se sve dublje u Tarino izvorište. Nakon sata hoda ispod Širokara stižemo u Mokro, zelenu, neobično ravnu dolinicu, okruženu pastirskim kolibama i strmim obroncima Maglića (2141 m) i Torača (1882 m). Dolina se stepeničasto spušta, a izvori koji se ovdje javljaju, natapaju bujne livade pojedinih terasa.

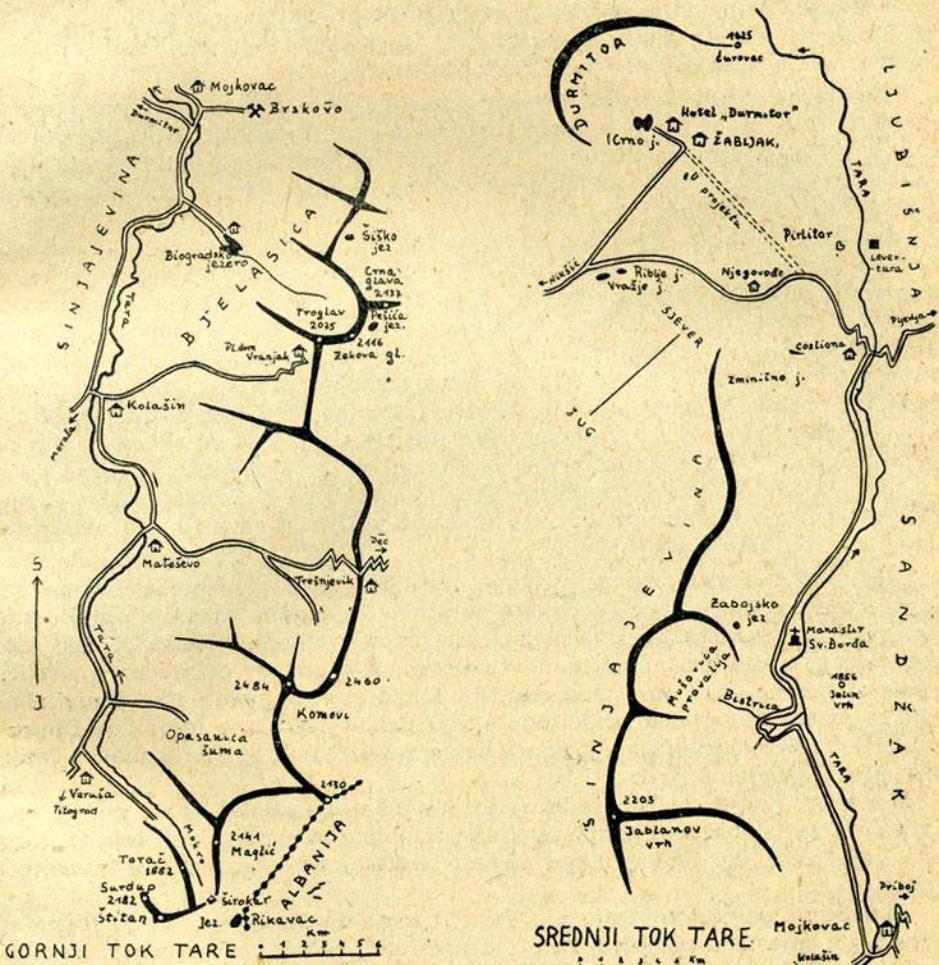
Pažljivim promatranjem doći ćemo ovdje do jednog zanimljivog zaključka. Svaka stepenica u ovoj dolini nekad je vjerojatno sadržavala po jedno jezero, koja su se preko niskih prečaga prelijevala jedno u drugo. Danas su sva jezera zatrpana nanosom i pretvorena u ravne livade, izuzey zadnjeg, gdje nalazimo močvarno polje, kao posljednji trag nekadašnjeg jezera.

Trista metara ispod najnižeg polja počinje dolina Tare. Ostavljamo za sobom izraziti planinski krajolik sa Tarinim izvorištem i silazimo u Verušu, pitomu dolinu, početak Tarinog korita.

II. Podnožjem Komova, Sinjajevine i Bjelasice

Počinje druga faza u Tarinom toku. Ona se ovdje posve oslobođila podzemlja i do ulaza u svoj glasoviti kanjon teče slikovitom dolinom među šumovitim obroncima Komova, Sinjajevine i Bjelasice, stalno praćena automobilskom cestom. Prvi dio ceste, koji se spušta od karaule na Mokrom u Verušu, zapravo još ne zaslужuje to ime. Tek od novog klimatskog oporavilišta u Veruši prati Taru prava automobilska cesta (magistrala Peć—Titograd). Nešto niže utječe u Taru jaka pritoka Opasanica. Iz njene šumovite doline kolone kamiona izvlače drvenu masu i voze je niz Taru na preradu u Mojkovac.

Ovdje nam se nehotice nameće veza između postepenog nestajanja šume, glavnog rezervoara vlage, i sve češćeg nezadrživog pustošenja planinskih bujica. Nedugo iza našeg pohoda, nakon jednog proloma oblaka, silne bujice opustošile su čitavu krajinu. Otplavile su preko 30 mostova, čitava naselja ljetnih pastirske koliba, zajedno sa imovinom, stokom, pa i ljudima. Vjerovatno uopće ne postoji teži i beznadniji posao od ponovnog pošumljavanja krša, koji je jednom ispran kišom i ispržen suncem.

Probijajući se podnožjem Komova dolazimo do Mateševa (oko 1000 m nad morem). To je mali zaselak sa jednim hotelom na raskršcu za Kolašin, u stvari, jedna velika i bezizgledna autobusna stanica, mjesto prokletio od hiljada nesretnih putnika, koji su se ovdje nadali dobiti prevoz. Samo onaj koji je bio u Mateševu i ovdje možda čekao na autobusnu vezu i smilovanje šofera, taj je mogao pravo shvatiti problem saobraćaja u Crnoj Gori. Samovolja šofera i »priateljska veza« još uvijek caruju, a gužve na autobusnim postajama svakidašnja su tužna slika.

Inače, Mateševu ima divnu okolicu. Spomenimo samo Komove, dva granđozna, stožasta vrha, koji zadivljuju svakog putnika na toj planinskoj cesti. Sa prijevoja Trešnjevika (oko 1600 m), gdje je uredena mala gospodionica, uspon na Vasojevički Kom (2460 m), predstavlja lijepi i lagani izlet od tri sata hoda. Na Kučki Kom uspon je nešto teži i potrebno je otprilike još toliko kao do Vasojevičkog.

Niže Mateševa, oko deset kilometara niz Taru smjestio se Kolašin (965 m), najveće mjesto u čitavom toku Tare. Njegova krasna okolica, nadmorska visina, Jadranska pruga koja će uskoro ovdje prolaziti, zatim novi moderni planinski hotel na samoj obali Tare, sve su to uslovi koji će Kolašin učiniti prvorazrednim klimatskim i turističkim mjestom.

Na lijevoj strani Tare diže se ogromna, krševita Sinjajevina, puna nepristupačnih stijena i divljih pejsaža (vidi članak o Sinjajevini u »Našim planinama«, 1952 g.). Između Babinog Zuba (2253 m), Moračkog Gradišta (2214 m) i Jablanovog vrha (2203) usjekla se dolina Plašnice, zelena oaza okružena bijelim vapnenačkim šiljcima.

Sa desne strane je Bjelasica (2137 m) golema ali pitoma planina sa mnogo brojnim jezerima, pokrivena šumom i prostranim pašnjacima koji se zimi pretvaraju u lijepe skijaške terene. Kao kruna svega, nedavno je u skupini najviših vrhova, na visoravni Vranjaku, otvorena nova planinarska kuća kolašinskih planinara. Zanimljivo je kako se crnogorski planinari kod podizanja planinarskih objekata uporno drže principa, da se planinarske kuće grade isključivo na mjestima gdje dopire cesta (na pr. Lovćen, Čakor). A ako je nema, najprije se gradi cesta, a tek onda kuća. Tako je bilo i sa kućom na Bjelasici gdje se nova cesta penje na visinu od 1750 metara do same kuće, a zatim, da bi olakšala i uspon na Troglav (2075 m), produžuje dalje prema vrhu. Najednom, kao odrezana, bez ikakvog vidljivog razloga, iznenada prestaje na rubu jedne provalije.

Nakon Kolašina Tara se probija tjesnom dolinom između Bjelasice i Sinjajevine. Na 18. kilometru odvaja se preko Tare most sa natpisom »Nacionalni park Biogradsko jezero — 4 km«. Za jedan sat hoda stižemo do Biogradskog jezera, usred guste, mijesane šume, sa netaknutom prirodom u okolini. Jedina stambena kuća koja se nalazila u blizini morala je biti napuštena. Biogradsko jezero danas nam znači ono što je nekad bilo Crno jezero na Durmitoru prije sjeće okolne šume, gradnje nekih nepotrebnih zgrada i unakaživanja turističkom stazom.

Danas su posjetioci Biogradskog jezera još dosta rijetki. Ipak, nedjeljama znaju doći na izlet čitave grupe izletnika iz obližnjih crnogorskih mesta, a na cesti koja vodi do jezera mogu se sve češće sresti i automobili inozemnih turista.

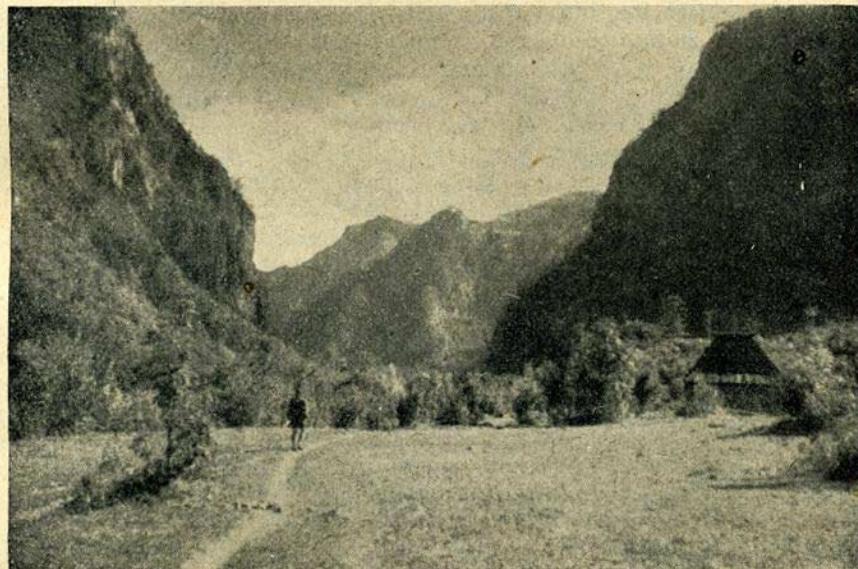
Spuštajući se cestom dalje niz Taru stižemo do Mojkovca. To je jedno od najvažnijih mesta u porječju Tare i u prošlosti i za buduća vremena. Nekada, u vrijeme vladavine Nemanjića, nalazilo se u blizini (4 km cestom) na obroncima Bjelasice planine Brskovo. Bio je to tada veliki rudarski grad, jedan od najvećih rudnika na Balkanskom poluotoku. Dubrovačka republika imala je ovdje svoje diplomatsko predstavništvo. Srebro, cink i olovo, koji su se tu kopali bili su jaka ekonomski podloga i razlog progresa tog srednjovjekovnog industrijskog centra. Dolaskom Turaka grad je počeo propadati i tokom stoljeća posve ga je prerastao korov i šuma.

Posjetili smo ovo historijsko mjesto u želji da razgledamo njegove ostatke, no u današnje vrijeme mogli smo jedva naći tragove nekadašnjeg velegrada

od 40.000 stanovnika. Brskovo ima veliku budućnost. Novija rudarska istraživanja pronašla su nova nalazišta rude, i nakon nekoliko stoljeća eksploatacija je opet nastavljena. Zasada još u skromnom opsegu, no dovršenjem Jadranske pruge Brskovo će se naći na važnoj magistrali i ubrzo opet postati ono što je nekada bilo.

Druga mojkovačka znamenitost je velikidrvni kombinat, novo, poslijeratno postrojenje, koje na licu mjesa prerađuje ogromna bogatstva okolnih šuma.

Kod Mojkovca čini Tara oštar zavoj i naglo skreće na zapad. Nova prvo razredna turistička cesta, dovršena prije dvije godine, slijedi Taru po lijevoj

Dolina Tare kod Dobrilovine

Foto: Dr. Z. Poljak

obali u njenom dalnjem toku. Prvih petnaest kilometara prolazi pitomim Mojkovačkim poljima, sve dok ne stigne do ušća Tarine pritoke Bistrice. Dolina Bistrice je kratka, svega oko osam kilometara, ali je jedna od najljepših u Crnoj Gori. Okružena strmim, šumovitim obroncima Sinjajevine, usjekla se duboko u njezin masiv, da završi u posve alpskom stilu ispod visoke stijene Mušovića provalije. Opisavši veliki luk kroz čitavu dolinu, cesta napokon stiže do ulaza u kanjon Tare.

III. Kanjon rijeke Tare

Đavolji Lazi, ogromna, neprohodna stijena zatvorila je ulaz u najveći kanjon Evrope. Kao da ni sama Tara nije htjela posve otvoriti ta vrata i omogućiti pristup u svijet grandioznih oblika i prirodnih fenomena nevjerojatnih dimenzija, koji je iza njih stvorila. Đavolje Laze Tara je prošla podzemnim putem, špiljskim hodnikom koji si je sama izdubla kroz tvrdu, vapnenačku stijenu. Sve do nedavna stajali su Đavolji Lazi kao prirodni most nad Tarom, usprkos prirodnim silama koje su ga nastojale oboriti. On je postajao sve niži

i uži, ali je njegov tvrdi vapnenac odolio. Ljudi su se služili tim prirodnim mostom za prijelaz preko rijeke i bili su njime zadovoljni. Presvodio je rijeku na visini od dvanaest metara, i njime su se mogli uvijek koristiti, bez obzira na vodostaj. No isti ti ljudi su ga i srušili. Bilo je to 1928. godine. Smetao je balvanima koje su transportirali rijekom. Tako je nestao jedan spomenik prirode, a s vremenom će i samo sjećanje na njega izblijedjeti i nestati.

Davolje Laze danas bez muke prelazimo novom cestom. Odmah iza stijene prostire se nekadašnja prašuma orijaških borova. Još i danas ima ovdje divnih egzemplara takvih dimenzija, da čovjek sa čuđenjem pokušava pogledom dosegnuti njihove vrhove.

Iza šume probija se cesta kroz Sokolovinu, vrletnu stijenu, koja je izneadnim survavanjem ogromnih masa kamena zadala mnogo jada graditeljima ceste. Sjećam se čudnih, potmulihi tutnjava za vedrih ljetnih noći, i uzdaha umornih radnika: »I opet ta Sokolovina!« A slijedećeg jutra probijanje puta počelo bi iznova.

Iza Sokolovine Tara širi nešto svoje strane i ovdje se usred doline smjestilo seoce Dobrilovina, sa nekoliko neuglednih seljačkih kućica, a među njima stari manastir Sv. Đorda. Manastirski konak je propao, no sama crkva sa freskama koje su stare vjerojatno oko 200 godina, dosta je dobro sačuvana. Manastir je napušten i on je nažalost u tom zabitnom kraju, daleko od svakog kulturnog centra, osuđen na postepeno propadanje.

Dobrilovina predstavlja jedan mali kuriozitet. Ona je u Jugoslaviji najudaljenije mjesto od bilo koje željezničke, pruge. Do svake od najbližih stanica (Nikšić, Titograd, Rudo i Peć) ima preko 120 kilometara. I kad se čovjek nađe već jednom u tom dalekom kraju, ne bi smio propustiti priliku da ne pogleda interesantno Zabojsko jezero, vjerojatno najmanje poznato u Jugoslaviji. Put do jezera vodi od manastira uzbrdo, najprije ispod vratiju jedne velike pećine, koja danas služi kao tor za ovce. Bilo bi interesantno istražiti njenu unutrašnjost, kao i niz drugih pećina i ponora koji su postali pristupačniji izgradnjom nove ceste.

Usput možemo svrhati do jednog slapa koji se ruši sa Sinjajevinske visoravni; do njega nema puta ali nam kao putokaz služi šum njegove vode. Od manastira do jezera treba oko dva sata strmom pješačkom stazicom uz priličnu opasnost da se zaluta. Hvalevrijedno bi bilo od kolačinskih planinara, čije je to radno područje, kad bi ovaj put označili markacijama, pa ga možda produžili do Zminičnog jezera i dalje do Durmitora. Jezero je smješteno u jednoj tijoj šumovitoj kotlini, promjer mu je nešto preko 100 metara, a veličinom, bojom i okolinom mnogo podsjeća na durmitorsko Zmijinje jezero.

Iza Dobrilovine dolina postepeno opet prelazi u kanjon. Strane su sve strmije, za cestu jedva da ima mjesta, i često je bilo potrebno probijati živu stijenu. Ima ovdje tunela dugih i po 200 metara, a sve to stajalo je i ljudskih žrtava. Hiljadu metara visoko iznad nas prostire se visoravan Sinjajevine i Prenčana. Iz ovog polumraka vidimo samo jednu usku pukotinu nebeskog plavetnila. Približavamo se stijenama Čor Budžaka, bez sumnje najtjesnjeg mjeseta u Tarinom kanjonu.

Čor Budžak napadnut je istovremeno sa dviju strana. Metar po metar probijala se stijena i jedna ekipa približavala se postepeno drugoj. Kažu da noga pješaka još nije prošla taj dio kanjona. Prošli su doduše kajakaši, a prolate svakodnevno i triftari, splavari. Vjerojatno nema težeg posla na svijetu. Tara je preuska za splav i treba balvan po balvan provesti kroz brzice i slavope. Triftari, oboružani capinom skaču s jednog balvana na drugi, oslobadaju

one koji negdje zapnu i usmjeravaju im dalji tok, a sve to sa tako nesigurnog stajališta kao što su balvani koji se komešaju po virovitoj rijeci. U takvom poslu i na takvom prevoznom sredstvu putuju oni na stotine kilometara niz Taru i kasnije niz Drinu.

Htio sam se kao pješak probiti kroz Čor Budžak prije probroja ceste, nadajući se da će biti prvi koji to pokušava bez pomoćnih sredstava kao što su kajak ili splav. Radnici su me ispratili sumnjičavim pogledima i kimajući glavama. Išlo je to dosta teško i često je trebalo preplivati sa jedne obale na drugu. Katkada sam naišao na koji zaostali balvan i to sam smatrao sretnim slučajem. I kad sam se već približavao tutnjavi mina sa druge strane, raz-

Hotel »Bjelasica« na Tari kod Kolašina

Foto: Dr. Z. Poljak

mišljajući kako da se probijem kroz tuču kamenja što svakog časa zasipava radilište, naišao sam na šator jednog francuskog bračnog para. Smjestili su se usred kanjona na jednoj travnatoj čistini od nekoliko metara. On je pecao pastrve, a ona ih je pržila na tavi. I tako je rezultat čitavog moga prvenstvenog pokušaja bio svega nekoliko prženih pastrva.

Nedaleko odavde nalazi se i Prenčanski most, primitivni prijelaz koji veže Crnu Goru sa Sandžakom. To je viseći most, konstruiran na starinski način od nekoliko čeličnih užeta razapetih između jedne i druge obale sa nogostupom od tankih daščica. Prelazeći preko zapjenjene rijeke, na mostu koji se njiše nakon svakog koraka i gledajući pet šest metara pod sobom prijeteću dubinu, čovjeka obuzima prilično neugodan osjećaj.

I nehotice se misao vraća u ona vremena kad je ovdje bilo dovoljno preseći jedno uže da se potpuno uspostavi prirodna granica između Turske i Crne Gore. Još da nedavna mogao se ovdje vidjeti u upotrebi i viseći most tipa »plužina«. Ta primitivna naprava sastojala se od jednog jakog užeta razapetog među obalama. Na užetu je pomoću malog kotačića bilo obješeno drveno sjedište koje je putnik sam pomicao držeći se rukama za uže.

Tisućljetnim erozivnim djelovanjem, a potpomognuta i tektonskim pokretima, usjekla se Tara 1000 metara duboko u vapneničku podlogu, i tako nam omogućila da danas možemo zagledati sve do njenog dna. Mnogobrojni šiljski otvori zivejaju sa jedne i druge obale, a neispitano i interesantno područje očekuje smjele istraživače da prodru u njegove tajne. Za šilju kod prenčanske vodenice, nedaleko istoimenog mosta, kažu mještani da je duga preko dva sata hoda i da je puna podzemnih dvorana i jezera. Ispod šilje izvire jaka voda, koja pokreće primitivnu vodenicu kašikaru, smještenu pod vedrim nebom. Ovamo se spuštaju stanovnici sa prenčanske visoravni da samelju svoje žito, a pećina im služi kao sklonište od kiše, kao magazin, a koji puta i kao noćiste.

Sat hoda odavde probija se cesta vrletnom Bajovom pećinom, a nakon daljnog sata hoda prolazi tunelom kroz strahovitu stijenu Ljuticu. Čovjek se ne može načuditi kako je ljudska ruka uspjela riješiti taj problem, probiti se kroz okomitu, kršljivu stijenu ispod koje u dubini zaglušno šumi izvor rijeke Ljutice, Tarine najjače, ali ujedno i najkraće pritoke, jer svega par metaraiza izvora, Ljutica utječe u Taru.

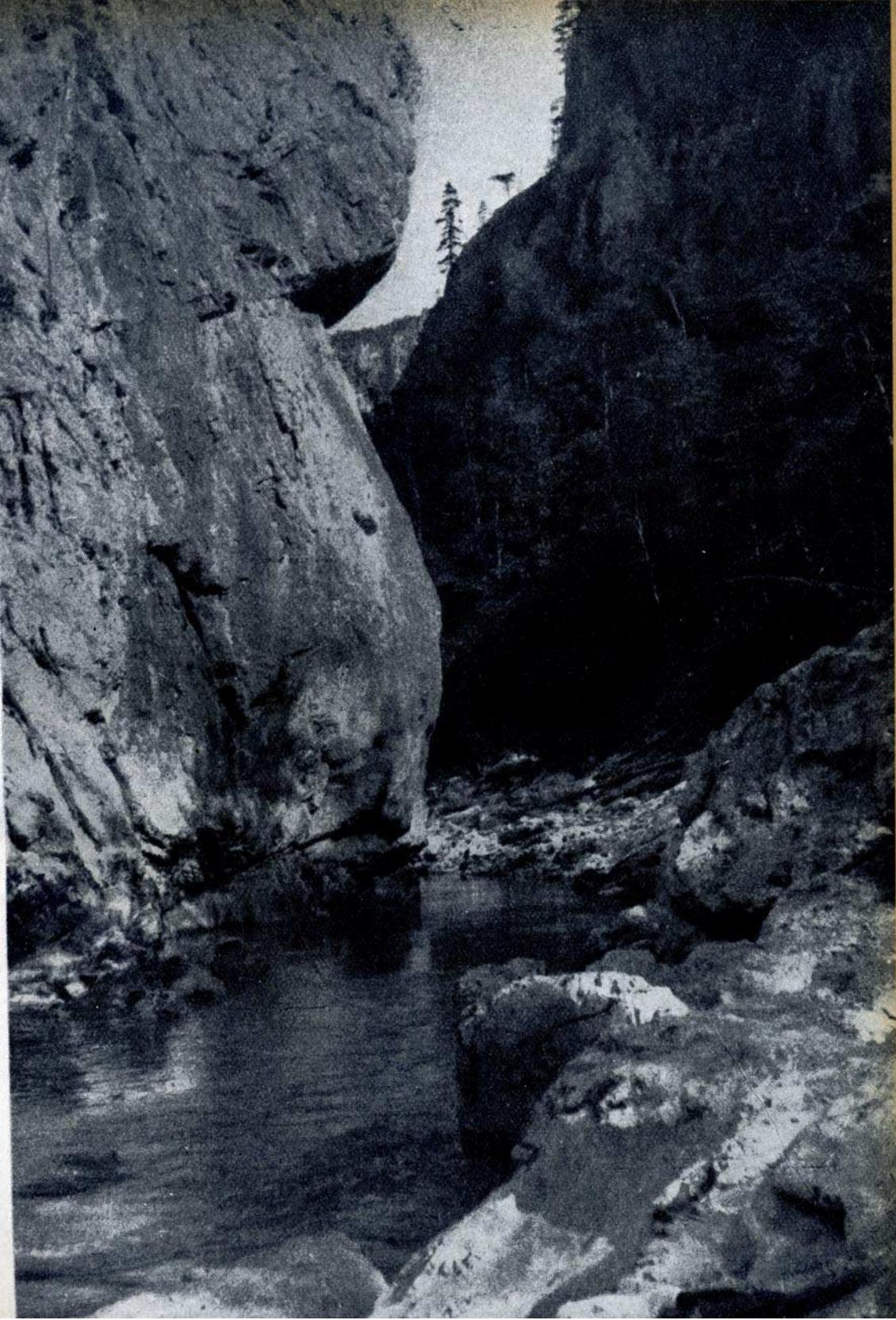
Tisuće tona kamenja srušeno je prilikom gradnje ceste u Ljuticu i to je još više skratilo tok njene studene vode što potječe iz Sinjajevinskih jezera i snježanika. Ovdje su radili ponajviše naši Dalmatinци. Viseći na užetu bušili su okomitu stijenu i u toj teškoj borbi su prirodnom, uz cijenu vlastitih života, stvorili pravu epopeju Ljutici. Na hiljade kilograma eksploziva tutnjilo je ovdje pune dvije godine i razorilo malu vodenicu pod stijenom, kojoj se danas više ni tragovi ne mogu razaznati. Svega se još nekoliko smrekovih stabala uspjelo održati u blizini, ali su ostala bez i jedne grančice pa čak i bez kore. No ipak još i danas stoje ovdje kao sablasti pojačavajući jezu ovog strašnog mjesta.

Nasuprot Ljutice, na drugoj obali Tare okomila se u visinu od 800 metara stožasta crna hridina Ujač, stvorivši zajedno sa Ljuticom orijaška vrata. Tristogodišnji gorostasni borovi prekrili su nepristupačne strmine Ujača crnim prašumskim plaštem, ulijevajući prolazniku poštovanje i držeći na udaljenosti gramzljivu ruku koja se pruža za njegovim mnogomilijunskim bogatstvima.

Tek što smo ostavili za sobom vječni polumrak Ljutice, tek što smo izišli iz mraka na svjetlo, neočekivani prizor ukazuje se očima koje su već navikle na divljinu stijena i polumrak tunela. Divan spomenik tehnike 20. stoljeća, jedinstveni betonski most dug 300 metara, elegantno je premostio duboki kanjon Tare. Na visini od 170 metara pružio se smjelo sa stijene na stijenu i gledalac se zapanjeno pita kako je to bilo moguće izvesti na ovoj visini.

Pola godine sam živio u kućici kraj mosta na Đurđevića Tari, i mogu reći, da mi za to čitavo vrijeme nikad nije bilo dosadno. Satima može čovjek prostajati na Tarinom mostu, ne znajući čemu da se više divi, vrtoglavoj dubini pod mostom, rijeci Tari, samom mostu ili snazi ljudskog uma koji ga je zamislio.

Sve češće mogu se ovdje susresti skupine turista, ponajviše stranaca, koji dolaze da se nadive jedinstvenom mostu i jedinstvenoj rijeci. Često je to divljenje pomiješano i sa čuđenjem, jer su se zaista neobični kontrasti našli zajedno na tom malom prostoru, omeđenom strmim stranama. Ovdje moderni vijadukt, jedinstvena atrakcija u svjetskim razmjerima, a malo dalje još uvijek u upotrebi arhaični viseći most, ostatak prošlih vremena.

Ovdje kod mosta na Đurđevića Tari završava nova, moderna autostrada. Kanjon Tare je ovom cestom pružio ne samo nove pristupe Sinjajevini, Durmitoru i Ljubišnji, i to pristupe koji su prohodni i tokom čitave zime, čega do sada još nismo imali. Cesta je i sama po sebi prvorazredna turistička atrakcija do koje je danas relativno lako doprijeti. Na ljepšim mjestima izgrađeni su vidikovci sa klupama za odmor, a svaki veći izvor je kaptiran za potrebe prolaznika.

Sandžak: tip peštarskog naselja na granici Polimlja

Foto: Dr. Z. Poljak

U neodređenoj budućnosti predviđa se produženje ceste niz Taru sve do Drine. No ne samo u području Tare, nego i diljem čitave Crne Gore grade se punim tempom mnogobrojne nove ceste i to naročito u planinskim predjelima, koji su do sada bili tako nepristupačni.*

* Za planinare će biti od interesa ove novoizgradene ceste:

1. na Komovima cesta sa sedla Trešnjevika pod Vasojevićkim Komom do Štavna,
2. pod Komovima cesta Matešovo-Ljubaštica, koja vodi pod Međukomlje,
3. na Bjelasici cesta koja vodi iz Kolašina do planinarskog doma na Vranjaku,
4. cesta koja vodi iz Ivanograda preko Lubnica u pravcu Vranjaka, gdje će se s predašnjom spajati kad bude dovršena,
5. u Moračkim planinama prvorazredna cesta Titograd-Morački manastir-Kolašin, koja je u stadiju završavanja
6. u Žijovu cesta Titograd-Medun-Hotska korita sa južne strane i
7. Cesta Veruša-Mokro sa sjevera,
8. u Prokletijama cesta koja vodi uz Šekularsku rijeku prema Bogama,
9. od Ivanograda preko Kaludre u Mokru pl. u Prokletijama,
10. od Andrijevice mimo Konjuha u Kute,
11. u Ljubišnji cesta Kosanica-Bobovo kao odvojak ceste Nikšić-Pljevlja i
12. cesta Plevlja-Gradac-Šule duga oko 50 km koja vodi pod Ljubišnju,
13. na Durmitoru cesta Žabljak-Pišće, koja obilazi Durmitor preko Dobrog dola,
14. od Foče do Šćepan-polja, koja će biti spojena sa predašnjom i sa
15. cestom koja vodi od Nikšića u Pivu preko Bajovog polja.

Kao krunu svega treba spomenuti izgradnju Jadranske pruge Beograd-Bar, prve pruge normalnog kolosjeka na području Crne Gore. Zahvaljujući njoj, veoma će se izmijeniti slika Crne Gore. Dosada najnepristupačniji i turistički najinteresantniji predjeli, postat će novi centri. Prestat će jednom za uvijek utvare o opasnostima »divljih balkanskih gudura«, a Crna Gora sa svojim planinama, jezerima i kanjonskim rijekama stat će ravnopravno uz bok najpoznatijih turističkih zemalja.

IV. Tajne posljednjih kilometara

Na mostu kod Đurđevića Tare, seoceta od par kuća, završava nova cesta. Kod gostionice koja je tu nedavno podignuta, nalazi se raskršće. Lijevo se penje cesta za Durmitor, a desno preko mosta za Pljevlja i stanicu Rudo. Na preostalom dijelu Tare od gotovo 80 kilometara nema nikakvog puta. Među tim klisurama nalazimo svega dva mala naselja do kojih vode samo vrletne stazice sa okolnih visoravnih. Prvo od njih Lever Tara, malo seoce sa svega nekoliko raštrkanih kuća, zadržalo se na historijskom prelazu preko Tare ispod Pirlitora, starog opjevanog zamka legendarnog vojvode Momčila. Danas korov prerasta stoljećima utiranu stazu, koja je još do nedavna bila glavna veza između Sandžaka i Crne Gore. Ta naporna staza sa 1000 metara silaza i odmah zatim sa isto toliko uspona danas je postala svojinom historije, a njenu ulogu preuzeo je gigantski most na Tari.

Ima jedno pitanje koje se nameće putniku, strancu u ovim krajevima, a to je pitanje o životu ljudi među tim nepreglednim stijenama. Znamo da je tu bilo naselja od davnine, i da je njihova povijest vrlo stara, starija i od same predaje.

Već stari Iliri poznavali su Taru i ona nam je do današnjeg dana sačuvala ime jednog njihovog plemena, koje je nekoć tu živjelo (Autariati — Tara). Nakon Ilira prešao je preko tog područja romanski val. Kao uspomena na njega ostalo nam je ime Durmitorovo (dormitorium, latinski znači počivalište, vjerojatno kao jedna etapa nomadskog kretanja stočara, Romana). No ima li danas ovdje života i kakav je taj život?

Pola godine bio je kanjon Tare moje radno područje, pa sam bio primoran prilagoditi se ambijentu i uključiti se u život ovdašnjih gorštaka. Tako sam uspio vidjeti ne samo da ovdje ima života, nego osjetiti i ono što se ne može vidjeti. Taj život odiše posljednjim tragovima patrijarhalnog, plemenskog uredenja, on je grčevito vezan za par ovaca i za par metara zemlje, tko zna kada iskrčene u ljutom kršu, iscijeđene do krajnosti i iskorištene do maksimuma.

I ovdje je prošao dah civilizacije i novih ekonomskih prilika. Ostavio je za sobom duboke promjene. Gradnja nove ceste, na primjer, trajala je do duše samo tri godine, no nije bila samo novi, privremeni izvor zarade. Ovdje je uspostavljen čvršći kontakt sa svijetom i civilizacijom. I premda su se ljudi vratili kućama i ne misleći više na cestu, premda se i danas radije služe svojim planinskim putovima i jašu na konjima zazirući od ravne i prasnjave ceste, kojom je tako dosadno pješačiti, ipak nije više kao nekad. Dosadašnja životna borba tih ljudi postala je danas mnogo teža. Počelo se sve više tražiti od života, i ogroman se napor ulaže u pretapanje starog u novo, napor koji je mnogo mukotrpniji nego igdje drugdje kod nas.

Promjene koje je donijela civilizacija u hiljadugodišnji način dosadašnjeg života i privređivanja, u starodrevnu psihu i mentalitet, potresle su teme-

ljima. No daleko od pomisli da bi ti ljudi bili zaostali. Bistrina uma dinarskog gorštaka poznata je, a nepismenost je ovdje rijetka pojava. Ozbiljni su to ljudi, koji zdravim rasudivanjem primaju sve što je novo i izvana. Uvijek sam se sa njima dobro razumio.

Jedino su još svadbe posljednja prilika kad se s njima gubi kontakt, kad se instinkтивno prepuštaju starim atavističkim nagonima. Neobične su to i

Most kod Đurđevića Tare

Foto: Dr. Z. Poljak

sve rjeđe prilike kad se upali djedovska krv u žilama, kad svatovi uz zاغlušnu pucnjavu, s pištoljem u jednoj ruci, a čuturom u drugoj, jure u vratolomnom galopu planinskim visoravnima. Nikad ne ћu zaboraviti četu opojenu pucnjavom i rakijom koja je uz monotonu, ali snažnu pjesmu upravo vrto-glavim tempom sjurila na konjima do mosta na Tari, pa prešavši u galopu na drugu stranu, u zaletu zagrabilo uzbodo i nestala opet negdje na visoravnima.

Neupućeni prolaznik malo će od svega toga vidjeti. Uzalud će kružiti pogledom po strminama tražeći neko od malobrojnih, raštrkanih naselja, sakrivenih po proplancima i među stijenama.

Posljednji dio Tare još uvijek je nepristupačan i tajne njegovih zadnjih kilometara poznate su samo triftarima i kajakašima. Još samo jednom Tara širi svoje strane, dajući mjesto seocetu po imenu Tepca. Mnogim posjetiocima Durmitora to je selo poznato jer su zavirili u njega sa vrha Čurovca iz visine od 1000 metara. No rijetko tko je smogao hrabrosti da ga pogleda iz bližega, jer isto toliko koliko ima silaza treba se kasnije uspeti. Ovakve stazice jedina su veza Tepaca sa ostalim svijetom.

I konačno, završetak naše rijeke, Šćepan-polje, historijsko mjesto sa ruševinama hercegovog grada. Ovdje su Sastavci. Tara se sastaje sa svojom družicom Pivom. Njihove vode ostavljaju ovdje područje Crne Gore i pod zajedničkim imenom Drine teku dalje u Bosnu.

Miroslav Rotšild, Zagreb — Asmara

Od Crvenog mora do Kilimandžara

Nalazim se već skoro dvije godine u Eritreji, sjevernoj pokrajini Etiopije. I u službeno, i u slobodno vrijeme prešao sam mnogo hiljada kilometara ovom interesantnom, i za nas Evropljane egzotičnom zemljom. Kupao sam se u toploj Crvenom moru, u mjesecima kada se kod nas u Jugoslaviji oblače zimski kaputi, a živa pada daleko ispod ledišta. Penjaо sam se po ugaslim vulkanima i planinama Etiopije, i krstario džipom po neprohodnim prašumama, gdje je danju temperatura i u hladu preko 40 stupnjeva, dok noću cvokočeš zubimа i pored vatre, koja te štiti od zime i od divljih zvijeri. Uživao sam u ljepotama noćnog afričkog neba, a rano uzoru prije svitanja slušao, kako je buđenje novog dana popraćeno nevjerljatnim glasovima svih mogućih životinja, koje se upućuju do najbliže vode, te najelementarnije potrebe svog opstanka.

Bližio se dan mog prvog godišnjeg odmora u Africi, pa sam tako obilazio turističke biroe, tražeći informacije. Preda mnom na stolu leži sav mogući turistički materijal, gdje se reklamiraju brojni nacionalni parkovi, divlje zvijeri, povlastice za skupna putovanja i t. d.

Gledajući mapu Afrike, moje misli i težnje idu prema jugu, gdje se na granici Kenye i Tanganyike uzdiže visoko, daleko najviše od svega u Africi, ogroman i impozantan Kilimandžaro, sa svojim stjenovitim Mawenzijem i zaledenim kraterom Kibo. Odlučio sam pokušati da izvršim uspon na Kilimandžaro, uz kombinaciju jednog kružnog putovanja po okolnim krajevima. Nažalost, u Asmari, glavnom gradu Eritreje, gdje se nalazim na službenoj dužnosti, nisam nikako mogao naći partnera za to putovanje. Svima je ili predaleko, ili su im preveliki materijalni izdaci. Dakle, ne preostaje mi ništa drugo, nego na put krenuti sam, i usput na sreću tražiti partnera.

Nakon što sam dobio sve potrebne vize, i svu svoju spremu strpao u praktične engleske putne torbe, eto me konačno osmoga marta, oko pet sati poslije podne, na aerodromu u Asmari. Još malo, i već letimo u pravcu istoka; stewardesa nam govori da smo na visini od 10.000 stopa i da ćemo za tri sata stići u Aden. Duboko ispod nas su pustinje Dankalije, posljednji traci sunca na zalazu još nekoliko časaka miluju valove Crvenog mora, a onda nastavljamo lijet u noći. No ne za dugo, jer već razabiremo na obzoru svijetla. Crvena slova ispred pilotove kabine upozoruju nas da se vežemo i

da prestanemo sa pušenjem. Točno u osam sati zaustavljamo se pred zgradom aerodroma u Adenu. Otvaraju se vrata, i odmah se osjeća već poznati nevjerljivo topli zadar tropskih noći.

Obavljamo granične formalnosti. Carinski pregled sastoji se samo u popunjavanju jednog formulara, koji pita da li se unose droge ili vatreno oružje. Adenska policija, sa karakterističnim visokim fesovima, koji će me stalno pratiti na čitavom putovanju po Istočnoj Africi; jedino će se u pojedinim predjelima mijenjati boja fesa.

Luksuznim engleskim autobusom jurimo asfaltiranom cestom u pravcu Steamer Pointa, adenske luke, gdje ćemo na teret aero-kompanije boraviti dvije noći u hotelu Crescent. Dijelim sobu sa simpatičnim mlađim Englezom, koji je upravo stigao iz Londona na novu dužnost u Hargeisi, glavnom gradu britanske Somalije.

Slijedeći dan provodim razgledajući veliku i bučnu luku Adena, koja poput zmije vijuga pored razmjerne visokih i od sunca potpuno izgorjelih planina, od t. zv. Steamer Pointa do 6 milja udaljenog drugog dijela grada Cratera. Taj dio grada dobio je naziv baš radi svojeg položaja, jer je gotovo potpuno opkoljen sa svih strana planinama, a leži na samom krateru mrtvog vulkana. Premda je mjesec mart, osjeća se prilična vrućina u bučnim ulicama Cratera. Poslije podne razgledavam nadaleko poznate adenske trgovine, gdje se može kupiti sve što čovjek zaželi, a pune su turista sa svih brodova koji svraćaju u ovu luku.

Rano u zoru 10. marta napuštamo adenski aerodrom, i nakon lijeta od sata i pol u pravcu juga spuštamo se na aerodromu Hargeise. Naokolo je pejsaž oskudne stepa sa mršavim pašnjacima. Slijedeća etapa leta je daleko prema jugu: Nairobi. Oko pola tri poslije podne prelazimo ekvator i točno u tri sata spuštamo se na zapadnom aerodromu Nairobi.

Ovaj glavni grad Kenye nalazi se svega 140 km južno od ekvatora, na svojih 1600 metara nadmorske visine. Danas broji oko 180.000 stanovnika, od kojih je 100.000 domorodaca i oko 60.000 Indijaca, dok su ostalo Evropejci. Nastao je posljednjih godina prošlog stoljeća, za vrijeme izgradnje istočnoafričke željeznice, koja danas vezuje Ugandu sa obalom. Iz nekadašnjih nastambi glavnog štaba za izgradnju željeznice nastao je u razmjerne kratkom roku današnji moderni velegrad. Radi neposredne blizine ekvatora Nairobi nema prave godišnje dobi. Postoji doba »velikih kiša« od aprila do maja i »kratkih kiša« od oktobra do decembra. Temperatura zraka rijetko prelazi 27 stupnjeva, a u rane jutarnje sate redovito se kreće oko 10°C. Najtoplji mjeseci su u t. zv. sušnom periodu, od januara do kraja februara.

U udobnim prostorijama aerodroma čekam na poziv »Immigration officera« za pregled putnih isprava. Razgledavam propagandni turistički materijal i zadržavam se pored velike fotografije Kilimandžara, gdje slušam razgovor dvojice putnika, od kojih jedan spominje da kani izvršiti uspon na Kilimandžaro. Pridružim se razgovoru, i tako saznam da dolazi iz Adena i da dio svog godišnjeg odmora želi iskoristiti za uspon na Kilimandžaro. Već je una prije rezervirao safari (organiziranu pratinju) za 13. marta iz hotela Kibo u Marangu. Izjavljujem mu da imam iste namjere, i da bih mu se želio pridružiti, a on mi obećaje dati odgovor tokom dana.

Subota je poslije podne, i nakon što sam se smjestio u hotelu Avenue, koristim slobodno vrijeme za razgledanje grada. Po engleskom običaju, sve su trgovine zatvorene i grad je razmjerne miran do ponedjeljka ujutro.

Rano u zoru probudi me kucanje na vrata. Gledam na sat, tek je pola sedam. Otvaram vrata, a ulazi sobni boy, i po starom engleskom kolonijalnom običaju unosi čaj s mlijekom. Poslije doručka konačno utvrđujem svoj daljnji put zajedno sa poznanikom sa aerodroma. On je službenik Aden-Airwaysa u Adenu, inače bivši član engleske šahovske reprezentacije David Hooper, znac svih naših poznatijih šahista. Posjećujemo zajedno Coryndon Museum, kako je to već uobičajeno za svakog turista, a popodne iznajmljujemo auto za kružni izlet po okolici grada.

Jurimo divno asfaltiranom cestom koju su svojevremeno izgradili talijanski zarobljenici kroz mjesta Kabete i Kikuyu do ruba t. zv. »The Great Rift Valley«, velike zemaljske udoline koja se proteže u različitim varijantama dubine i širine od doline rijeke Jordana i Mrtvog mora u Palestini sve do rijeke Zambezi u Mozambiku. Sa našeg položaja ova je udolina široka oko 60 km, a duboka 600 metara. Južno od nas nalazi se vulkan Suswa, a sjeverno vulkan Longonot. Spuštamo se još nekoliko kilometara, do kapelice talijanskih zarobljenika, gdje je još nedavno stajala tabla sa upozorenjem na opasnost od Mau-Mau napadača. Na pola puta na povratku skrećemo sa glavne ceste i prolazimo kroz Limuru, područje plantaža kave. Zaustavljamo se kod romantičnog hotela Brackenhorst na običajni čaj, i nakon vožnje od 4 sata evo nas ponovno u Nairobiju.

Ponedjeljak, 12. marta. Saznajemo za redovitu dnevnu vezu brzim malim automobilima za Moshi. Tako ćemo razmjerno jeftino preći dosta daleki put od Nairobija do Moshija.

Ujutro polazimo cestom za Mombasu i skrećemo u pravcu Namange, mjesa na granici Tanganyike. Duž ceste nailazimo na čopore svih mogućih životinja, koje slobodno pasu na prostranim pašnjacima. Moshi je udaljen oko 365 km vožnje cestom. Nekoliko kilometara ispred Namange, s lijeve strane iznad pojasa oblaka prvi puta opazimo ogromnu bijelu kapu Kiboa. Sa sjeverne strane Kibo se impozantno uzdiže iznad rezervata Amboseli, nacionalnog parka Kenye.

Oko podneva zaustavljamo se na granici Tanganyike i policijskoj postaji. Tanganyika bila je od 1884. njemačka kolonija, a od 1920. g. je pod upravom Velike Britanije. Zaprema oko 940.000 km² sa nešto više od 8.000.000 stanovnika. Od tih je znatan broj Indijaca, dok Evropljana ima oko 20.000. Glavninu stanovništva sačinjavaju Bantu-crnci, sa oko 120 raznih plemena, od naj-primitivnijih Tingida i Dorobo, do obrazovanih Chagga i Svahili. Zemlja je poznata po svojim plantažama pamuka, duhana i čaja. Razvijeni su i rudnici dijamantnata i zlata. Turistički prospekti upozoruju nas da spavamo pod mrežama protiv moskita, i da dnevno uzimamo pilule protiv malarije. Zabranjeno je piti neprokuhanu vodu.

Na prvom kilometru ulaza u Tanganyiku naš šofer naglo zaustavlja auto. Nekoliko metara ispred nas nalazi se jedan krasan par žirfa. To je prvi susret sa divljači, i ja sav uzbuden iskačem iz kola i snimam ih.

Oko jedan sat ulazimo u Arusha, gradić od kojih 10.000 stanovnika na podnožju 4566 m visoke planine Meru. Djeluje vrlo prijatno sa svojom bujnom tropskom vegetacijom, sa cvijećem u svim nijansama. To je glavni trgovački centar sjeverne provincije. Ručamo u udobnom i modernom »The New Arusha Hotel« ispred kojeg je postavljena tabla koja nas upozoruje, da se upravo nalazimo na pola puta između Kaira i Capetowna.

U dva sata nastavljamo put divnom cestom pored padina planine Meru, do 84 km udaljenog lijepog gradića Moshi, na podnožju Kilimandžara. Približno je toplo, jer smo na razmjerno maloj visini od 1300 m. Ovdje se zadržavamo oko pola sata, i prelazimo u drugi auto koji će nas prebaciti do 40 km udaljenog mjesta Marangu. Skrećemo u pravcu sjevera i blagim usponom nešto iza 5 sati stižemo u Marangu do hotela »Kibo«, lijepog i prijatnog hotela sa širokom terasom, okruženom prekrasnim cvijećem i sa velikim kavezom punim bučnih majmuna. Nalazimo se na visini od svojih 1500 m. Ovdje nas dočekuje vlasnica hotela Miss Bruehl, porijeklom Njemica iz Berlina. Naš safari za Kilimandžaro polazi sutra sa vodičem Johane.

Večer sam iskoristio da pregledam izvještaje posjetilaca Kilimandžara o njihovim utiscima. Među ostalim nalazim izvještaj Jugoslavena, drugova Rade Kušića i dr. Save Nedeljkovića, koji su se u novembru g. 1954. popeli na vrh Kilimandžara.

Na samom početku knjige jedan od penjača upozorava, da se s nepravom smatra službenim vrhom Gilman's Point, koji je za oko 500 stopa (nešto preko 150 metara) niži od vrha Kaiser Wilhelm Spitze. Drugi potanko opisuje teškoće radi pomanjkanja kisika, naročito u posljednjoj etapi uspona, pa se tako dalje vidi da su se pojedinci uspinjali na vrh sa rezervama kisika. Od kraja 1955. do danas nisam našao nijedan izvještaj da je bilo tko dospije do K. W. S. Svi uglavnom navode razloge da je uspon od Gilman's Pointa do Kaiser Wilhelm vrha bio nemoguć zbog velikih naslaga snijega. To me je malo zabrinulo, jer mi je svakako namjera da se uspnem do samog K. W. S., kao najviše točke. Opskrbnica hotela mi odgovara, da to mogu pokušati na vlastiti riziko, ali vodič treba obećati posebnu nagradu za trasu od Gilman's Pointa do K. W. Spitze, koja je inače, kada nema snijega, razmijerno lagana.

Moj partner David zabavlja se rješavanjem raznih šahovskih problema, u koje pokušava i mene uvući, no ipak me više interesiraju izvještaji o usponu.

Turistički prospekti govore da se uspon na Kibo sastoji uglavnom od dugačkog hodanja, a da nije potrebna naročita planinarska predsprema. Uspon zahtijeva energiju i zdrava pluća, ali ipak je to samo hodanje (»a walk«). Međutim, neki posjetiocu pišu da je to pakao, i da nikada više ne bi pokušali uspon. Drugi su opet oduševljeni ljepotama kratera, i sretni su što su se uspeli na najviši vrh Afrike, te ne žale muku i teškoću. Svi uglavnom upozoruju, da je uspjeh siguran, ako je čovjek zdrav i ako ima čvrstu volju za uspjeh. U zadnjoj etapi uspona treba se kretati što je moguće sporije.

Ovdje se upoznajem sa jednim švicarskim bračnim parom, koji su se upravo vratili sa Gilman's Pointa, a da nisu dalje niti pokušali, jer da ima previše snijega na rubu samog kratera. Tuže se na jaku glavobolju koju su imali u visini. Prema podacima iz knjige, od početka ove godine do danas, 18-torica su se popela do Gilman's Pointa, dok na Kaiser Wilhelm vrhu nije bio nitko.

Iako je čitavu noć padala kiša, jutro 13. marta osvanulo je sunčano i toplo. Oko 9 sati dolaze naši pratioci, urođenici iz plemena Chagga, svi iz mjesta Marangu. Vodič Johane Bin Salim star je 65 godina, zatim je tu kuhan Jafet i pet nosača. Možda ovaj safari izgleda prevelik, no mora se uzeti u obzir da uspon traje pet dana, te čitavu opremu (madrace, pokrivače, posude i hranu) treba nositi sa sobom, pošto su sve tri kuće u planini neopskrbljene. U službenim informacijama Planinarsko društvo iz Moshia (The Mountain Club of East Africa) upozorava penjače, da su prije planinarska

skloništa bila opskrbljena madracima, ali su ih redovito ukrali za perioda velikih kiša.

Nakon što je čitava oprema smještena u nepromočive vreće, dobivamo još nas dvojica po jedan specijalni planinarski štap sa čeličnim šiljkom. Od mjesnog liječnika uzimamo tablete za spavanje, potrebne za posljednju noć na Kibo kolibi, te u pol 10 počinjemo uspon.

Put se postepeno penje kroz selo Marangu pored karakterističnih afričkih koliba i kroz šumu palmi banana. Nakon jednog sata napuštamo i zadnje ljudske naseobine, te dalje idemo kroz gусте šume drveća isprepletenog lijanama. Prilična je vrućina, a zrak zaparan i težak. Dijelom prolazimo pored bistrog i hitrog potocića, koji žuri u dolinu i podsjeća me na mnoge izvršene uspone u domovini.

Na jednoj maloj čistini između stabala banana razabiremo u visini prvi puta zasnježene stijene Mawenzija. Sam se Kilimandžaro sastoji zapravo od dva vrha. Na istočnoj strani uspinje se stjenoviti i teže pristupačni Mawenzi, visok 5353 m. Osvojili su ga g. 1912. dr. Fritz Klute i E. Oehler. Na zapadu je snježna i zaleđena vulkanska glava Kiboa, sa vrhom Kaiser Wilhelm Spitze koji je prema najnovijim mjerenjima visok 5963 m (raniji njemački podaci bili su 6010 m). Na njegov su se vrh uspeli god. 1899. profesor Hans Meyer i Ludwig Purtscheler.

Hodajući polagano zbog vrućine stigli smo oko pola 3 popodne do prve planinarske kuće Bismarck Hut, na rubu karakteristične šume pored bistrog i hladnog gorskog izvora. To je zidana kuća, na visini od svojih 2750 m, sa dvije prostorije i drvenim ležajima za 12 osoba. Za nosače postoji posebna koliba.

Visoko iznad nas jurili su tamni oblaci u pravcu juga. Imali smo lijep pogled na jezero Jipe, North Pare Mountains (2111 m) i okolna mjestanca u dolini, kojima su se pod sunčanim tracima srebrno odsijevali limeni krovovi kuća. Već prvog dana našeg boravka sa safarijem ocijenili smo veliku vrijednost našeg kuhara. Naš Jafet je pokazivao razumijevanje i smisao da nam na čitavom putu ugodi pravovremenim serviranjem upravo onoga što je bilo potrebno. Pomalo učimo i neke svahili riječi, kako bi se mogli sporazumjeti sa pratiocima, koji nisu znali gotovo ni riječi engleski.

Evo nekih riječi svahili jezika:

Djambo — u smislu našeg »zdravo«

Habari — kako si

Asante — hvala

Sipendi — ne hvala

Moja, mbili, tatu, nne, tano, kumi — 1, 2, 3, 4, 5 i 10

Caj — čaj

Unutrašnjost kuće podsjećala me je i na naša skloništa. Po zidu i na rubovima kreveta potpisi posjetilaca iz čitavog svijeta, a pretežno iz Kenye i Južne Afrike.

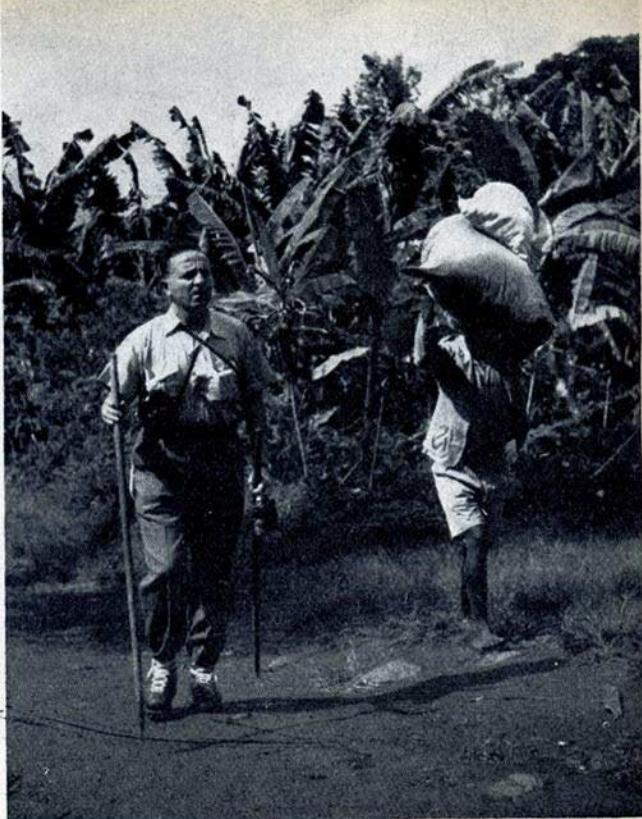
Sa Bismarck Hut krenuli smo 14. marta oko 8 sati izjutra. Put se strmo penje kroz posljednje ogranke šumovitog predjela. Naskoro smo izbili na veliki proplanak, odakle ugledamo sve bliži Mawenzi, koji će nas sada stalno pratiti s desne strane našeg uspona. Čitava četiri sata prelazimo preko otvorenih livada i na mahove sve bolje zapažamo pred sobom ogromnu bijelu

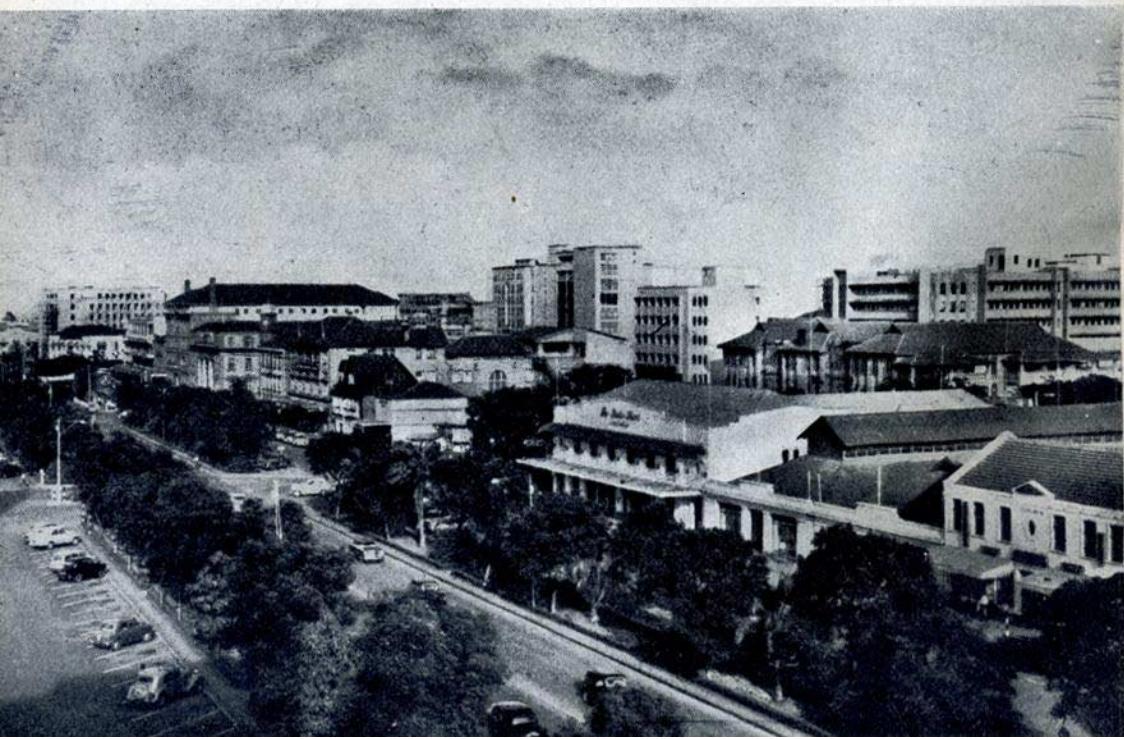
Kilimandžaro

*Nakon jednog sata hoda
od Kibo hotela prema
Bismarck Hut*

Nairobi

kapu Kiboa. Na ovoj visini nailazimo na karakteristična stabla visoka oko 5–7 metara sa velikom krunom širokog lišća i žutim cvijećem. Ove stablike vrlo krhkog korijena, nazvane su Senecio Johnstoni po engleskom istraživaču Harry Johnstonu, koji je prvi detaljnije istraživao Kilimandžaro, dospjevši god. 1884. do visine od 4970 metara.

Oko jedan sat popodne eto nas na drugoj etapi našeg uspona, na kući Peter's Hut. Ona je znatno manja, ali ipak može primiti na svojim drvenim ležajima 12 osoba. Do nje je manja koliba koja služi kao kuhinja i posebno uređene kolibe za pratnju.

Peter's Hut leži na visini od 3785 metara (nalazim se eto već 921 metar iznad našeg Triglava). Prilično je hladno, zrak je kristalno čist, i mi se pričinilo dobro osjećamo, a vrući čaj nakon napornog marša dobro nam prija. Na mahove čisti se horizont oko vrhova Kiboa, tako da možemo praviti snimke. Iz dnevnika u kući vidim da često mnogi dolaze ovamo radi uspona na obližnji Mawenzi, koji se odavde ispriječio u svoj svojoj veličini i divljoj ljepoti. Razabire se da su Kibo i Mawenzi puni novog snijega, jer je period oborina ove godine nešto ranije započeo.

15. marta napuštamo i ovu kolibu oko 8 sati izjutra. Moj partner David osjeća poteškoće kod disanja i zaostaje sa nekim nosačima. Ja se žurim naprijed da iskoristim povoljno vrijeme u jutarnje satove, radi snimanja. Nakon koja dva sata uspona izbijamo na veliko sedlo između Kiboa i Mawenzija, na visini od 4000 metara. U malom obližnjem jezeru nosači uzimaju vodu koja će nam biti potrebna u posljednjem skloništu. Vrijeme se naglo pogoršava, sa sjevera hladan vjetar nosi guste oblake i za čas nas obavlja gusta magla. Prelazimo sedlo u blagom usponu, dok koraci postaju sve teži. No ipak ne osjećam neke naročite poteškoće. Nakon penjanja od četiri sata po snježnoj buri ulazim u malo sklonište Kibo Hut, posljednje i najviše na Kilimandžaru. Na vratima kolibe izblijedjeli napis 15.324 označuje visinu od 4671 metar.

Hodajući po svježem snijegu koji je uvelike prekrio zadnji dio uspona, divim se našim nosačima, koji su čitav dosadašnji put prešli bos! Ustrajno i strpljivo, bez prigovora, za razmjerno malu nagradu nose oni teški teret na glavi, kako bi nama omogućili da sa što manje poteškoća izvršimo posljednju etapu uspona. Za njih je međutim uspon kod kolibe završen.

Dolaze i posljednji naši nosači sa Davidom. Promatram ih kako polagano gmižu po svježem snijegu. Svaki metar uspona na ovoj visini zadaje poteškoće.

U Kolibi Kibo Hut, koja je predviđena za svega 4 penjača uređujemo našu spremu. Oko 4 sata potpuno se razvedrilo. Vidimo Kibo kako se ispriječio u svoj svojoj grandioznoj veličini. Još 1300 metara dijeli nas od glavnog vrha. Nalazimo se pred posljednjom i glavnom etapom našeg uspona. Nešto iza 5 sati uzimamo tablete za spavanje, oblačimo na sebe sve što imamo, zbog velike hladnoće. Po predviđenom planu treba se dignuti u ponoći i odmah nakon okrepe krenuti. Forsirao sam ustajanje oko 2 sata ranije nego obično upravo zbog velikih naslaga svježeg snijega, tako da greben samog kratera predemo dok je snijeg još zamrznut.

Moje tablete za spavanje djelovale su međutim svega oko 4 sata, no osjećao sam se svjež, pun snage i upravo sam gorio od želje da započнемo posljednji uspon. Točno u pola noći dižem se, i otvaram vrata kolibe. Vani je divna zvjezdana noć, sa kristalno čistim zrakom. Vlada gluha, a opet toliko uzbudljiva tišina, da osjećam strahopoštovanje pred ovom ljepotom. Na čas se zanesem mislima u prošlost, kada sam kao dječak od 13 godina prvi puta

stupio na najviši vrh Jugoslavije, Triglav, i od tada sam zavolio planine. One su mi uvijek drage i bliske, bilo da ih miluju sunčani traci, ili biju vjetrovi i snježna bura. Uvijek me uzbuduju i daju mi podstrelka, snage i radosti za nove životne planove.

Prenem se i pogledam na sat: 15 minuta iza pola noći. Budim Davida, vodiča Johanea i kuhara, tako da uskoro pijemo vrući čaj. Još jednom sređujemo svoju spremu, ja uzimam nekoliko tabli čokolade, a na lice i naročito na usta stavljamo debelu naslagu vezelina. Obučeni smo prilično toplo: dva para vunenih čarapa, gojzerice sa vibramom, dvoje dugačke tople gaće, potkošulju, debelu košulju, dva vunena svitera, vunene rukavice, šal i kapu koja pokriva uši. Johane također oblači planinarske cipele, jer je do sada išao bos.

Točno u 0,45 izlazimo iz kuće; vodič sa fenjerom, David i ja. Odmah započinje prilično strmi uspon. Idemo polaganim jednoličnim koracima, disanje nam je malo otežano, no još uvijek ne osjećam neke naročite poteškoće. Uspeli smo se kojih 300 m iznad kuće, kad osjetim da je David zaostao. Zaustavljamo se. On sjedi na jednom kamenu potpuno shrvan, i nema snage da krene naprijed. Bodrim ga, no on zahtijeva da ga vodič odvede natrag do kuće. Gledam nas sat; već je 1/4 na 2, dakle mnogo vremena nema, jer predstoji veliki uspon. Ipak pristajem da vodič odvede Davida, i nakon kojih pola sata Johane se ponovno približuje do mene. Nastavljamo penjanje, i oko tri sata eto nas na Meyer's cave, prirodnoj spilji i skloništu, prozvanom po prof. Meyeru, prvom osvajaču Kilimandžara. Tu ostavljamo fenjer i nakon kraćeg odmora nastavljamo uspon.

Iznenada osjetim kako mi ponestaje zraka. Brojim deset koraka i zastanem. Osjećam da sve teže savladavam uspon, ali volja je jača. Hoću, moram naprijed, samo naprijed. Na istoku se vrh Mawenzija polako počinje svjetlucati u osvitu zore. Sipina, kojom se uspinjemo sve je strmija i sve više pokrivena snijegom. Na jednom mjestu iznenada se poskliznem preko jedne ledene plohe. Štap mi ispada iz ruke i nestaje u dubini. Sada se oslanjam samo na vlastite ruke. Disanje postaje sve teže i brže, a slušam kako sopće i moj vodič. Divim se ovom 65-godišnjaku koji svladava te napore sigurno nekoliko puta godišnje. Koliko li je puta već bio na vrhu? . . ? Nažalost, s njime se ne mogu sporazumjevati, jer govori isključivo Svhili jezik.

Vrh Mawenzija, koji je 610 metara niži od Kaiser Wilhelm vrha, već je duboko pod nama. Pet je sati. Postaje sve svjetlijie, a na istoku se vidi rumenilo svitanja. Iznenada Johane zaostaje i pokazuje ispred sebe. Nalazimo se na rubu kratera. Gilman's Point, službeni je vrh Kiboa, visok oko 5680 metara (18.635 stopa prema podacima Kilimandžaro-sekcije planinarskog društva iz Moshia). Interesantno je, da je taj vrh prema ranijim njemačkim podacima visok 5952 metra, što čini razliku od 272 metra. Željezni križ, sav u ledenom inju, označuje vrh.

Odmaramo se u maloj udubini u stijeni. Postaje sve svjetlijie, i vide se u ogromnom krateru fantastični oblici ledenih stijena. Johane pokazuje prstom na Kaiser Wilhelm vrh, udaljen oko 2 km od nas. Nastavljamo kretanje rubom samog kratera, a svaki najmanji uspon zadaje mi poteškoće. Srećom, snijeg je zaleden, a ja se krećem vrlo oprezno, kako bih što manje propadao. Na ovoj visini od skoro 6000 metara svako kretanje iziskuje veliki fizički napor.

Svanulo je divno jutro. Nebo je tamno plave boje. Stavljamo crne naočale, jer je velika opasnost od snježnog osljepljenja. Prelazimo Hans Meyer's Point

i Stella Point, koji su smješteni na samom rubu kratera. Prolazimo pored ogromnih ledenih naslaga, dok je pred nama u blagom luku posljednja etapa vrha, koji se prema krateru strmo ruši.

Zadnje metre prelazim kao u nekom bunilu. Još nekoliko koraka, i velika motka u dubokom snijegu pokazuje najviši vrh Kiboa i Kilimandžara Kaiser Wilhelm Spitz. Johane mi pruža ruku i mi se rukujemo u znak čestitanja. 16-ti je marta 1956, moj sat pokazuje 7 sati i 45 minuta. Vadim malenu jugoslavensku zastavicu i vezujem je za motku. Potrebno je da skinem rukavice radi snimanja. Osjećam užasne bolove od hladnoće, ali ipak mehanizam moje 8 mm kamere radi. Snimam vrh sa našom zastavicom i Johanea kako kopa u snijegu, uzaludno nastojeći da dode do zatrpane kutije sa knjigom.

Nalazim se na najvišem vrhu Afrike uoči svog 40-godišnjeg rođendana, i moj je životni planinarski san ostvaren. Osjećam groznu hladnoću i ne mogu nikako skoncentrirati misli. Svoje uzbudjenje ne mogu izraziti, jer me vodič ne razumije. Koliko bi mi bilo ugodnije da je koji od mojih drugova planinara u tom momentu sa mnom. Primjećujem samo kako Johane napušta kopanje u dubokom snijegu, jer i njemu ponostaje snage. Vezujemo zastavicu uz rub snijega na samoj motki i pričvršćujemo je. Još jednom snimam našu zastavicu i okolinu vrha, te nakon kojih 20 minuta boravka na ledenom vrhu započinjemo spuštanje po našim stopama koje se vide u snijegu.

Snijeg je već vidljivo mekaniji, no silaz je lakši. Put, koji je od Gilman's Pointa do Kaiser Wilhelm vrha trajao 2 sata i 15 minuta, sada prevalujemo za svega 1 sat. Na Gilman's Pointu upisujem se u spomen knjigu, učinim još nekoliko snimaka, i tada se strmim sipinama, pokrivenim snijegom naprosto sručujemo u nizinu. Prelazimo Meyer's cave, i nekoliko stotina metara niže susrećem Davida. Kaže da će pokušati uspon do Meyer's cave (što mu je naknadno i uspjelo), i čestita mi na postignutom uspjehu. Nešto iza deset sati, dakle za svega 9 sati i 15 minuta od polaska stižemo ponovo u Kibo Hut.

Krijepim se vrućim čajem i polako dolazim k sebi, sretan što sam uspio. Nešto iza jedan sat napuštamo kuću i krećemo u dolinu. Iza noćenja u kolibi Peter's Hut, sutradan 17. marta nastavljamo spuštanje. Na Bismarck kući naši nosači priređuju malu svečanost. Moram staviti kapu na glavu, a oni mi predaju maleni vijenac spleten od cvijeća s planine Kilimandžara. Slikam se sa Johanom. I David dobiva za uspomenu kitu cvijeća. Po tradicionalnom običaju nosim vijenac na glavi sve do polazne etape u Marangu.

Konačno, pet dana nakon što smo krenuli, evo nas ponovno oko 2 sata popodne u prijatnom Kibo hotelu. Naš safari na Kilimandžaro je završen. Oprاشtamo se sa svojim prijaznim i ustrajnim pratiocima. Važem se i konstatiram, da sam u ovih 5 dana postao laganiji za 3 kg. U spomen-knjigu upisujem u kratkim crtama moj izvršeni uspon.

18. marta, nakon što sam se oprostio i od svog partnera Davida, napuštam Marangu. U mjestu Himo prelazim u drugi autobus, i vozeći se preko 8 sati pored bezbrojnih farmi prelazim čitavom sjevero-istočnom pokrajinom Tanganjike do luke Tanga na Indijskom oceanu. Ovdje prvi puta spavam pod zaštitom moskito mreža. Nakon tolike studeni na Kilimandžaru, teško podnosim veliku vrućinu. Krijepim se Canada Dry-em, jednom vrstom oranžade.

Sutradan lutam ulicama ove luke koja se snažno razvija, i oko podneva krećem avionom East African Airwaysa do Zanzibara, najjužnije točke mog putovanja. 45 minuta leta, i već se spuštamo na ovom egzotičnom koraljnou otoku u Indijskom oceanu.

Zanzibar! To zvučno ime podsjeća me na djetinjstvo, kada sam uživao u čitanju Stanleyevih i Livingstoneovih doživljaja. Zanzibar je sultan, koji obuhvaća i susjedni otok Pemba, a od 1890. g. je pod britanskim protektoratom. Kod »Immigration Officer-a« imam malih poteškoća jer nemam ulazne vize, ali i to konačno uređujem. Taksijem ulazim u grad, udaljen oko 6 km od aerodroma, gdje ostajem dan i pol, dovoljno da upoznam grad i okolicu. Zanzibar je prepun uskih uličica sa bezbrojnim dućanima. To je jedan od rijetkih građova orijenta, gdje ulicama jure rikše — kola sa ljudskom zapregom. Zrak je pun mirisa klinčića, mirodije po kojoj je Zanzibar najpoznatiji na svijetu. Vrtovi sa svim mogućim voćem, grmljem u cvatu, nepregledno more kokosovih palmi, a obale pune bijelog koraljnog pijeska neprekidno su oplakivane toplim valovima Indijskog oceana.

U turističkom birou upisujem se u knjigu posjetilaca, što je naročito obradovalo službujuću činovnicu, jer su Jugoslaveni ovdje rijetki gosti.

20. marta kasno popodne spuštamo se na aerodromu u Mombasi, glavnoj luci Kenye. Velika je to luka, koja danas broji oko 150.000 stanovnika (70.000 Afrikanaca, 40.000 Indijaca, 20.000 Arapa, a ostalo su Evropejci). Stara luka »old harbour« na istočnoj strani, i danas je kao i prije hiljade godina, luka slikovitih arapskih i perzijskih barki, dok se glavna luka Kilindini, sa modernim uredajima nalazi na zapadnoj obali. Vrijeme do zalaska sunca provodim u šetanju bučnim ulicama sa velikim automobilskim prometom. Sutradan rano u zoru snimio sam staru tvrđavu Fort Jesus, koju su izgradili Portugalci. Ovdje su se god. 1697 vodile krvave borbe puna 33 mjeseca, i onda su konačno Arapi osvojili tvrđavu i poubijali 13 Portugalaca, koji su jedini preživjeli borbu.

Istog dana nastavljam putovanje u pravcu sjevera autom jednog Engleza, sa kojim sam dijelio sobu u luksuznom hotelu Rex u Mombasi. Put nas vodi po prilično slaboj cesti do oko 150 km udaljenog mjesta Voi, na ulazu za Royal Tsavo National Park, kojega želimo posjetiti. Cijeli sutrašnji dan iskoristio sam za vožnju po ovom ogromnom nacionalnom parku. Posjetio sam poznate slapove Lugard Falls, koje je otkrio g. 1890 engleski kapetan Lugard, zatim interesantne stijene Mudanda Rock. Imao sam prilike vidjeti iz neposredne blizine slonove, žirafe, nojeve i t. d. Uvečer istoga dana nastavio sam putovanje luksuznim vlakom, koji saobraća dnevno iz Mombase do Nairobija. Sva su mjesta rezervirana i providena ležajem za spavanje. Nakon 10 sati skoro neprijetne vožnje (trasa je širine 1 metar), rano u zoru 23. marta stigao sam ponovno u glavni grad Kenye.

Kroz zadnja tri dana do odlaska aviona detaljno sam razgledavao grad, zatim posjetio poznati Nairobi National Park, i konačno 26. marta u 7.20 sati po mjesnom vremenu (kako стоји на спомен-diplomi Ethiopian Air Linesa) ponovno prešao ekvator, da se konačno nakon leta od 3 i 1/2 sata udobnim Convairom, spustim na aerodrom glavnog grada Etiopije Addis Abebe.

Moje putovanje od Crvenog mora do Zanzibara, sa usponom na snježni zaledeni vulkan ponosnog Kilimandžara, bilo je time završeno. Dnevni poslovi i dužnost uskoro će me prebaciti u svakodnevnu kolotečinu rada, no uspomena na provedene časove daleko dolje na jugu ostat će mi trajna.

Nova otkrića u Hajdovoј hiži

U čast Dana Republike Speleološka sekcija Planinarskog društva »Željezničar« organizirala je krajem studenoga 1955. posjet u pećinu Hajdove hiže. Pećina se nalazi nedaleko Kuželja kod Broda na Kupi, u blizini Planinarskog doma »Vidikovac« ispod Drgomalja.

Polagano smo se spuštali od planinarskog doma uskom zaledenom stazom prema pećini. Snijeg je na nekim mjestima prekrio stazu na strmini, pa smo morali oprezno i polagano koračati pridržavajući se za nisko grmlje i korijenje stabala. Duboko ispod nas vidjela se dolina rijeke Kupe, slikovita okolica Broda na Kupi, malena sela Grbojel i Guće selo, a preko u Sloveniji vapnenački greben Kuželjskih stijena. Sunce je probilo oblake i osvijetlilo bijelu stijenu i snijeg po vrhovima slovenskih planina.

Do samog ulaza u pećinu pristup je naporan. Velika strmina i uska staza na njoj zahtijeva odvažnost i spremnost. Od samog ulaza lijepo se vidi Kuželjska stijena i dolina rijeke Kupe. (Sl. 1.) Razgledavši pećinu ekipa sekcije otpočela je sa izradom točnog nacrta pećine.

Prilikom mjerjenja prve velike dvorane primijećen je na njenoj južnoj strani među kamenim blokovima maljušni prolaz (točka 1.). Spustivši se 15 m po urušenom kamenju ušli smo u niski hodnik u kome su sa stropa visjeli stalaktiti. Provlačili smo se desetak metara dalje između stalaktita i stalagmita, tanjih i debljih stupova, i ušli u oveću prostoriju (točka 2.). To je sve zapravo jedan kanal širok oko 7 m, kome visina varira od pola do dva metra. Prostorija, u koju smo stigli, prepuna je sigastih ukrasa. S lijeve strane maleno jezerce, koje je nastalo od vode cjednice i nakapnice, koja se zadržala u udubljenjima. U njega se sada spuštaju tanji i deblji stalaktiti, a ima i nekoliko sigastih stupova. (Slika 2.) Strop je pun stalaktita raznih veličina i oblika, a ima i siga neobična oblika, koje kao da nisu rasle po zakonu sile teže, već koso na sve strane (slika 3). Na podu hodnika, ispod malenog jezerca, nalazi se jedan stalagmit, koji nalikuje loncu, iz čije sredine raste drugi tanji stalagmit.

Odavle smo krenuli dalje provlačeći se potruške desetak metara ispod siga. (Sl. 4.) Ovo je najniži prolaz u ovom kanalu i tek nakon puzanja mogli smo se uspraviti stigavši u novu prostoriju (točka 3.). S lijeve strane pred nama pružilo se jezerce, iz koga se sa zapadnog ruba dizao stalagmit visok oko dva metra. (Sl. 5.) Tu smo se uspeli par metara i skrenuvši malo udesno, ušli u kanal visok preko dva metra. Nakon nekoliko metara kanal skreće ponovno ulijevo. Pred nama je sada bio kanal dug preko 70 m, visok u narednoj prostoriji (točka 4) 5 metara. Na njegovom je podu mnogo manjih i većih kamenih blokova, koji se otkinuše sa stropa. Od sredine ove prostorije dno je prekrito vlažnom ilovačom, u kojoj je s lijeve strane bilo vode. Stijene su prekrivene debljom naslagom blata, tako da je penjanje po njima otežano. Na stijenama malo nadvođenima, iznad vode (točka 5) vise stalaktiti, kojima s jedne strane pod kutom od 90° rastu kristali kalcita, tako da siga poprima oblik slova L. Neki su stalaktiti puni tih kristala, koji na nekim rastu zrakasto na sve strane te siga naliči bodljikavom buzdovanu. Na kraju ovog hodnika, t. j. 160 m od silaza iz velike početne dvorane, (od točke 1), sve je puno narušenih blokova.

Provukavši se kroz uski prolaz (točka 6) dolazimo na vrh velikog sipara (točka 7). Nalazimo se u prostranoj i visokoj dvorani. U njenoj sredini tvoren

PROFIL I TLOCRT NOVO OTKRIVENOG KANALA U HAJDOVOJ HIŽI

0 10 20 30 40 50 m

NOVO
OTKRIVENI DIO
do SADA
POZNATO

HAJDLOVA HIŽA

0 10 20 30 40 50 m

ULAZ

Sl. 1. Na ulazu u Hajdovu hižu — U pozadini Kuželjska stijena
Sl. 2. Prostorija u kojoj ima mnogo siga sa malenim jezerom

Sl. 3. Strop je pun stalaktita raznih veličina i oblika. Ekscentrična siga označena kružnicom
Sl. 4. Puzanje ispod Siga

Sl. 5. Stalagmit uz jezero
Sl. 6. Subterene škrapne sa mrežasto raspucanom ilovačom

Foto: S. Božičević

je golem čunj od narušenih blokova. Spustivši se 15 m od vrha čunja dolazimo na ilovasto dno velike dvorane, dok je strop nad nama oko 17 m. Dužina ove dvorane iznosi oko 60 m, a širina varira između 17—22 m. S istočne strane dvorane na ilovasto dno pada slap sa stijene i tvori maleno jezero (točka 8). Dno je prekriveno ilovačom, koja je ispučana u obliku pačetvorina i trokuta. S desne strane, na kraju ove dvorane i na početku kanala, koji je ispunjen ilovačom, nalazi se velik i debeo sigasti stup. Sa stropa kraj njega vise preko 3 metra dugi stalaktiti. Na podu se vide okrugle udubine nastale od kapanja vode sa stropa, a na nekim mjestima počeo je i rast blatnih stalagmita, koji naličuju zemljanim piramidama i gljivama. Ovi stalagmiti nastaju na taj način, što sa stropa kaplje voda, u kojoj ima blata i nešto rastopljene kalcitne materije. Tu smo ušli u kanal širok oko 6 m, a visok oko 3.5 m hodajući po tlu prekrivenom vlažnom ilovačom. 35 m od točke 8 završena je prostorija ovog novootkrivenog kanala.

Na sjevernoj strani završne prostorije, 20 m od njena kraja, nalazi se snažan do 6 m visok okrugao stup, promjera 2—2.5 m, spajajući strop s podom. (točka 9). Kroz njega teče i šumi voda; kroz jednu je pukotinu u tankom mlazu čak i izbjala iz njega. Tlo je oko ovog mjesta vrlo mekano i gibljivo, ilovača je vrlo raskvašena vodom. Kada se stane na nju, noge propadaju u blato. Udarci po tlu muklo odzvanjavaju, te upućuju na šupljinu ispod toga mjesta. Na stropu dvorane, visokom oko 5—7 m, nekoliko je dimnjaka, iz kojih vise drugi stalaktiti i zavjese, što dokazuje, da je kroz ove dimnjake nekada protjecala voda, koja je u sebi imala mnogo rastvorenog kalcita. Polaganim protjecanjem voda se isparivala i počela taložiti otopljen kalcijev karbonat u formi dugih zavjesa i siga. Na kraju ove prostorije, skoro pri njenu dnu, na stijeni su razvijene subterene škrape duboke nekoliko cm (točka 10). Zbog polaganog protjecanja i isparavanja vode, u kojoj je bilo rastvorenog kalcita, na njima je došlo do stvaranja sitnih kristala kalcita. Ispod tih škrapa tlo je prekrito mrežastom raspucanom glinom (slika 6).

Ukupna dužina ovog novootkrivenog kanala, od ulaza iz velike početne dvorane (od točke 1) subterenih škrapa (točka 10) na kraju završne prostorije, iznosi oko 280 m.

Vraćajući se prema izlazu skrenuli smo iz dvorane narušenih blokova u lijevo i ušli u hodnik, koji je paralelan sa glavnim kanalom. Stijene i dno ovog kanala prevučeni su debelom naslagom blata, tako da smo pri prelazeњu strmijih dijelova morali kopati stepenice. Zbog toga je prolazeњe i penjanje u tom dijelu bilo vrlo teško i opasno. Na jednom mjestu nismo više mogli nastaviti po paralelnom kanalu, jer je stijena postala jako strma i prekrivena vlažnom i klizavom naslagom blata, te smo skrenuli desno i spustili se u glavni hodnik (kraj točke 5). Paralelni kanal, kojim nismo mogli produžiti, vjerojatno se spaja s narušenim završetkom velike početne dvorane (na nacrtu označeno?).

Vratili smo se u veliku početnu dvoranu i krenuli u do sada poznate kanale Hajdove hiže, da istražimo do sada još neistražene ponore, u prvom lijevom i drugom desnom kanalu. Ponori su duboki nešto preko 10 m. Drugi ponor završava malenim bazenom vode, a zatrپava ga kršje koje pada sa stropa i stijena.

Razgledavši i ostale kanale vratili smo se do ulaza u špilju. Ostali dijelovi pećine opisani su u »Našim planinama« u broju 1. od 1955. godine, a ovaj članak napisan je da naši speleolozi, planinari i ostala javnost sazna za novi dio jedne od najljepših i najzanimljivijih pećina u Hrvatskoj.

Ukupna dužina dosad poznatih kanala u Hajdovoj hiži iznosi, nakon našeg istraživanja nešto preko 1000 m. Težak pristup Hajdovoj hiži i maleni broj posjetnika ovog kraja vjerojatno će znati sačuvati od uništenja najljepši dio gorskokotarskog kraskog podzemlja.

Prošla je već odavno ponoć, kad smo se polagano uspinjali zamrznutom uskom stazom prema planinarskom domu »Vidikovac«. Puni mjesec osvjetljavao nam je put. Hladnoća je bila velika i premoreni od veoma naporna istraživalačkog rada stigli smo u praskozorje na željezničku stanicu Delnice.

Eugen Kumičić, Zagreb

Lubnik, Blegaš, Porezen

Pokisli smo, što se kaže, kao miševi i sada sjedimo presvučeni u suho toplo rublje i rezervnu odjeću okolo velike kaljeve četvorouglate peći i ugodno nam je. Prozori doma na Lubniku zahukani su, no ne bi bilo ni velike koristi brisati ih; ta sve je vani zavijeno u gustu sivu maglu, a kraj toga kiša curi nemilice.

Popivši drugi čaj, prolazimo u duhu još jednom čitav naš današnji put. Jutros nas se sastalo devetoro na ranom vlaku za Ljubljani i s prijelazom stigosmo nešto iza podne u Škofju Loku, ishodišno mjesto ovogodišnjeg prvo-majskog izleta na tri dana.

Već iz vlaka opazimo, zbog kiše, sive obrise čunjastog Lubnika, koji dominira svojim planinarskim domom na vrhu čitavim ovim krajem, i sada čekamo na autobus, da nas prebaci u samo mjesto, koje je neka tri kilometra udaljeno od željezničke stanice.

Kiša je počela padati još tamo prije Ljubljane i nikako da se razvedri ili da se bar oblaci počnu kidati, štaviše, sve gušće i žešće pada, a pored toga još i vjetar udara tako, da kišne kabanice mnogo ne koriste.

Škofja Loka je mjestance na svršetku dviju dolina, što ih čine rječice Poljanščica i Selščica, tvoreći tu Soru, koja pak kod Medvoda utječe u Savu. Sam Lubnik, visok 1027 metara, nalazi se eto nad Škofjom Lokom, izdigavši se strmo u tom kutu, što ga čine obje spomenute rječice.

Do doma, koji je izgrađen na samome vrhu, vodi više markiranih putova. Odlučismo se za srednji. Ne ćemo ni iz jedne doline nego sredinom, hrptom što prije na vrh, da se osušimo i riješimo kiše i nepogode. Mora se priznati put je neobično dobro markiran, kako za dan, tako i za noć, pa će se svaki, koji makar i prvi put dolazi u taj kraj, moći lako orijentirati.

Časovito kiša jenja, a začas opet jače zapljasne, ali mi junački napredujemo, i naskoro nas naš put preko par lijepih livada i kroz vlažnu šumicu izbací na cestu, gdje nailazimo na kamenu oznaku »Na Kobili«.

Mogli bismo i dalje cestom, pa onda okolnim putem gore, no ostavši pri svojoj ranijoj odluci, idemo odmah desno markiranim putem, strmo oštrim uskim hrptom, brzo dobivajući na visini.

Prošavši nakon sata hoda nekoliko kućica Gabrova, ulazimo u šumu. Uspon traje sve dalje. Put je odlično markiran, a moral podižu oznake visine na svakih sto metara uspona. Ima čak i humora, jer nas na kraju jedne strmine dočeka tabla sa natpisom »Vroče — kaj?«, a malo zatim je stol s klu-

pama, na početku Medvedove doline, kod kojeg bi, da je lijepo, sigurno sjeli i malo se odmorili. Tako samo dalje, jer na jednom stablu piše »još dvadeset minuta«.

Zaista nismo prevareni: nakon oznake »deset minuta«, pa »pet minuta« evo nas iznenada pod kućom i ujedno na samom vrhu. Trebali smo dva sata.

Dom na Lubniku je lijepo uređen, a kraj toga ima i vanredno ljubezne mlade opskrbnike, pune susretljivosti i razumijevanja za prokisle planinare.

Smjestivši se u nekoliko soba, »gospodarimo« domom, jer smo od planinara jedini, pa se zato još i više čutimo kao kod kuće.

Vjetar katkad prodrma prozorima, a i magle se nekako počešte kidati, sve znaci, da bi i kiša mogla prestati.

Ne znam, tko bijaše prvi, ali na neki povik nađosmo se svi na prozoru, i usklik udivljenja nam se ote iz usta. Magle se raskinuše, a pod nama se prostrla divna panorama savske doline. Slika je zapravo tamna i sve naginje na ljubičasto, tamnosmeđe i tamnozeleno. Jedino vijugaju bijele ceste u tom šarenilu dubokih tamnih boja, a gore opet, oko 1500 metara iznad nas, nadvio se magleni zid, iz kojega proviruje snijeg, što se spušta na obroncima skoro do 1300 metara visine. Najблиža nam je Škofja Loka. Upravo je pod nama, kao da je složena od kućica za igru. Tamo dalje ulijevo, preko puta od nas, na drugoj strani Selške doline, podiže se Križna gora, sve do Šent Jošta i Šmarjetne gore nad Kranjem. Ljubljani samu ne vidimo. Sakriva je oko hiljadu metara visoki Tošč sa svojim obroncima, no zato se Šmarca gora ne da sakriti i svagda se prepoznaće svojim osobitim oblikom. Inače je sav taj kraj pod nama pun kućica, malih naselja i sela, tako da oko ne zna, kuda bi prije gledalo. I dobro je, da nemamo odmah cjelokupan pogled, koji se inače pruža s Lubnika, jer bi toga bilo previše najednom. Lubnik, naime, tako idealno leži, da ima vidokrug od 360 stupanja, a vide se kao povezan lanac sve Alpe od Kamniških do Karavanki i dobar dio Julijskih.

U našem dijelu blagovaonice oko peći je ugodno, i naskoro večeramo uz drhtavo svijetlo petrolejke, a onda se jedan po jedan povlačimo na spavanje, puni nade u lijepo vrijeme i naš daljnji put.

* * *

Jutro nam donese zaista lijepo vrijeme. Lanac Alpi ima još uvijek magleni pojас, što zakriva vrhove, no nad nama se nebo čisti, i već ima više modrih no sivih i bijelih mjeseta. Čak se i sunce pokazalo, te se sve jače probija, a dolina je sva išarana sjenama oblaka i pramenova magle.

Ustadosmo dosta rano, jer nas, prema planu, čeka danas dugačak i težak put.

Uz kuću su duhovito postavljene na nekom okljaštrenom stablu ljestve, koje omogućuju dobro fotografiranje doma, što bi inače zbog njegova položaja na vrhu brijege bilo prilično teško.

Ravno prema zapadu zatvaraju pogled u daljinu nešto bliži Stari i Mladi vrh i tamo dalje Blegaš, naš današnji cilj.

I nadalje je put dobro markiran. Spuštamo se prvo neko vrijeme našim jučerašnjim usponom i kod oznake »Na cestu« skrećemo udesno opet sve niže i niže, dok ne dopremo do same ceste, koja se u zapadnom pravcu blago uspinje u velikim, katkad i oštrim zavojima. Putem nas markacije upozorju na imena kraja, kojim prolazimo, pa tako znamo, da smo bili »v Kotlah«, »na Kopičku« i t. d.

Sunce je ojačalo, i mi svukavši sve nepotrebno, kratimo cestu putem desno kroz šumu s lijepim vidicima na sve strane, pogotovu na desnu sjevernu stranu, gdje se krajolik svaki čas mijenja.

Polako ali sigurno približavamo se sve više Starom vrhu, pod kojim se nalazi Loška koča na visini od 1102 metra. Stari vrh, na kome se održavaju skijaška natjecanja u spustu i slalomu, visok je 1205 metara, a čini početak grebena s Mladim vrhom (1370 m) i Koprivnikom (1389 m) pa završava na sedlu Črni Kal.

Ostavivši konačno cestu i njene kratice, počinjemo se sada zaista strmo uspinjati hrptom kroz crnogoričnu šumu, no taj uspon srećom traje svega nekih dvadesetak minuta, a onda se već vidi i Loška koča, gdje ćemo se odmoriti i objedovati.

I odavle je pogled lijep, no ne tako kao s Lubnika, koji nam je za vrijeme hoda neprestano za ledima. Sada ga s terase Loške koče gledamo, kako se oštro odrazuje od svijetle pozadine vedrog neba.

Oko kuće su prekrasne prostrane livade. Prilično su strme. Tuitamo koje stablo, a inače na tisuće i tisuće ljubičastih šafrana, koji su zbog ovogodišnje duge zime tek sada izmiljeli i obojili livadu ponegdje posve modroljubičastom bojom.

Odmorivši se, spustisemo se niz livadu do daljeg markiranog puta za Blegaš, koji više nije tako dalek kao jutros i ne djeluje više tako strašno, kako nam se to pred nekoliko sati činilo. Vrh mu je u snijegu, a i ova sjeveroistočna strana, što je prema nama okrenuta, još se dosta duboko bijeli. Osobito se mnogo snijega zadržalo u vododerinama, koje sežu do podnožja planina.

Hodamo, uživajući u suncu i prekrasnim otvorenim pogledima, sada na lijevu stranu. Sijaset brežuljaka, što većih — što manjih, rastavljenih dolinama i ubavim docima, sve prepuno najrazličitijeg proljetnog cvijeća, sve puno potočića obilnih vodom, što žubore među zelenim livadama. Tu čitavi buseni svjetložutih jaglaca, tamo modre jetrenke, uz rub potočića zlatnožute kaljužnice, sočno zelenog lišća. Duboko modri mali encijani, ljubice, bijele tratinčice, sve se to ispreplelo u šaroliku sliku nečega lijepoga, što se ne da opisati ni riječima ni perom, a zove se priroda.

Put vodi čas uzbrdo, čas ravno, pa se malko spusti, već kako tlo zahtijeva, a onda prošavši seoce Gornja Žetina, zađemo u miješanu bjelogoričnu i crnogoričnu šumu, gdje nas naskoro dočeka huktanje i buka bujice, što se strmo ruši u dubinu uske doline. Kraj je najednom postao divlji, pun stijena, strmina i šikare. S jakom bukom ruši se potok u dubinu, praveći veće i manje slapove. Voda se tako reći i ne vidi, samo je pjena i prašina. Na nekom zavoju usput nađemo ponovo na lijepi omanji slap, što se probija kroz klisuru, a veliki mu kamen zatvorio put, pa se ruši pokraj i preko njega. Malo dalje se dolazi još do jednog slapa, osobito jakog zbog obilja vode nakon tolikih kiša.

Neprimjetno smo se približili podnožju Blegaša i nakon nešto više od dva sata dobra hoda stigli smo do sedla Črni Kal (1107 m), gdje se nalaze dvije lovačke kuće, sada nažalost zatvorene. Ovdje se naš šumski put spojio opet s cestom, a mnoge table nam govore o mogućnosti različitih prilaza od Loške koče ovamo. Tu je u blizini i vrelo hladne vode, pa napunisemo čture za daljnji put.

Odavle markacija više nije tako dobra kao dosada, no na sam Blegaš nije teško pogoditi put.

Isprva se penjemo cestom, na nekim mjestima još jako zasneženom, uz složeno gorivo drvo, što čeka na otpremu, i nakon nekih pola sata hoda dolazimo na sedlo, odakle vodi markirani put kroz prosjek u šumi, do pod sam vrh Blegaša (1562 m). Čitava ta planina puna je bunkera iz Drugog svjetskog rata, te oni mogu u slučaju nužde, poslužiti planinarima kao sklonište od nevremena.

I tu je sve puno cvijeća. Samo kao da smo sada zašli u rano proljeće, jer su jaglace i ljubice zamijenili drijemovci i kukurijeci, kojih ovdje ima bezbroj.

Zadnjih stotinjak metara visine je planinska livada, s nešto sivog kamenja, što se porazbacalo po travi. Izašavši iz šume, dočeka nas jak sjevernjak. Sam vrh nas je još nešto malo štitio od pravog udara vjetra, no kod triangulacione piramide nismo mu se mogli odrvati, usprkos navučenim puloverima i vjetrovakama, jer je grizao i štipao do kosti, to više što je tijelo bilo ionako vruće od znoja. Brzo smo zaokružili pogledom, koji je vanredan i velik, a onda se povukosmo u zavjetrinu, da odredimo naš daljnji put, odnosno silaz, jer markacija nije bilo. Vjerljatno da su na kamenju u travi, sada pokriveno snijegom. Orijentiravši kartu, odredimo naš smjer prema jugozapadu, želeći se spustiti u Cerkno. Krenusmo tako hrptom, spuštajući se do ovelikog kameno-drvenog zdanja neke napuštene štale. Tu na njenom jednom zidu ima strijela i oznaka na vrh Blegaša, a na drugoj strani strijela s oznakom Kal. Drugih oznaka nažalost nema, ili ih bar mi nismo mogli naći. Na Kal se put prvo oštro spušta i postoje markacije, pa se može za lagan sat hoda stići opet na sedlo Črni Kal, gdje se nalaze lovačke kuće, odakle smo danas pošli, idući na vrh.

Od drvenjare treba dakle udariti opet prema jugozapadu oskudno markiranom stazom, koja se kroz šumu spušta i dolazi na sedlo, gdje se put odvaja prema Poreznu, što pokazuje tabla i nešto novija markacija. Mi se pak dalje spuštamo dosta neuglednim putem, stalno u istom smjeru, nailazimo tuitamo na koju markaciju, ali se više ravnamo po kompasu i našem osjećaju.

Put se otegnuo. Dosta nam je već hoda; ta skoro ništa drugo i ne radimo nego hodamo i hodamo, a utisaka ima toliko, da ih više ne možemo apsorbirati. Konačno u nekoj osamljenoj seljačkoj kući saznamo, da smo na dobrom putu i da nam treba samo krenuti dalje nizbrdo blatnim kolovozom u jaruzi, pa da ćemo doći u Robidnicu, seoce s nekoliko kuća.

Bilo je sedam sati, kada stigsmo do planinskog skloništa na Robidenskom brdu (824 m). Poveselismo se, kako ćemo ovdje noćiti i konačno odmoriti umorne noge. Nažalost, sklonište još nije gotovo; nema nikakvog uređaja osim dva stola u blagovaonici i kuhinje. Ni seljaci nas ne mogoše primiti. Trebalо je dalje do Cerkna — još sat i po hoda.

Jedina nam utjeha i okrepa bijahu po pola litre odličnog, upravo pomuzenog kravljeg mlijeka, koje nam dade nove snage za daljnji put.

Već se polako noćalo, a mi, žureći kraticom kroz šumu, izbismo u Novake i na cestu. Još jedna kratica serpentine kroz groblje i selo strahovitom kaldrmom, i opet smo na cesti. Čeka nas još nešto više od 4 kilometra po mrkloj noći do Cerkna.

Noge već idu same od sebe, i zapravo ne osjećamo ništa više. Jedina nam je želja, da negdje stanemo, sjednemo, ispružimo se znajući, da ne trebamo više dalje.

Korak za korakom, nekoliko svijetala. To je seoce Log. Odavle se inače odvaja put kroz Pošice prema partizanskoj bolnici Franja u guduri i klancu potoka Čerenščice. Trebalо bi i to vidjeti, a pogotovu onaj, tko želi imati zig

Slovenske transverzale, jer je to jedna od točaka na njoj. No sada je već kasno, noć je, ništa se ne vidi, a gospodarska u Logu zauzeta je do posljednjeg mesta.

Bijaše točno devet sati, kada stigemo u Cerkno i tu se jedva jedvice nekako smjestimo na tri razna mjesta. Tek kasnije saznamo, da smo svi mogli noći u Elektro-gospodarskoj školi, sagrađenoj u velikoj bivšoj talijanskoj kasarni, jer daci obično odlaze iz škole preko praznika, pa onda ima tamo dovoljno mesta.

Hodali smo danas 11 i pol sati. Mnogo je to, i zato treba turu urediti tako, da se noći u Loškoj koči pod Starim vrhom, te da se odavle krene na Blegaš, jer je onda već lakše stići do Cerkna. Može se noći i u skloništu na Robidenskom brdu, a jednom kasnije, kad se izgradi planinarska kuća, na Črnom vrhu (1288 m) nad Robidnicom.

* * *

Osvanuo je prekrasan dan. Onakav divni proljetni sunčani dan, koji mami i zove, kada se zaboravlja sav umor prošlih dana i novim snagama kreće naprijed.

Nebo modro, tuitamo koji bijeli oblačić, tek toliko, da dade fotografu ljepšu sliku, a svuda okolo cvijeće širom otvorenih čaški upija svaku zraku zlatnog sunca, i svaku kap svježe rose.

Opet smo na putu. Seoska cesta se blago ali stalno uspinje među bujnim zelenim livadama. Prolazimo dolinicom potočića Zapošča, ostavivši za sobom Cerkno. Nakon nešto više od jednog sata evo nas u seoci Poče, gdje započinje malo jači uspon.

Naš današnji cilj Porezen, sa 1632 metra visine, stalno je nad nama, i neprestano gledamo usku crtu nekadašnjeg vojničkog puta pod samim vrhom, kamo se moramo uspeti.

Sunce je dobro pripalilo, i sve teže osjećamo naprtnjače. Mnogi potočići i izvori, koje susrećemo usput, daju nam časovito okrepnu i svježinu, no odmah iza toga osjećamo još teže, sada već prilično strmi puteljak, kome kao da nema kraja.

Uspinjemo se južnim obronkom Huma, a s druge nam je strane strma Ritavščica. Usput su na nekoliko lijepih mjesta klupe, koje iskorišćujemo, da malo odahnemo i pogledamo u dolinu duboko dolje pod nama, gdje su kućice postale manje od kutija šibica.

Ova je strana Porezna tako reći posve gola. Sve strma livada s kojim oskudnim grmićem, zasada posve bez lišća, jer proljeće ovamo još nije doprlo, iako je započeo mjesec svibanj.

Dostigli smo i teško isčekivani stari vojnički put. Zarasao je travom i njime se danas više ne ide. Još i dalje vode uzbrdo uske serpentine, no moramo ih pod samim hrptom napustiti, jer su toliko zasniježene, da je svaki prolaz tim sada strmim snježištem opasan. Uspevši se na hrbat preko starih ostataka žičanih prepreka, imamo još svega desetak minuta jakog uspona bez pravog puta na sam vrh ili pak isto toliko položito dalje u sjevernom pravcu do kuće na Poreznu.

Na vrhu je ovelik kameni spomenik palim borcima za slobodu iz proteklog rata. Imade još dosta snijega, pogotovo u zapusima sa sjeveroistočne strane, gdje ga ima do dva metra.

Par minuta pod vrhom je planinarska kuća, bivši talijanski dugački betonski bunker. Zasnitežena je gotovo do krova tako, da se u kuću ulazi stuhama iskopanim u snijegu. Danas je tu opskrbnik, jer se kuća otvara zapravo tek za 14 dana. Smjestimo se u maloj kuhinjici vlažnih zidova i, skuhavši čaj, hranimo se uglavnom slatkim stvarima, kako bismo što prije nadoknadiли potrošene snage.

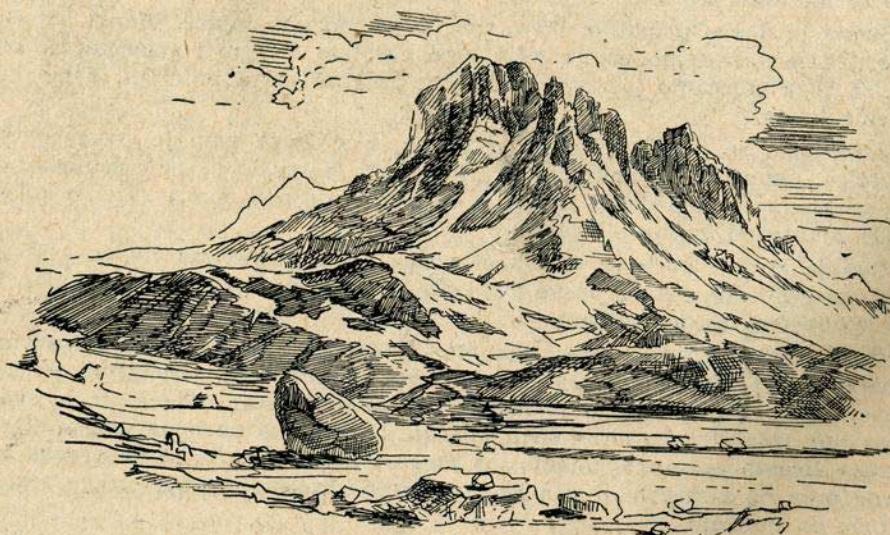
Sunce nas naskoro izmami na svježi zrak. Uživamo u toplim njegovim zrakama na snijegu uz prekrasne poglede na Karavanke. Svi se vrhovi lijepo razlikuju i upravo blistaju u novom snježnom ruhu. Teško se otkidamo od tih vidika, no valja misliti na povratak.

Zatraživši žig kuće, saznamo, da se nalazi u Cerknu i uz najbolju volju nismo mogli shvatiti i naći logiku u opskrbnikovu tumačenju, zašto žig nije u kući, kad se on nalazi ovdje. Štaviše, niti žig transverzale nije ovdje, te bismo sada, kada bismo ga željeli imati, morali ponovo sići natrag u Cerkno, a ne, kako smo to namislili, na drugu stranu u Podbrdo.

Držeći se hrpta, nešto po snijegu, nešto po polegnutoj travi, spuštamo se prema Trtenkoj planini pod vrhom Hoč. Skližući i propadajući u duboki snijeg, silazimo sve dublje i dublje, stalno strmo, da uz mnoge male serpentine, preko livadica i kroz šumarke dodemo do ceste. Za sat i pol od vrha stigli smo do željezničarskoga oporavilišnog doma na Petrovu brdu (804 m).

Nažalost je sve puno, i ne možemo dobiti stan. Nakon kraćeg odmora ne preostaje nam drugo nego put pod noge i krenuti dalje. Krateći dva put velike zavoje ceste, stižemo za kratko vrijeme u mjestance Podbrdo, nekadašnju talijansku graničnu stanicu pod Črnom Prstom, na samom ulazu u 6 km dučki Bohinjski tunel.

Privatno smo se smjestili, i kod večere, a osobito prije spavanja, prolazimo u razgovoru i mislima naš lijepi dugi put, koji se tu završio.

Zupci u Durmitoru*

Durmitorsko gorje izdiže se kao jaka gorska skupina iznad prostrane višoravni sjeverne Crne Gore. To je osamljen gorski kraj, siromašan vodom, ali neobične ljepote. Na većinu durmitorskih vrhova uspon nije težak, izuzevši Zupce, koji se izdižu južno od glavne kose. Nisu to orijaški tornjevi kao Torre Trieste ili Torre Venezia u Dolomitima, to je zapravo 14 uzastopno

Bezimeni vrh

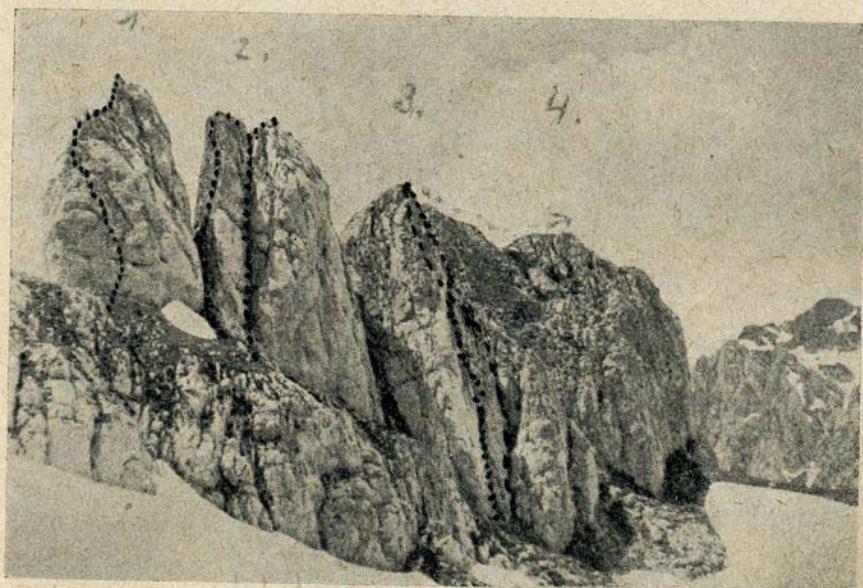
poređanih manjih i većih zubaca, te prijelaz preko njih u jednom slijedu pruža divnu penjačku turu. Kamen je svjetlosivi vapnenac, često jako pločast, osobito u prva tri i u zadnjim tornjevima. Želim vam opisati prvi prijelaz svih tornjeva, kako smo ga izveli.

Rano je jutro u našem logoru na Crijepljnoj poljani (1726 m) i već sada žeže sunce, dok se mi spremamo na polazak. Svi idemo, samo Mihael Peer ostaje kao straža u logoru. Walter Lex i Heinz Sperka namjeravaju danas poduzeti prvenstveni uspon na jedan vrhunac u glavnoj kosi, pa nam je jedan dio puta zajednički.

* Tehnički opis vidi na str. 252.

Moja oba prijatelja Willija Knabla, Heinza Waldnera i mene čeka danas vrlo zanimljiva penjačka tura — penjanje preko čitavog nazubljenog grebena od 14 tornjeva. Tri od tih tornjeva prošli su već 1931. godine alpinisti iz Graza Dr. Bauer, Dr. Obersteiner i Robert Hüttig. Uspon na većinu ostalih kao i čitav prijelaz preko svih tornjeva još nije izvršen, i to treba da mi danas ostvarimo.

U stopu se probijamo jedan za drugim od našeg logorišta kroz gustu klevkovinu i drač preko kamenitih podova užbrdo do sedla lijevo od Kobilje Glave. Odavde dalje stupamo preko širokih snježnika prema Obloj Glavi. U ledenoj spilji ispod istočne stijene Oble Glave rashlađujemo se neko vrijeme i onda se uspinjemo dalje do jednog travom obraslog kuka. Tu je mali odmor. Stotine nježnih šafrana podsjećaju nas na naše domaće planine . . . Ali nas vuče dalje, i mi se spuštamo kroz snježnu uvalu u jednu udolinu, gdje se oprاشtamo od naših drugova.

Zupci

Dok oni kreću kroz Valoviti Do, dotle se mi obraćamo u smjeru kamenitoga grebena, koji se vuče u jugoistočnom pravcu. Hodanje preko užarenih polica, izbrušenih od glečera iz ledenog doba, nije ugodno. Kako sam ja nešto brže napredovao od mojih drugova, doskora sam dokučio glavnu kosu Durmitora. Pred mnom se istegnuo istočni greben sve do vrha Minin Bogaz (2410 m).

Put k' Zupcima vodi lijevo od Minina Bogaza preko strmog snježnog počića i na kraju preko uskoga hrpta. Kako mojih prijatelja još uvijek nema, počeo sam se penjati uz dobro položeni greben. Pokraj jednog zjala, sličnog zdencu, doskora stigoh na istočni vrh. Pošto sam jedno sedlašće grebena prejahao, dokučio sam glavni vršak. Pogled odavde na naš cilj, t. j. preko svih tornjeva, upravo je jedinstven. Spuštajući se prema jugu preko travnatih po-

bočja sretnem na jednom sedlu naša dva druga, koji su, zaobilazeći Minin Bogaz, upravo stigli dovde. Po strmim snježnicima i preko spomenutih grebenskih kosa eto nas pod ubitačnom vrućinom pred ulazom u stijenu prvog od Zubaca. Poslije kratkog odmora zabavljali smo se penjući se po istočnoj stijeni tog tornja. Willi je kao prvi svladao izvanredno tešku policu pri ulazu u stijenu, a Heinz i ja penjali smo se za njim, te smo se domala združili na vrhu, razrovanom od gromova. Sunce strašno žeže, i nema daška vjetra, zato jedva čekamo, da se maknemo odavde. Da bismo po mogućnosti cijeli uspon izvršili u slobodnom penjanju, vraćamo se istim putem dolje. Silna vrućina

Zapadni vrh Bandjerne

stala nas je obeshrabrvati, kad li su se pjavili tamni oblaci nad Prokletijama. Sunce se zastrlo, i nadošao je hladni povjetarac. To nas je nešto osvježilo, i mi odmah prijedosmo prijevoj prema drugom tornju. Preko kratkog, vrlo oštrog kamenog brida stigli smo na vrh drugog tornja, s kojega smo se odmah spustili kroz Obersteinerov kamin. Na treći toranj popeo se svaki od nas svojim smjerom, i odmah dalje na četvrti toranj. Prijelaz na dalja dva tornja vodi po kršljivom, oštem grebenu. Pred sedmim tornjem zadržao nas je jedan mali zubac, koji smo uz vrlo neugodno penjanje morali zaobići. Strmimbridom dokučili smo slijedeći vrh. Tu je penjanje veoma raznoliko; sada vodi

put kroz neki vijugavi kamin dolje, onda pak preko ogromnog žlijeba od jednog do drugog tornja. Takvim uzbudljivim penjanjem bili smo toliko uzeti, da nismo ni opazili, kako je kiša stala potiho sipiti. Tek kad smo se preko jedne teške stijene spustili na prijevoj ispod predzadnjeg tornja, opazili smo, da su se nad nama nadvili olujni oblaci. Brzo smo penjući se prošli idući vrh. Tik pod njim našli smo iznenađeni, na jednom sasvim lakom mjestu, na jedan stari klin — jedini, koji smo našli u cijelom durmitorskom području. Zadnji zubac zapravo je spojen s prethodnim, i mi smo ga dokučili spuštajući se niz jednu pukotinu i dalje kroz tanki rascjep u jednoj polici. Silaz odavde slobodnim penjanjem — spuštanjem činio nam se nemogućim, pa smo se ponovo uspeli natrag na pretposljednji toranj, da se odavde spustimo kroz lako prolaznu jarugu na sipinu južno od tornjeva. Ispod nekog snježnika napili smo se vode iz potočića, a velika glad nas je gonila dalje do sedla nad Lokvicom, gdje su bile naše naprtnjače. Namirivši želuce dvopekom i šećerom nastavili smo prilično umorni u sumraku put prodirući zadovoljni niz sipine i prudove do našeg stana . . .

(Preveo s njem. Dr. M. Florschütz)

Zvone Blažina, Beograd

Sjevernom stijenom Cima Grande

Ne nazivaju Dolomite bez razloga rajem skijaša i alpinista; točnije: rajem za one koji ih pohode. Poslije onoga što smo tamo vidjeli, možemo reći da su Dolomiti svijet jedinstveno oblikovanih vrhova, povezanih ne nekim planinskim lancem kao naše Julisce Alpe ili Velebit, nego duboko urezanim kotlinama koje okružuju gotovo prstenasto ove gromadne vrhove. Sa svojim sunovratnim stijenama često nadaleko čuvenog imena u planinarskom svijetu, ovi vrhovi privlače pažnju turista daleko izvan svojih granica. Od doline Puster Tal na sjeveru i Sexten Tal, koja se nadovezuje na prvu nešto niže na sjeveroistoku, pa sve daleko dolje prema jugu. Dolomiti daju gledaocu utisak neke suverene snage sa svojim golemin vrhovima. Neprimjetno teku kamene lavine sa Vajolet-tornjeva, Cima Canali, Marmolade, Civette, Guglia di Brente i drugih vrhova, dajući im pečat nezaboravne monumentalnosti.

Da je dolomit kamen, koji je u svijetu dobro došao i kao dodatak pri kemijskom procesu dobivanja metala iz ruda, kako to po programu naših stručnih škola često učimo napamet, — na to ovdje nitko i ne misli. Kemijska formula nema tu nikakva značenja, iako je ova krajina dobila ime baš po učenjaku De Dolomieu, Francuzu, koji ju je naučno prvi obradio. Ovdje je dolomit kamen, ne toliko oistar koliko tvrd, prirodno stvoren za oko penjača, da ovaj u granicama svojih sposobnosti istjera svojom voljom i posljednje ostatke snage, ne bi li prešao još drskijim od onih najdrskijih putova što okomito vode uz stijene do vrha, kojega nerijetko natkriju oblaci.

Čovjek se ovdje stapa u jedno s okolinom, punije proživiljava ono što zapaža. I onda nije čudno kada se kaže da »u blijedim i bajkama opletениm Dolomitima nalazi prijatelj visokih gora svoj najdublji mir i najpotpunije ostvarenje svojih čežnja . . .«

Na visoravni Lange-Alpe, u pozadini Schmabenkopf

Foto: Z. Blažina

Mislim da nije slučaj, što smo odlučili da i sami ovo doživimo. Uz takve misli, mi smo udisali svježi zrak pod Cimama, moj partner i ja. Dva čovjeka, dva razna poziva, dvije dobe starosti i dva materinja jezika. A ovdje smo bili jedno i sa istom željom: — preći preko Cime, ondje gdje je najstrmija.

* * *

Smjer Comici — braća Dimai u Sjevernoj stijeni Cima Grande di Lavaredo predstavljala je i za mene, kao i za mnoge, neuobičajen doživljaj. Ova šestostimetarska okomita, glatka i dvjesti metara previsna, unatrag nagnuta stijena ide u red malog broja svjetski poznatih uspona, koji još dugo ne će prestati da budu poprište borbi čovjeka sa prirodom, zapravo s prirodom koju svaki od nas nosi u sebi. I takva je borba, vjerujem jedina vrsta takmičenja koja je razumna i dozvoljena u planini. Samo ona donosi pravi uspjeh i onu neusporedivu ljepotu ljudske pobjede nad sobom, koja mi se čini da još rijetko gdje dolazi u tolikoj mjeri do izražaja kao u strminama visokih planina.

Našao sam se sa svojim partnerom onako kao što se već nalaze ljudi u planini. Jedan smjer, prepenjan danas, bio je uzajamna »legitimacija« za ono što sutra namjeravamo. I već spavamo glavom uz glavu u svojim spavaćim vrećama, napetih živaca i isprekidanim snom, pod tananim platnom jednog te istog šatora. Nemir od uzbudjenja prije jednog takvog uspona tjera san s očiju i onda kada bi trebalo najslade spavati.

Izvukli smo se iz naših topnih spavačih vreća daleko prije svetuća. Na visini od 2200 m nad morem, gdje je podignut naš logor od tri laka alpinistička šatora, bilo je leđeno. U takvoj prilici nema mjesta nagovaranju i pregovaranju; stvari se brzo potrpaju u ranac, pazeci da ih ne bude previše. Ako se ima, popije se nešto toplo; reda radi i zbog pozdrava diskretno se razbude ostali šatori, i već zvonjava gvožđa i kotrljanje kamenja lagano nestaje u mraku . . . »Ode navez«, — misle još bunovni oni, koji su toga dana ostali da prespavaju svitanje.

Brzo se zagrijavamo usponom po bespuću. Uz strme sipare, koji kao skamenjene rijeke teku u nedogled do još mrakom skrivenih dolina, sopćemo pod teretom obilne penjačke opreme. Zaplićemo se u tom mračnom labirintu kamenja i jedva da zapažamo kako nad nama pomalo blijadi zvijezdama okičen nebeski svod. Tri Cime: Mala, Velika i Zapadna izronile su pred nama iz polumraka, stršeći kao divovske kamene katedrale na stotine metara visoko prema nebu. I kako stijena sve više nestaje u svojoj perspektivi što se mi više približavamo podnožju, to se gubi i strah od nepoznatoga, bez kojega se ne ulazi, priznajem, ni u najlakši smjer.

Oznojeni pod ulazom u stijenu, ne mislimo na oštrinu zraka koja nagoni da se prsti skrivaju u džepove; jedino smo zauzeti brigom, da nam Tirolci, koji su pred nama, ne odmaknu suviše visoko. Žurno i u slobodnom penjanju stižemo poslije nepuna dva potega perlon-užeta na prvo osiguravalište. Tu stijena počinje »grabiti« u visinu, očito pokazujući kako nema namjeru da nas samo tako propusti.

Već u prvom ekstremnom potegu moglo se vidjeti kako je pogrešno mišljenje, da je Sjeverna stijena Velike Cime po prvenstvenom usponu naveza Comici — braća Dimai izgubila ne znam koliko od svoje vrijednosti zato što je od prvog uspona do sada okovana sa nekih stotvadesetak grbavih klinova. Čovjek na račun njih dobije dosta na vremenu i nešto na snazi, ali ona zbog toga još uvijek ne prestaje biti problem svjetskog glasa, značajan svojom ozbiljnošću.

Penjač u Maloj Zinni

Foto: Z. Blažina

Oprezno smo penjali preko litice strme poput zida, koja se sve više nagnula unatrag, što je veća bivala dubina pod našim nogama. Radovali smo se što smo bili navikli na ovakav prostor za leđima i ta praznina nije nam nimalo smetala. Smetalo nas je samo kamenje koje je stalno padalo, a sipao ga je gornji, vršni dio stijene, kojeg su rastakali gromovi. I kad god smo čuli da huči nad nama, uvlačili smo glave u vratove i onda sve zajedno bespomoćno u ramena, iskreno žaleći što nismo kornjače. Tako smo kod svakog prijetećeg frktanja tih kamenih slapova koji su se treskom razbijali u podnožju, bivali svijesniji previsa nad nama, jer on nas je jedini štitio od tog zahuktalog kamenja u pokretu, da i mi sami ne poletimo s njime dolje u bezdan.

Osim što sam na jednom mjestu, — u prečnici trećeg previsnog potega, — ispoj i zanjihao se kao drugi na užetu, ništa se osobito nije dogodilo. U stvari kada sam se uslijed ponestalih oprimaka objesio o uže koje je držao moj partner nekih dvadesetak metara nadom mnom i pokušao da se prebací njihanjem do pod slijedeći klin, da tako izbjegnem u pravom smislu riječi očajničko nošenje prevelikog tereta na leđima kroz skoro neprolazni dio glatke crne stijene, jedan od mnogobrojnih klinova kroz koje je proticalo uže nije izdržao i pukao je. Sa teškim rancem na leđima ostao sam nespretno visiti kao zvono na užetu. Jedina podloga ispod mene bio je — uzduh. Tada sam, kao na nekoj očiglednoj nastavi, imao prilike da se uvjerim kako je stijena u cijeloj svojoj dubini zaista previsna. Vukla je neodoljivo prema dolje.

Ne znam zašto je mnogima ovaj napeti doživljaj sličio na atrakciju; mnoge je zanimalo osjećaj koji je vladao u meni u tim trenucima. — »Što se dogada u svijesti čovjeka koji visi o užetu jedva prst debelom, nad provalijom . . .« — U prvim trenucima ne shvaća se ništa, a onda se naprsto pomiri s činjenicom, da se visi o užetu. Pogled nam mahinalno odluta u dubinu, tamo gdje siper nejasno označuje početak litice. A onda, sasvim poslovno, ocijene se okolnosti iz kojih treba pronaći izlaz. Možda je u neku ruku neshvatljivo, ali tu uopće nema straha, jer za njega nedostaje vremena. Možda se kod nekih javlja i očaj, i to kod onih koji u momentu spoznaju da im nedostaje snage da se vlastitim silama izvuku. Samo onaj, koji se već penjao uz strmu liticu, vezan o uže može ovo razumjeti, a da se ne čudi, koliko pouzdanja unosi vjera u opremu, a koliko tek ono slijepo povjerenje u partnera. Vjerovati u vjerne ruke druga, koje ne mogu drukčije da ti pomognu, nego da te drže i održe preko grča i bolova, jedino je umjesno u takvom trenutku. Sviest, da bi ispuštanje užeta u takvoj prilici bilo sudbonosno za obojicu, jača je i od najsilnijeg bola i najludeg straha.

Onome, koji visi na užetu ostaje samo jedan izlaz: samospasavanje penjanjem uz uže, koje se i kod najmanjeg pokreta uslijed pretjerane elastičnosti tkiva isteže pod teretom često većim i od sto kilograma. Uspeti se tako do partnera, ili bar do stijene koju je moguće dotaći rukama, često je teže i od najtežeg detalja u stijeni. Mislim da se samo u takvim sudbonosnim trenucima rađa u čovjeku onaj čudesni višak energije, iz kojega izvire i očajna upornost i sposobnost za trpljenje.

Uz pomoć opreme za spasavanje, običnih »najlon-prusika« uzverao sam se do prvih klinova, a onda preko njih i raspucale žute stijene, s mukom, gore do partnera. Tek nakon dužeg odmora krenuli smo dalje, da čim prije izbijemo u lakši svijet. A taj »lakši svijet« bila je još uvijek vertikalna stijena koja nas je čekala iznad ovih, u svijetu jedinstvenih 220 metara previsa, u

Na Glatkim Pločama

*Ulavni dio prvog ekstremnog poteza u Comici — braća Dimai smjeru sjeverne stijene
u Cima Grande*

Foto: Z. Blažina

čijoj se sredini o nas po prvi i posljednji puta tokom ovog uspona očešala želja »da smo već vani«.

U rano popodne prekinuli smo penjanje. Crni oblaci prijeteći su se valjali ususret, noseći sa dalekog sjevernog horizonta kišu i snijeg. Tako smo već u pola pet postavili bivak. To noćište, na koje penjače sili nužda u nevolji, nije bilo duže od jednog nepunog metra, a široko jedva toliko, da se čovjek prijavljen o stijenu ne osjeća da je baš sasvim iznad praznog prostora. Čvrsto privezani za klinove, koje smo sigurnosti radi sami izdašno pozabijali u putotinu stijene, mogli smo mirno provesti noć.

Uvučeni u vinilsku bivak-vreću, razmjerne toplu i udobnu, založili smo ono što nam je prijalo: salamu, kačkavalj, sardine i alvu. Jelovnik nam je bio očito obilan. Ali nam je nedostajalo nešto čim bi ga zalili, jer smo čuturicu kave, koju smo imali sa sobom skoro ispraznili još za ranog popodneva. A trebalo je nešto malo ostati i za sutrašnji dan. Osim nevezanih priča, popjevki i drhtanja, bilo je i nešto malo sna, najviše pred zorom. I osim šuma povremene kiše, koju je na mahove donosio vjetar na tanak zaštitni sloj vinilaca, ništa nas posebno nije zabrinjavalo. U polusnu bivaka strpljivo smo očekivali sutrašnji dan.

Kad smo negdje oko sedam sati nastavili penjanje, pod sobom smo već čuli glasove onih koji su nas tokom dana kasnije mimošli. Glasove penjača boljih od nas; bržih od nas i bez odvratnog tereta, tako zvanih »trkača«, čistih savremenih ekstremista. Mome partneru je u tom trenutku bilo vjerojatno milo što je još vrlo mlad, i što se jedva penjanjem bavio godinu-dvije. Meni je, međutim bilo više nego priyatno, što sam za sve vrijeme penjanja mirne savjesti bio načistu, da od nekog forciranja u tempu penjanja ne bi imali nikakve koristi. Pokisla Zimmer-Jahnka u Triglavskoj stijeni, Brojanov raz u Stenaru, zavijenom u maglu, Dibonov smjer pod krajnje lošim vremenjskim uslovima i snijegu u Špiku, sa kišom u Dibonovom razu u Velikoj Cimi i Preussrissom u Cima Picolissima, to su bili zapravo jedini smjerovi u kojima sam stigao da se kakotako pripremim za ovaj markantni uspon, poslije mjesec i po dana kako sam sa ljetos slomljene noge skinuo gips. I partner je znao za to. Zato si i nismo predbacivali sporost u penjanju. Bezbrižno, lagano, sa sigurnošću u svakom prepenjanom metru, ostavliali smo pod sobom u nainzjemičnom vođenju naveza dužinu za dužinom.

Ukočenih udova poslije hladne noći bili smo u početku mlitavi. Tek poslije sat-dva napornog penjanja osjetili smo se opet, kako se ono kaže »dobro uhodani«. A dotle je već bilo završeno ono najteže. Rajmund je na jednom mjestu čak pristao da strpljivo čeka dok se oblaci malo ne razidu, ne bi li tako monotonija neba i kamena, koja karakterizira snimke penjačkih uspona, bila bar malo ublažena. I dok mu se između ruku i nogu naziralo nebo, bio je nalik na mušicu.

Previs je konačno ostao pod nama. Penjali smo još po vertikalnoj stijeni, glatkoj i teškoj, ali ne tako napornoj kao dan prije.

Ono što nam je toga dana ostalo kao najdublje, i mislim jedino, u sjećanju, bila je ipak žđ. Sledene kapi kiše u duboko urezanim vlažnim kaminima, na koje smo nailazili tokom penjanja bile su, uz jedan već sasvim smuljani limun, jedino osvježenje kojim smo se krijeplili do našeg povratka. Sa neopisivim zadovoljstvom otapali smo grumene leda, gaseći žđ u sasušenim ustima. Uslijed neprekidnog znojenja pod teškom opremom sve smo više gubili snagu i ono do kraja potrebno oduševljenje, koje nas jedino kroz tako velike napore ipak izvede do vrha planine.

Dobivali smo na visini napredujući metar po metar kroz žljebove i kamine, te duboke raspukline u masivnoj kamenoj litici, upirući se na mnogim mjestima ledima i rukama o jedan, a nogama o drugi ledom i algama obloženi kameni zid, i tako znojavim trudom osvajali nepoznati prostor nad nama. I što smo se više patili penjući, to su nam se u jasnijoj i čišćoj ljepoti otvarali sjajni vidici.

Na vrhu

Foto: Z. Blažina

U zalazak sunca izbili smo na rub. Stijena je ostala pod nama. A u nama bio je onaj neuporedivo lijepi osjećaj, da smo bili na dohvatu »granice ljudskih mogućnosti«, te psihičke i fizičke snage koju nosimo u sebi; i kako nas je želja za tim nagnala na napore, i nama samima često neshvatljive, i jaku duševnu borbu. Tada sam možda prvi put shvatio, kako se na taj način lagano pomicava ta nikad jasno povučena granica ljudskih mogućnosti. A to je zapravo i jedna od najljepših koristi koju nam donosi planina.

Slomljeni od umora, bili smo željni vode i sna. Mladi Bečlija Rajmund ipak je smogao toliko snage, da se veselo nasmije i u ime nas obadvajice dječački sretno uzvikne: »Parete Nord u Cima Grande je za nama! Ehej, moj dragi, — to lijepo zvuči, ha? . . . «

Poslije dvadeset sati provedenih u stijeni, poslije jednog noćenja i vratškog naprezanja u detaljima šestog stupnja težine, dvoglasno »jodlanje« jedne vesele popjevke dalo je na znanje drugovima duboko dolje u logoru, da je Sjeverna Cima ostala pod nama.

Pri silasku sa tog orijaškog kamenog bespuća u kome se divna ushićenja izmjenjuju sa paklenim patnjama, shvatio sam, zajedno sa svojim osamnaest-godišnjim partnerom, svu draž i iskušenje koje za alpiniste predstavlja ova Parete Nord. Iako je ostala za nama, u nama je ostavila urezan trajan i neizbrisivi utisak. I jedan doživljaj, koji se ne zaboravlja, ma koliko drugih se nizalo za njime.

* * *

Tu sam noć prespavao gladan, na mekom i topлом ležaju u skupnoj sobi pod gredama potkovlja Riffugio Lavaredo. Bez društva zemljaka i bližih znanaca, jer se Rajmund već pod izlazom iz stijene odvojio i nestao tražeći prolaz po bespuću do logora Bečana, skrivenog negdje u mraku.

Tek slijedećeg dana pojurio sam da podijelim sreću i zadovoljstvo sa onima, koji su ostali pod Sjevernom Cimom u šatorima kraj jezera.

Prolazeći ispod previsnih sjevernih stijena svih triju Cima dok sam se vraćao dobro ugaženom stazom preko sipara u naš logor Lange Alpe na travnatoj zaravni, imao sam dovoljno vremena da dodem do jednog temeljnog zaključka: Sjeverna stijena Cima Grande, stijena je kao i sve ostale. Svakako, strmija od mnogih drugih, po vrijednosti jednakih njoj, ali joj je kamen kao i svaki kamen, hladan i neosjetljiv. I da nije onog velebnog pogleda na kom se žare oči dok se ustremljuju sa ovog zamrlog ostatka kamenih slapova u njenom podnožju, lutajući do vrha strmih previsa koji se gube visoko gore u oblaku, ne bi bilo ničeg značajnijeg čime bi privlačila. Osim jednom jedinom privlačnom snagom za nas neopisivih razmjera: imenom Emilia Comici. Neshvatljivo je i meni, koji sam je na sreću i svoje zadovoljstvo ostavio za sobom, — otkuda joj to!

Možda sam bio najbliže odgovoru na to onog popodneva, kad sam sa riječkom turista bez pare u džepu prolazio gužvom milanskih ulica. U vrijeme, kada sam pred neuglednom spoljašnošću milanske Scale samo zamišljao njezin unutarnji sjaj. U tim trenucima bio sam ponosan na nešto posebno. Mislio sam, kako je više pjevača prošlo kroz milansku Scalnu, nego što se penjača ikada uputilo kroz Sjevernu Cimu. No i to, da ih se više vratilo poraženih već sa ulaza te stijene, nego što su ih ikada vidjele kulise kako sa neuspjeli audicije silaze s dasaka. I danas, kada to znam, ne trudim se više, nego se samo osmjejujem svakom od onih radoznalaca koji bi me zapitali: »Ta koga davola tražite penjući po stijenama?! . . . «

Ne smatram više ekscentričnima one koji tvrde da je u neku ruku penjanje umjetnost. Jer ta umjetnost počinje dobivati svoju vrijednost tek kada se podij diže visoko »nebu pod oblake«! To više nije obično igranje. To je zamani ples; igra bez muzike, koja se odvija samo uz pjesmu klinova. Inače vlada savršeni muk, šutnja puna razmišljanja. I to onog razmišljanja, kojeg postajemo svijesni tek mnogo kasnije.

Motajica planina

Kad se vlakom povezemo dugačkom posavskom ravnicom od Zagreba prema Beogradu, zapazit ćemo putem nešto prije Slav. Broda jednu planinu, koja će naročito privući našu pažnju. Ona ne pripada sklopu slavonskih planina iz požeškog masiva, već se izdvojila podalje na jug i uzdigla među malenim bosanskim humcima i starim šumama. To je Motajica — naša doduše bliza, — ali planinarima gotovo nepoznata planina.

Motajica se smjestila na južnoj obali Save. Ona je dakle teritorijem u N. R. Bosni, iako svi prilazi na nju dolaze s naše slavonske strane. Sa sjevera je zatvara rijeka Sava ili, točnije, cesta na južnoj obali Save. Na jugu je oštro odijeljena dolinom rijeke Lepenice. Sa zapada joj granicu čini mala rječica Ina, te preko gorskog sedla zvanog Babin Grob prelazi na sjevernu stranu, pa granicu dalje stvara potocić Rijeka, što utječe u Savu. S istoka se prirodna granica Motajice podudara s tokom potoka Osovice, koji kod sela Korovi utječe u Savu. Ovu granicu Motajice možemo uzeti kao uže područje same planine. I na istočnoj i zapadnoj strani narod često naziva Motajica sve užvisine, koje zapravo možemo smatrati ograncima Motajice, ali nikako ne znaće samu planinu.

Geološki je Motajica nadasve zanimljiva. Njezin postanak je sigurno među prvim od svih naših planina, i ona je u davnoj prošlosti bila visoki vulkanski stožac, što je stršio nad prostranim morem. Njezino kamenje i stijene sačinjavaju uglavnom granit na sjeveru, a na jugu prema dolini Lepenice dominira bazalt i trahit. U mineraloškom pogledu Motajica je živa riznica dragocjenih i plemenitih rudača, te količinom i brojnim nalazištem dragocjenih kristala upravo začduje. U njezinih potocima nalazimo tragove zlata, koje se po nekim znakovima i ispiralo, a lijepi leci čađavca, ametista i turmalina nisu rijetkost u planini. Valja naglasiti i praktično rudno blago: ležišta ugljena i kaolina, koji se upravo počinje crpsti za naše potrebe, jer je dobre kakvoće.

Ako pogledamo cijeli masiv Motajice, prilazeći mu sa sjevera, on je sav pod pokrovom šume. Najviše je čiste bukove šume pa onda hrastove i ostalih niskih šuma i guštara. Za planinare ove šume nisu obične, kakve nalazimo svuda po Bosni. Šume u Motajici su zapravo prašume, guste i tamne, pune gustog niskog zelenila i paprati, te se na nekim mjestima zna desiti, da se čovjek provlači kroz kanale ispod bujne vegetacije ni ne sluteći, da je to zapravo pravi i jedini put kroz planinu. Životinjsko carstvo Motajice nije jako pitomog roda, osim možda leptira i sitnih životinja. Divljih mačaka, vukova, čagalja i jazavaca ima u obilju. Za lovce su srne najveći specijalitet, a ima jastrebova i orlova. Ipak nema straha zaći u planinu ljeti, jer svi ti stanovnici planine bježe od susreta s čovjekom. U samoj planini nema naselja ni stanovništva. Otkad je napuštena Turčićeva pruga za eksploraciju šume, život u planini je utihnuo.

U toku ovoga rata odigrala je Motajica važnu ulogu kao zaklonište partizana i samog stanovništva oko nje. A danas je opet pusta i tiha. Jedino ljudi ispod i okolo nje opet su prionuli radu uz veselu pjesmu. To su naši Bosanci, koji su doduše razdvojeni samo Savom od Slavonije, ali u mnogočemu se razlikuju od stanovnika sa suprotne obale rijeke. Tome je uzrok, što je ovuda

išla granica prema Turskoj. Od Bos. Gradiške pa sve do Sl. Broda nema veze preko Save, te su tako ovi krajevi posve odsječeni od Slavonije i tako zaostali u gospodarstvu i privredi. Kada se bude izgradio most, koji će vezivati Slav. Kobaš s Bos. Kobašem, onda možemo očekivati, da će ovaj kraj oko Motajice brže krenuti naprijed i izjednačiti se u svakom pogledu s gospodarski naprednom slavonskom Posavinom. I kućice, i džamije, i nošnja stanovništva pod Motajicom pa narodni običaji, sve je još u skladu s mnogim konzervativnim ostacima stare Bosne. Treba reći, da je uz Motajicu kraj Save stanovao već predistorijski čovjek, i danas imamo zato brojnih i zanimljivih vrela i dokaza. U Srednjem i Novom vijeku to je bila granica turskog carstva i Evrope. To je bila »Graničarska krajina«, gdje se stoljećima puškaralo i stražilo. Kod starijih ljudi još i danas nailazimo na sjećanja i priče iz tih davnih vremena.

Motajica nije visoka planina, njezin najviši vrh Gradina visok je 652 m. Ipak je to dovoljno, da se klima planine očito razlikuje od one pod njom. Njezini brojni potoci, koji se sa svih strana slijevaju s nje, isključivo su pri-toci Save. Oni su stvorili bogatu hidrografsku mrežu, koja se rasprela kao čipke u svaki kutak gore. Motajica je vanredno bogata vodom i izvorima. Geografski smještaj i položaj Motajice planine vanredno utječe na život stanovništva oko nje i u njoj samoj. Dok prilazi na nju dolaze praktično samo od sjevera, t. j. iz posavske doline, dotle je rijeka Sava veoma snažno izolira od toga svijeta. Kako u tom kraju nema mosta da poveže Bosnu i Slavoniju, to je prirodni put vrlo otežan. Sa same planine, koja se sva nadvila prema Savi, te se kod sela Brusnika gotovo okomito ruši do njezinih obala, svi prirodni putovi vode na sjever i jug. Sjeverna je strana planine ekonomski jača od bogatije nastanjenih južnih strana planine, iako nije ni topla ni sunčana. Sela na sjeveru uz rijeku Savu (Kaoci, Vlaknica, Brusnik, i Bos. Kobaš) izvozna su uporišta za sav promet dobara s planine, kao što su drvo, ruda, koža i divljač. Kako su sjeverne padine Motajice strme i kratke do obale Save, tu su i brojni potoci (Rijeka, Vel. i M. Kondija, Kamen, Lupavica i Osovica) brzi potoci, što se bučno ruše niz strmine te tako stvaraju prirodne doline i putove za ulaz u goru. Neki od ovih potoka stvaraju i močvarne bare, kao što je Selimagina bara, koja se veći dio godine nalazi pod vodom, a nastaje od velikog broja brzica s planine, što se ruše za kišnog doba s masiva Kamaena između sela Vlaknica i Brusnika. Tu su stvorene duboke prirodne vododerine, koje u luku Save navodnjavaju baru, koja zna biti u proljeće pravo jezero.

Ispod Motajice, na njenoj istočnoj strani, stoji veće selo Kobaš (92 m). Slav. Kobaš na lijevoj obali Save, selo čisto i vrlo uredno, leži oko 2 km zapadno od ušća Orljave u Savu. Nasuprot, na bosanskoj obali, leži manji dio Kobaša pod imenom Bos. Kobaš. Selo nema ni 1000 stanovnika, a vrlo se razlikuje od Slavonskog Kobaša i gotovo se čini nevjerojatnim, da samo jedna rijeka može podijeliti ovako dva različna svijeta, koji iako na dohvrat glasa — ipak nemaju baš gotovo ništa zajedničko osim jezika. Iz posve hrvatsko-slavonskog ambijenta prelazi se odjednom u posve konzervativno bosansko seoce, koje kao da nije u Posavini. Kroz Bos. Kobaš teče mali potok Lupavica, koji ispod džamije utječe u Savu. Dolinom toga potoka ulazi se u vrlo zanimljiv dio Motajice planine između gorskih grebena Mlađanovca, Hunke i Kruškovca te Milinog brijege na istoku. Dalje na istok od Bos. Kobaša cesta nas vodi stalno uz Savu do sela Korovi. Na polovici puta odvaja se od te ceste dobar put na jug kroz malo selo Seferovac (ili Nova Ves) te se u nekoliko zavoja penje iznad potoka Osovica na Lipovu Kosu (330 m) i odavle spušta dalje na jug i veže ovaj kraj s kotarskim centrom Derventom, koja je odavle udaljena oko 40 km. Na

mjestu blizu ceste, gdje Steljački potok utječe u Osovicu, ima malo stočarsko naselje Namastirice — dobra baza planinarima. Odavle počinje dobar put duž cijele Motajice planine preko Elinske kose (352 m) na Steljačku Kosu (409 m), te izlazi na južnu stranu oštре glavice Oštraje (538 m). Odavle vodi t. zv. kapetanov put u Bos. Kobaš. Tu je prirodni prijelaz, koji veže sjever s jugom. Gotovo svaki dan prelaze seljaci iz Gornje Lepenice s južne strane Motajice na rad u Bos. Kobaš i podveče se opet vraćaju kući.

Južna strana Motajice stere se od glavnog grebena na jug: to je grebenska linija, koja od Oštraje ide do vrha Lipáje, prelazi hrptom Bajlaga i same Gradine, te se preko Crkvišta spušta na zapad u nizak hrbat nazvan Babin Grob i Hajdučko Groblje. Negda je, pred kojih 20 godina, ova strana Motajice bila vrlo živa zbog šumske pruge, koja je od Kaoca kojih 30 km. motala kroz duboke drage i dolove i penjala se dosta visoko sve do šumskog naselja Dragoevići u Gornjoj Lepenici. Danas su ostali samo tragovi toga života — inače je danas ta strana gore tiha i mirna. Iako bi prirođan put trebao biti ulaz u ovaj južni dio Motajice, jer je geografskom postavom odlično orijentiran i razveden — ipak on to nije, niti će ikada biti. Nije to doduše još ni sjeverna strana, ali onim časom, kada se Sava premosti, otvorit će se pristup Motajici, i to će biti ekonomski procvat ove inače vrlo bogate naše planine.

S Motajice na jug teku brojni i dugački potoci, jer se planinski lanci polagano spuštaju na jug, tvoreći nekoliko lijepih dolina, u koje su se smještala velika ali razbacana sela: Injani, Borovčani, Donja i Gornja Lepenica. Najljepša je dolina Čelare i Stojkovića, što izvire ispod samih Visova (490 m), vrlo lijepog vrha u blizini Gradine. Sela na jugu Motajice vrlo su siromašna, te ne možemo očekivati nikakvih usluga od još dobrim dijelom konzervativnih bosanskih stanovnika, koji o turizmu i planinarstvu nemaju pojma. Ipak su to krajevi tako lijepi i veličanstveni u svojoj prostranoj prirodi i vidicima, da se uvijek isplati poći u njih onome, tko traži i nalazi u prirodi svoje zadovoljstvo. Motajica planina nema nikakvih planinarskih objekata i skloništa. Ona je slabo posjećivana, a to je i razlog, da se ne može naći širi krug njenih ljubitelja, jer bi onda postala i bolje znana i opjevana. U geografiji Motajica nema neko naročito mjesto. Ali ipak njenja lokacija je zanimljiva. Nijedna se planina ne približuje više Savi u Posavini od Motajice. Sava i danas pomalo i postepeno odnosi kamenje i zemlju s Motajice te tako ruši i potkopava planinu.

Motajica je dobila svoje ime vjerojatno po stanovnicima Slav. Broda. Još kao malo dijete sjećam se priča starih ljudi, da je kiša tu kada se počne motati oko Motajice. Za Brodane je Motajica »babin kut«, odakle dolazi kiša i nevrijeme, i predstavlja i danas pouzdani barometar i kada se Motajica zamota u oblake, evo odmah i kiša.

Drugi put tumačenja čuo sam također u Brodu. Motajica je zamotana u gустe i neprohodne šume, gudure, doline, vrhove i provalije. Tko se zamota u tako šta, taj je propao i nema mu spasa od lutanja. Da je Motajica doista povrpani planinski sistem i bogato raščlanjen, točno je, i zato i ovo narodno pričanje može biti u vezi s postankom njezina imena.

Pristupi do Motajice su isključivo sa sjevera od željezničke pruge Zagreb — Beograd. Najbolje ishodište je Nova Kapela za brzi vlak i stajalište Lužani za putnički. Prvi prilaz iz N. Kapele je kraći. On prelazi autoput te uz potok Kovačevac vodi kroz veliko posavsko selo Živike u Pričac na obali Save. Odavle se čamcem lako prebacimo na suprotnu bosansku obalu, odakle okolo

Selimage bare dolazimo na cestu pod samu Motajicu. Od ceste do vrha Gradine treba oko jedan i pol sat uspona. Od N. Kapele do sela Pričac na Savi treba dva sata hoda.

Drugi prilaz sa stajališta Lužani bolji je, jer nas dobar posavski drum vodi od same stanice uz rijeku Orljavu sve do Kobaša (10 km), a tim putem stalno voze i kola, te se lako povezemo do Kobaša. Ovdje se kompom, koja stalno po danu radi, prebacimo u Bos. Kobaš na drugu obalu Save i tako smo eto u ishodišnom mjestu pod samom Motajicom. Iz Bos. Kobaša je lijepa panorama na čitavu planinu s glavnim vrhovima. Najljepša je oštra Oštrája, koja se izdvojila od glavnog masiva dubokim prijevojem.

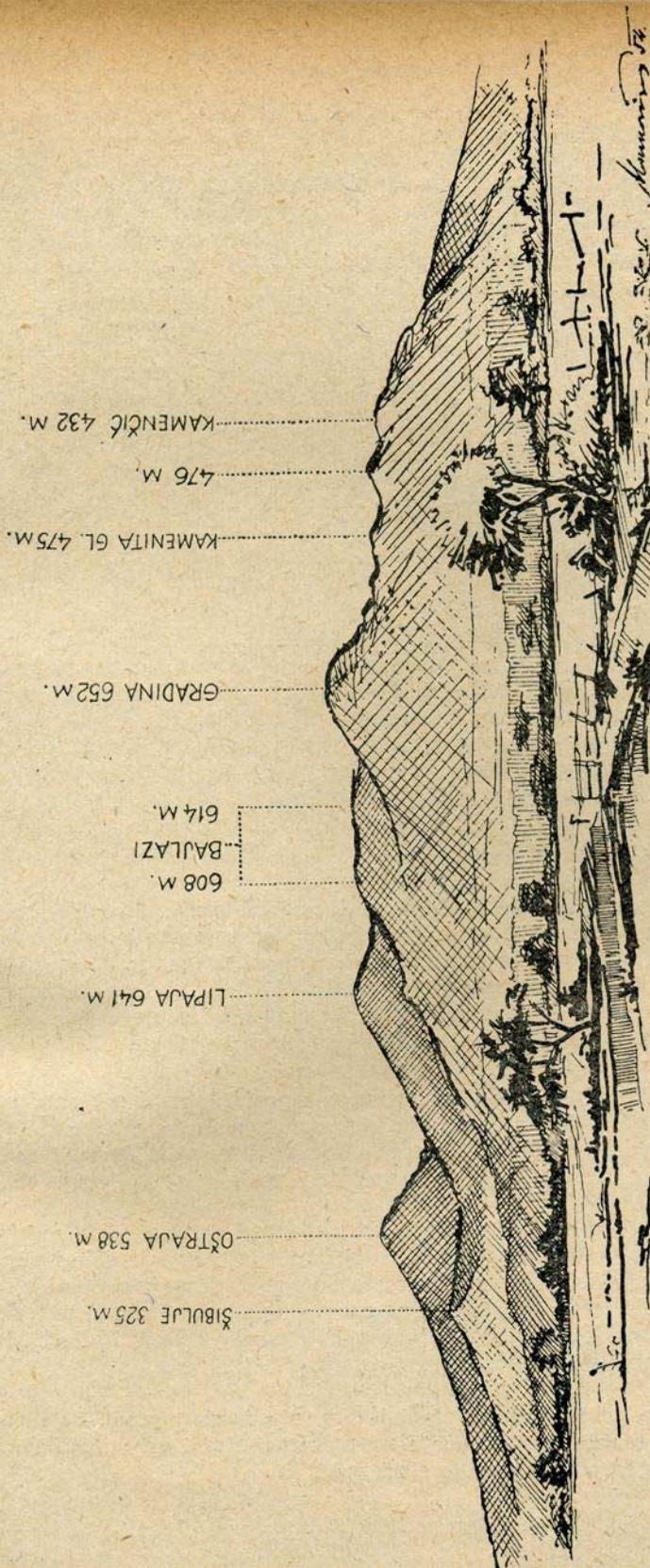
Tko prvi put dode u Bos. Kobaš, najbolje je da se obrati na popularnog planinara i vrsnog poznavaoce Motajice Ibrahima Muhića, zvanog »Ibro-Tošo«. Tako smo prvi put učinili moj prijatelj i ja, kada smo se jednog ranog jutra prošle godine našli u ovom bosanskom seocu s namjerom, da upoznamo planinu, i našli Ibru na radu oko kuće. On je znao, što smo željeli, pa da ne gubimo puno vremena, odmah je pošao s nama, i tek putem smo se sporazumjeli, kamo ćemo toga dana. Ibro je stariji čovjek, dobroćudni Bosanac. Pasionirani je planinar, ali samo u krugu »svoje Motajice«. Kako doma živi, takav i hoda gorom. S njime nema bojazni, da ćemo sići s puta, jer Motajica je za njega kućno dvorište. I moj prijatelj Mladen i ja uvjerili smo se mnogo puta, koliko prirodne inteligencije, želje za znanjem, a i stvarnih iskustava posjeduje ovaj priprosti čovjek.

Pokušat ću opisati jedan naš put kroz planinu u jednom danu. Ujutro smo krenuli iz Bos. Kobaša odmah iza džamije na jug uz potok Kamen, odakle su divni vidici na samu planinu i nazad na široku Posavinu. Uskoro smo ušli u šumu te smo prolazili uz pokusne rukokope kaolina, koji se vadi duž cijele planine. Došavši do kose, zvane Šibulje, presjekli smo ovo bilo i spustili se u malu dolinu Široki Potok. Pred nama se uzdigla Oštrája (538 m), najljepši vrh u Motajici. Uspon na nju nije osobito težak, i pristupi su po volji slobodni. Jedino valja paziti, da ne podemo u kratkim hlačama, da se ne izbodemo od brojnih kupinovih povijuša. Sa vrha Oštráje puca daleki vidik na istočnu Posavinu. Vidi se lijepo Slav. Brod i tok Save na istok, na sjever Požeške planine, a na jug bosanske. Na zapadu zatvara pogled visoka Lipája (641 m), po visini drugi vrh u Motajici, sva u gustoj šumi.

S Oštráje moguće je silaz na sve strane. Mi smo sišli bez puta, držeći se smjera Lipáje, na koju smo naumili da se dalje popnemo. Ovaj put neobično je zanimljiv — naročito zbog vanredno bujne vegetacije i visoke paprati te oštrog i suhog granja, da je u meni stvorilo dojam neprohodne i zgrađene barijere. Ipak sve je bilo lijepo, i nedugo našli smo se na Lipáji.

Pod njom smo naišli na izvor dobre vode. Na Lipáji je podignuta triangulacijska oznaka na drvenom tornju visokom oko 20 metara, da se vidi signal. Uspon na ovaj toranj omogućen je dobrim penjačima uz malo opreza, ali zato nadasve zahvalnim krasnim razgledom na sve četiri strane. Lipája je razgledište prvoga reda. Vidici su za vedrih dana daleki i jasni, da čitava posavska ravnica tamо od Novske pa do iza Broda leži pod nama kao kakav reljef sa svakom kućicom, potokom i putom. A raznobojne površine slavonskih polja, oranica, pašnjaka znadu se sklopiti u takav sklad boja, da ih ni današnji modernizam ne bi nadmašio.

S Lipáje pošli smo dalje na drugo gorsko bilo zvano Bajlazi sa dva vrha. Zapadniji je viši, visok je 614 m. Od Lipáje do toga vrha treba oko pola sata hoda, a od Oštráje do Lipáje oko jedan sat. Sve je blizu, a teren veoma lagan,

Pogled na Motajicu planinu sa autoputa od Sibinja

(Iz planinarske risanke M. Markovića)

Ijeti hladovit, bogat vodom i pun čiste i mirne prirode. Planinariti Motajicom s Ibrom stvarno je uživanje. Bez njega bio bi to naporniji rad. S Lipáje prešli smo Bajlage i zašli u jedan kotao do vrela Babini Čanci s izvanrednom planinskom vodom. To je bazen izvorišta rijeke Lepenice, a vrelo je bogato mineralima; nažalost nismo mogli do danas ispitati sastav ove vode. Odavde je uspon na samu Gradinu teže pogoditi, ali treba se držati više smjera prema sjeveru dok ne počne jači uspon. Svi putovi u Motajicu, pa i naznačeni u karti, ustvari su dosta slabi, i najbolje je služiti se kompasom i kratiti sve smjerove kroz šumu. Na vrh Gradine* (652 m) dolazimo s južne strane. To je najviša točka u Motajici i ima slično kao i na Lipáji toranj i trigonometar. S vrha ovog tornja puca široki vidik na zapadni dio Posavine. Jasno gledamo Maksimov Hrast i Kapovac u Babjim Gorama, pa Psunj s Brezovim Poljem i čitav masiv Dilja. A na jugu toliko brojne bosanske planine, da nismo nikada ni pomicljali da ispitujemo pojedine kutove i odredimo, koji je koji vrh. A obronci Jovanova brda i Visova željeli su, da stignemo danas još i na njih. Ali to bi za današnji dan bilo suviše. Od Bos. Kobaša do Gradine treba preko Oštraje, Lipáje i Bajlaga skoro četiri sata hoda. Zato smo okrenuli na sjever, te se preko lijepih i brojnih uvala i vrhova probili do ceste pod Savom i time zaključili lijepu šetnju kroz centralni dio Motajice.

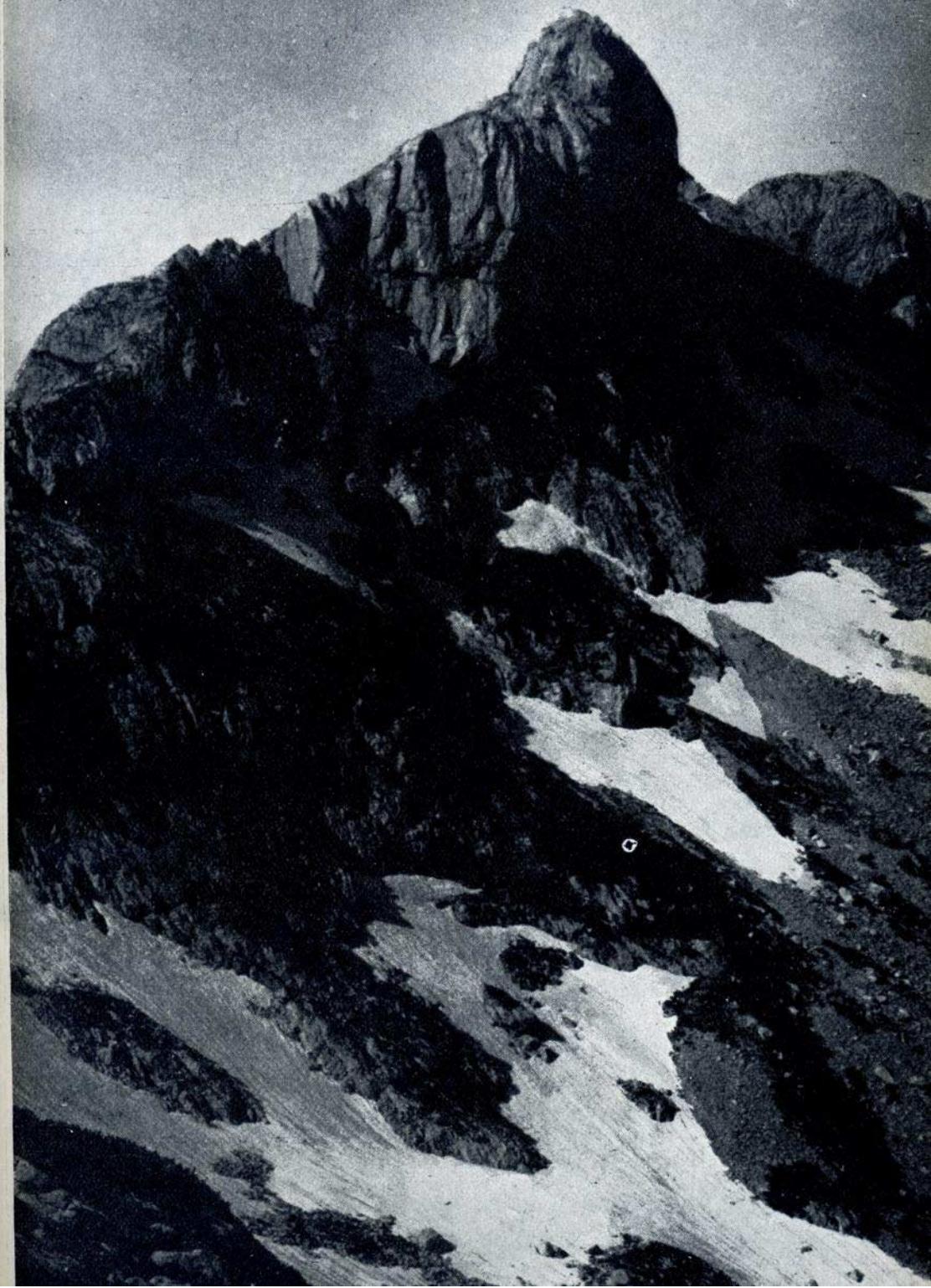
Međutim time nismo iscrpili sve o Motajici. Ova planina van prve ruke sakriva mnogo toga, što je vrijedno znati o njoj. Tako u bazenu Lupavice ima čitavi niz gorskih kosa (Tanka K., Hunka, Kruškova, Grbina K.) razdvojenih potocima (Široki P., Studena Voda, Lupavica), koji su divan predio za šetnje, koje nas mogu posve odmoriti i ispuniti pravim planinarskim zadovoljstvom, jer je priroda ovdje lijepa i zanimljiva. A dalje na jug, u dugačkoj kosi zvanoj Elinska Kosa, koja je doduše niska, ali bogato razvedena brojnim potočićima, što tvore Streljački potok, može se satima provlačiti tamnim gudurama i slušati brojne slapove i šum vode. Narod ovaj kraj zove Sijena, jer ovamo sunce nikada ne probija.

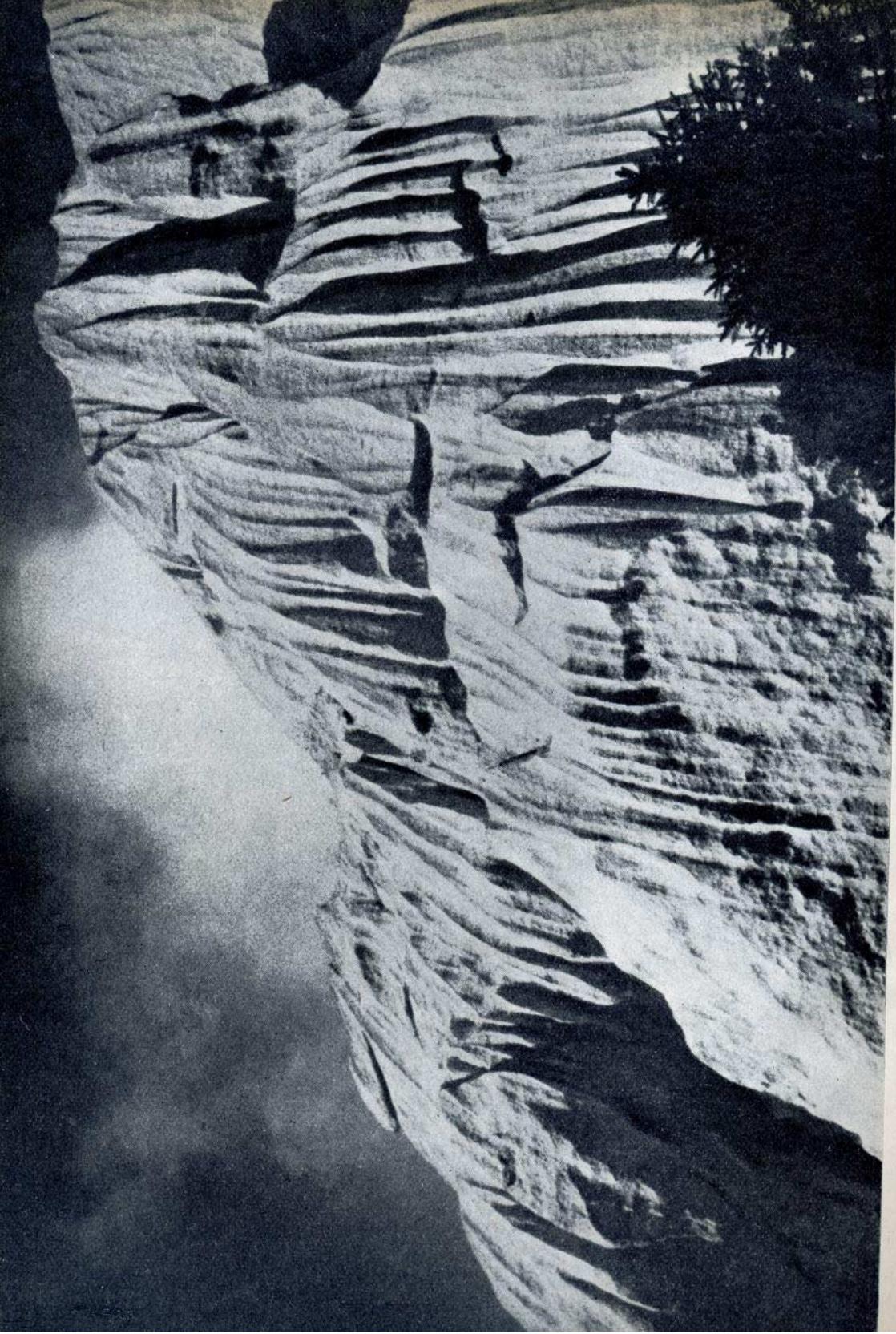
Još ima jedan zanimljiv put kroz Motajicu. To je onaj, kojim je prije više od desetak godina prolazila pruga Turčić, što je izvozila drvo iz planine do Kaoca na Savi, gdje je bila pilana uz samu Savu. Danas je pruga dignuta, ali trasa postoji kao put, koji nas vodi kroz brojne duboke klance Bisina potoka, te brojnim dolinama sastavaka potoka Lepenice i Gornje Čelare. Odavle su vrlo laki usponi na vrh Kamenite Glavice (473 m) i Visova (490 m), odakle su lijepi razgledi na jug.

Put cestom od Kaoca do Bos. Kobaša iznosi 12 km i prolazi ispod same planine ostavljačući desno na njenim obroncima mala sela Rijeku, Vlaknicu i Brusnik. Ovo zadnje selo dade se osobito koristiti kao polazište na Gradinu, ako se polazi iz Bos. Kobaša, a ne želi prelaziti ostale vrhove, jer je onda upola kraći put.

Svako doba godine ima na Motajici svoje čari. Ipak je ljeto najpogodnije, da je posjetimo, jer tada ona dobiva svoj puni plašt, koji je diže i puni bogat stvom boja i duboke hladovine. Sjećam se uvijek Motajice planine, njezinih hladnih i bistrih vrela, potočića, koji žubore, lišća, kad zašumi uzvijeno laganim vjetrom. Ona je vrlo lijepa planina, nije daleko od nas i bilo bi dobro, da je još bolje i temeljitije upoznamo. Ona nas očekuje

* Gradina je dobila ime po gradini (bos. utvrda-stari grad), koje danas više nema. Ipak po razvaljenom kamenju na sjevernoj strani vrha može se vjerovati, da je doista negda postojao ovdje stari grad.

Gorsko-kotarskim šumama

... I sada još kao da se vidim, gdje pod teretom prolazim gorsko-kotarskim šumama.

Bitoraj sam ostavio već za sobom. Spušta se mrak, no nije mi prvi put, da u divljini nalazim noćište. U zabludi je onaj, tko misli da je to tjeskobno. Mnogo su ljepša i dugotrajnija sjećanja na ona tiha i nijema milovanja večernjeg lahora, što prati sunce na zalazu, nego ona, koja bi možda tek slutili, da nas je noć prestigla već smještene na sigurnom noćištu. Negdje, usred šume mirisava prostirka uvele paprati dobar je ležaj za miran san.

Tiha je noć. Mrak bi bio potpun, da se kroz tamu ne svjetluca maleno ognjište. Žari se svod granja povitog od smole, — njiše ga dašak tek zagrijanog zraka s vatre od šišarki. No i to se gasi. Krije iskri s ognjišta, lagano jenjava; ostaju ugarci pa i njih nestaje.

Krajičak vedrog neba pun je sjajnih zvijezda. Meteor pokatkad zapara nebo, kao da je skrunjen sa derdana Mliječne staze; javlja se prostor u čitavoj svojoj dubini, nepojmljiv, velik i začaran.

Noć je legla nad šumama, a s obližnjeg laza već dopire samotno zrikanje cvrčaka; jasno, neumorno, — poput vječnog sata koji se sam od sebe navija. Povremeno pucketanje dolazi s one strane, gdje je do malo prije pritajena sada oživjela i ona duboka jaruga, a stara debla pucketanjem odaju, da su već načeta od potkornjaka. Kora polagano postaje prah. Jedva još kojih stotinjak godina, pa se i ova jela, pod čijim okriljem čekam san, neće tako gordo dizati uvis ravno prema zvijezdama. Vrijeme i crvotočina će je oboriti, a ona će dalje tinjati, kao i ove naokolo, u mističnom fosforesciranju truleži. Ali, s vremenom će druge jele niknuti kraj nje, u vječnom obnavljanju prirode. . .

Tiha, a ipak prepuna života je ova noć bez svjetla. Prvi se javlja zvijezdama urešen nebeski svod. Odmah zatim noć govori krilima ušare. Između debala jedri ova ptičurina za svojom lovinom, u pravcu pjesme žabe gatalinke, negdje na lisnatom drvetu. Huk sovin evo najavljuje poraze slabijih, jer samo sposobniji će opstati. . .

Pritajan poput kunića, šutim, kako bih slušao. . .

Intermezzo nejasnih šumova. A onda kevkanje lisice. Tek malo zatim groktanje veprova; — na obližnjem proplanku osutom mrazovcem ruju za korijenjem. A zatim opet savršen mir. Samo tihi šum lijeta svitaca remeti tišinu u kojoj se šuma opet pritajila — sada do svitanja — u potpunom mūku.

Iz bezdanih dubina još mračnih vrtača provali studen, koju širi lišćem zasuti snijeg. Oštrinom svojom skida san sa očiju; ne san, — drijemež, jer nema sna u šumi ako si sam.

Osjećam hladnoću. Sviće. Doba je zore; kad blijedi trepet rasijanih zvijezda po samotnom gorskem plavetnilu. Sunce već obavlja svoje ponovno rađanje; osvaja dan.

Rika jelena zove na pojilo. Nekuda tamo, na lokvice. Samo zvijerima i pticama otkriva šuma svu dragocijenost tih rijetkih žabokrečina u ovoj tako bezvodnoj krajini. Tu nema kladanca. Voda se ne vidi; — iz ponekad gustih, nadvitih oblaka, škrape je gutaju i voda postaje biser, skriven u vrtači.

Svjetlost jutra dozivlje u stvarnost; u novorođeni dan. Opet se žare borovi i jele; — sada suncem okupanim vršcima. Oblijeću dijetlovi; počinje rad. Dok frca kora pod oštrim kljunom koji bubenja o stabla, mravinjak živi jednoličnom vrevom kao i dosada. Insekti zuje sve glasnije i jače; ta mikro-družba prva se javlja u rano jutro dubokog gorskog kotara. Primjernim marom obligeću pčele oko latica cvjetova: piju iz čaški jutarnji med.

Umivam se rosom popalom po lišću. Ta vlaga se kao kristal prelijeva u spektru boja tako da skoro zasjenjuje vid. Kao da skupljam dragulje, kad prelazim dlanom po krupnim kapima razasutim u beskraj po vlatima trave na gusto obrasлом tlu.

Konačno polazim. Vidik je nepotpun i uzak, odsječen žbunjem i stijenama. Hodam po bespuću, u pravcu juga. Najzad mi utrta staza prekrita humusom otkriva medvedi trag. Vodi put malina ili jagoda, negdje na prisoju. Kukci oživljuju stazu, a zelembać lijeno proteže udove. Liči na zmiju, koja se još krije pritajena pod kakvim kamenom i strpljivo čeka, dok sunce bolje ne privrige.

Osmjeh se javlja na licu, dok iz očiju navire sjaj izmamljen ptičjom pjesmom: kosov tremolo doziva takmace da mu se pridruže! Ali šuma je još tiha. Tek tu i tamo koja vjeverica škokom zanjiše krošnje, i one opet nastave tiho da miruju. Ili tek neka lasica strašljivo šmugne, krijući se pažljivo u pužavcem obrasлом korijenu.

Odjednom se nađem negdje na grebenu. Kasnije vidim da sam na litici, jednoj od mnogih što uokolo niču iz gusto zarasilih vrtača. Kao nož oistar brid vodi u podnožje, sve dolje do kamenja obraslog mahovinom. U sjeni je vlaga, po granju lisajevi, — čitave bradulje. Povijuće ne dozvoljavaju smrekama da im vršcima pobegnu. I one traže sunca i zraka. — Divljina, veća no što sam se nadao.

Duboka kotlina prema jugu, ali se ne vidi gdje joj je kraj. U jednoj od stijena obrašlih žbunjem nalazim pećinu. U dnu suho lišće. Pri izlazu — kosti. Između ostalog, i jedan poveći Zub. Napuštena, hladna spilja čeka da je netko ponovno uzme za stan.

Strmina me svodi na usku stazu. Obrasla šikarom, samo je smjernica. Prvo što nalazim na njoj, a što me podsjeća na čovjeka, to je od rde izjedena karabinka, sa tek pola kundaka. Proizvod negdje sa smjene vjekova, francuske tvrtke, no tko bi znao čijega na kraju vlasništva. Nešto dalje srećem i tog bezimenog, nekog za kim je ostala: kao snijeg bijele kosti lubanje, bez donje čeljusti, i nešto od onog što bi svakako bolje prepoznao biolog ili neki drugi stručnjak. No ništa od onoga, što bi mi reklo tko je taj bivši čovjek. Šta je bio, otkuda je i kuda je nakanio. Ostao je ležati tu gdje je i pao. Nisam ga micao. Vukovi su ga i tako previše razvukli. Tko bio, da bio, ima svoj mir. I grob, ljepši od onog uobičajenog, makar i bez mramorne ploče . . .

Utrina nestaje. Opet se provlačim besputnom guštarom. Dugo se probijam kroz netaknutu šumu, koja još ne pamti oštricu sjekire. Na kraju ipak izlazim na neku cestu; stari strateški primorsko-bosanski put. Izvrsno očuvan, čudesno čist, premda izgleda da se nitko njime ne služi. Predanje samo govori o tome, kako su nekad ovuda — još prije Prvog svjetskog rata — Cigani krijumčarili konje za Primorje, a smora vukli drugu važnu robu, prijeđe potrebnu bosanskim mjestima. Imali su, vele, na tom svom putu dobro opremljene prihvatanje stанице, tako da su ponekad i mjesecima bili utaboreni u ovim gorsko-kotarskim šumama.

Dobivam nešto na vremenu, ako napustim put i siječem kotlinu, da bih na jugu opet došao na nj. Ovdje je tucanik već dobro izvožen. Seljaci iz Liča svoze njime sijeno sa mnogobrojnih lazeva. Put zatim ponovno ulazi u šumu. Prekrit je lišćem do gležnjeva. Listopadna stabla bükava i hrastova veoma su stara i čudno prorijedena, tako da se sada vidik nešto proširuje. Uskoro nalazim objašnjenje u jednom velikom narušenom, nekad — po svemu sudeći — dobro uredenom logoru. Uokrug već zarušenih zemunica i granjem opletenih zaklona leže tek djelomično zasuti opkopi, prepusteni sami sebi. Kasnije sam čuo, da je u vrijeme zadnjeg rata ovdje bio zbjeg . . .

Put me lagano vodi prema vrhu. U lišću su opet — sada dvostruki — tragovi medvjeda. Nismo se susreli. Put nam se negdje razdvajao, iako sam na vrhu naišao na razgoropadeno leglo divljih pčela, nastanjenih u sasušenom korijenu već davno popadalih stabala.

I napokon — čistina. Prostor pred pogledom!

Viševica, najviša točka ovog dijela krša, nadvisuje me samo još svojom piramidom iz drveta. Sa nevelikog vrha, obraslog ostrom travom, gutam nezasitnim pogledom sve što mogu dohvatići očima. Široki pogled na Jadran. Gotovo više i ne pamtim imena onoga što sam video. U sjećanju ostaju obično samo obrisi. Pa ipak, — kao kroz maglu koja se nadvila nad morem, gledam još Julisce Alpe, daleko pod snijegom. I bliže Risanjak, — zeleno-crni; Učku, plećato široku, dok se Medvedak bijel i gol, užaren na suncu, diči jedino još svojim ponosnim imenom, ali bez svojih medvjeda, koji su prebjegli iz njegovih već davno posjećenih šuma i sagorjelih suvati u ovaj susjedni, divljiji kraj. — A onda otoci: čitav niz. Pa Velebit, kršan i crn, djeluje veličanstvenije od svega što se odavde pružilo pogledu . . .

Prostor! Koliki prostor . . . ! A sve to mogu zahvatiti pogledom.

I opet se, tiho, ali — kao i uvjek, iznova, nezadrživo — javlja ona, u čovjeku iskonska, želja za lutanjem.

Nastavljam put.

U znaku magistrale

Hodamo šumovitim planinama Slovenije, putem, koji je poznat pod nazivom »Slovenska planinarska magistrala«. Na planinskim stazama markantno se ističu planinarski znakovi s oznakom brojke »1«, pouzdanim znakom, da idemo pravim smjerom. Putem, a isto tako u usputnim »postojankama«, srećemo grupe planinara. Za razliku od nekadašnjeg ugodaja, u kućama i po putu, nije više pravi »planinarski štimung«. Manje ima smijeha, rjeđe pjesme i plesa. Na planinama zavladala je izvjesna žurba. Ciljevi izleta su dalji, dnevne ture dulje. Kuda se planinari tako žure?

Slovenska planinarska magistrala.

U načelu vrlo dobra zamisao i organizacioni potez. Za dvadesetpet dana planinarskog hoda od »koče« do »koče« i dodeš iz Maribora do Postojne, obišavši cijeli niz prekrasnih krajeva i najznačajnije vrhove Pohorja, Savinjskih Alpa, Karavanka, Julijskih Alpa i još nekih planina.

Pokrenula je transverzala mnoštvo ljudi na planinarske putove. Pa i ljudi, koji ranije nisu običavali češće posjećivati planine. I sretali smo te ljudi. Evo nekoliko tih susreta.

Kasno popodne susret u Ruškoj kući (Tinetov dom) s dvojicom planinara iz okolice Celja. Pitaju:

»Da li još danas možemo stići do Peska?«

»Do tamo ima oko 5 sati, pa biste trebali hodati dio puta i noću.«

»To nas ne smeta.«

»A imate li svjetiljku?«

»Nemamo, ali ćemo se žuriti.«

»Poznajete li put?«

»Ne poznamo, još nismo bili na Pohorju, samo smo planinarili po Zasavju.«

»Ali idući noću, ne ćete vidjeti ljepote slapova »Lobnice«, krasnu guduru Šumiku, divan pogled s Klopnom vrha na dolinu Drave i Maribor, ne ćete vidjeti ni ostale prirodne ljepote Pohorskih bregova i šuma, a osim toga noću, nepoznatim putevima, pa i bez svjetla, postoji opasnost da zabludite...«

»Da, ali jedino na taj način mi možemo sutra sakupiti »štambiljke« za transverzalu do Ribniške kuće i stići u Mislinje na vlak za Celje...«

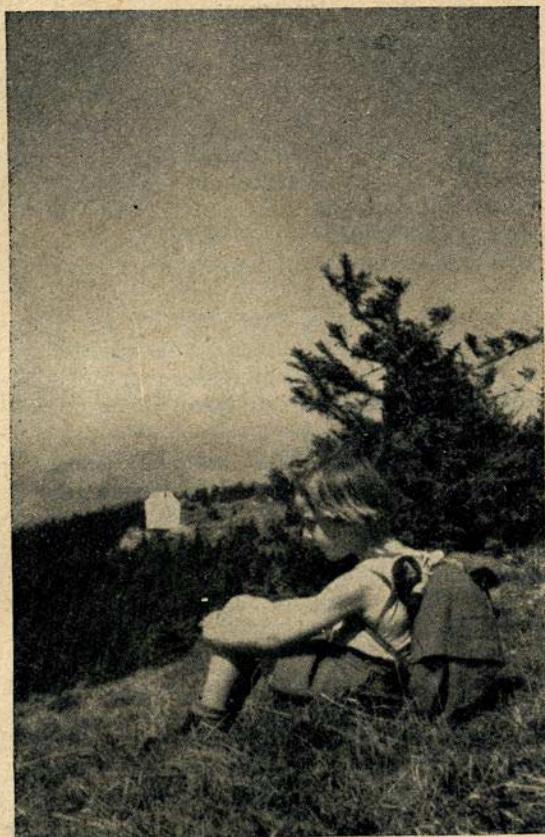
I jedva smo ih, uz pomoć opskrbnika nagovorili, da zanoće u Ruškoj kući.

Ili — razgovor trojice planinara na Pesku. Sada je norma za transverzalu 25 dana. Prvi ju je prešao jedan beogradski student za 23 dana. Radi toga treba se žuriti i apsolvirati magistralu što prije, jer ako ih bude više koji će proći za manje od 25 dana, snizit će normu za značku.

Ili — razgovor negdje u Šumiku ili Ribničkoj. Tko hoće zaraditi značku, treba se pobrinuti, da izvrši transverzalu što prije, jer transverzalu kane od Postojne produljiti preko Slovenskog Snježnika, Bele Krajine do Zasavja.

I tako od kuće do kuće. Transverzalske legitimacije, transverzalske štambiljke, transverzalski razgovori i transverzalsko planinarenje.

Pitanje je, da li ćemo tim načinom odgojiti nove generacije dobrih i sve-stranih planinara, ljudi, koji će zavoljeti prirodu, ljepote naših planina i na taj način upoznati i zavoljeti svoju domovinu.

Zapadno Pohorje — Partizanski Dom pod Malom Kopom

Foto: L. Smokvina

U prvi čas transverzala djeluje kao neki »planinarski cross«.

Nekih koristi ipak ima. Povećava se promet u planinarskim objektima, a bez sumnje, da će jedan dio ljudi, koji budu na planine dovučeni modom transverzale, zavoljeti te planine i postati pravi planinari.

I još jedno. U monotonoj jednoobraznosti naših planinarskih markacija, dobili smo na liniji transverzale pouzdane znakove s brojkom »1«, za koje sigurno znamo gdje počinju i kamo vode. A to na planinama mnogo znači. U šumama Pohorja pogotovo.

Kako su i kada slovenski planinari gradili svoje objekte

(Povodom 60-godišnjice otvorenja Kredarice-Triglavskog doma — Kuće nad kućama).

»Odpira prva koča se planinska,
raduje vsa dolina se Bohinjska.«

Tako je nekako u velikom oduševljenju napisao kroničar godine 1894., kad su slovenski planinari otvorili Orožnov dom pod Črnom Prstom. Iste je godine bila izgrađena i Kocbekova kuća na Moličkoj planini iznad Robanovog kota u Savinjskim planinama.

Prvi počeci gradnje skromnih planinarskih domova potječu iz mnogo ranijih vremena.

Skromni ljudi iz roda Rutara, Korosa, Korošaca, Šestova, Škantarja, Torbarja, Kravanja, Komaca, Suhadolnika, Robana, Matkova, Ursiča-Bosova, Pečarjeva-Bobkova i Korobidla bili su naši prvi posjetioci planina. Noćili su u šumskim kolibama, kod drvara i ugljara, i visoko pod vrhovima u pastirskim stanovima.

U Triglavskom pogorju izvršio je pionirsko djelo Karel Zois, koji je godine 1777. i 1779. izgradio tri botanička objekta: na Komarči, na Velom polju i kod Uta u Zajezerskoj dolini.

Prvi počeci organiziranog planinarstva pojavili su se u Bohinju. Tu je oko godine 1870. osnovano planinarsko društvo »Triglavski prijatelji«, koje je 8. septembra 1871. otvorilo prvi planinarski dom »Triglavski Tempelj« na Triglavskim prudima. Na Ledini na južnoj strani Triglava, danas stoji Planika (2408 m). Tu je bilo mjesto za svega šest posjetilaca Triglava. Odатle su otac i sin Šest napravili iste godine prvi osigurani put kroz Stopce na Mali i Veliki Triglav.

Kod Uta u Zajezerskoj dolini otvoreno je 1. VIII. 1880. novo planinarsko sklonište, koje je izgrađeno na ruševinama nekadašnjih Zoisovih botaničkih kuća, a veličina mu je bila 5x6 m. Svega dva dana kasnije svećano je otvoreno novo planinarsko sklonište na Ledinama, na mjestu gdje su bile ruševine »Triglavskog Tempelja«. Veličina tog skloništa bila je 4x5 m, a povećano je godine 1877. 13. VIII. 1911. god. dobila je Planika svoj sadašnji oblik.

Iz godine u godinu rastao je interes za triglavski svijet, a težište je polagano prelazilo iz Bohinja u Trentu. 10. VII. 1881. dobila je Trenta svoje prvo planinarsko sklonište.

1885. g. otvorena je Mallnerova kuća na Črnoj Prsti u Bohinju.

Iznad Kota i Pekla u neposrednoj blizini Triglava otvorena je 31. VII. 1887. Dežmanova, sadašnja Staničeva koča (2332 m).

Tada je započelo djelovanje starješina slovenskih planinara Franca Kadilnika, s kojim su Pipari na vrhu Stola uzviknuli: »Probudimo se«. (Vzdržimo se).

Profesor dr. Johannes Frischauf, veliki prijatelj našega naroda i ljubitelj Savinskogamniških gora i Grintavaca, gradio je skromne planinarske kuće iznad Suhadolnika pod Kokrškim sedlom, na Okrešlju i Korošici.

23. II. 1893. osnivaju slovenski planinari svoju organizaciju i nastoje pospješiti izgradnju planinarskih domova, kako bi sačuvali slovenski karakter naših planina; tako zvane »Trutzhütte« nicale ku kao gljive na kiši. Tamo gdje bi sustajali stranci, nastavljali su vrijedni i oduševljeni slovenski planinari. Te »trutzhütte« bile su ponosne, prostrane i zidane zgrade, postavljene visoko na grebenju i pod vrhovima, mnogo više od dosadašnjih stranih kuća.

Mallnerjeva kuća dobila je za susjedu Orožnovu, Zoisovu pod Stolom, Prešernovu kuću na vrhu Stola, Vossova kuća pod Vršičem, ponosni dom na Vršiču, a Dežmanova — Triglavski dom i Aljažev stup na vrhu Triglava.

Dr. Orožna, Franca Kadilnika i prof. Frischaufa naslijedili su Jakob Aljaž, dr. Josip Tičar i mnogi drugi.

Već druge godine izgrađena su dva planinarska objekta. 15. VII. 1894. otvorena je Orožnova kuća pod Črnom Prstom (1349 m). Iste godine izgrađena je i Kocbekova kuća na Moličkoj planini — prvi uspjeh u Savinjskim planinama.

Tek stvorena podružnica SPD u Radovljici otvara 19. IX 1895. Vodnikovu kuću na Velom polju u čast 100-godišnjice Vodnikova prvog uspona na vrh Triglava. To je naš najstariji planinarski objekt. Godine 1909. prenesen je iz Velog polja na novi put načinjen 1906., što vodi preko Tosca iznad Velog polja. Ove će godine ta kuća biti znatno povećana.

Godine 1896. postignut je vrhunac uspjeha u gradnji planinarskih objekata. Savinjska podružnica SPD izgradila je te godine Mozirsku kuću na Loki. 10. augusta 1896. uz pomoć Jakoba Aljaža i Janeza Klinarja-Požganca svečano je otvorena »Kuća nad kućama« — Mati sviju kuća Kredarica ili Triglavski dom, koja je kasnije još dva puta povećavana: 1909. i 1954. Još prije toga 9. jula 1896., otvoren je u Vratima tik pod sjevernom stijenom Triglava Aljažev dom. Povećan je 1904. a noću 30. III. 1909. uništila ga je lavina ispod Dolkove špice. 17. VII. 1910. dobio je svoj sadašnji oblik, u kome, premalen za svoje potrebe, služi još i danas.

Planica je dobila svoj skromni planinarski dom godine 1899., koji je povećan 1901., a svoj sadašnji oblik dobio je 1937.

Našima su pomagali u izgradnji i češki planinari. Oni su otvorili Češku kuću na Ravneh iznad Jezerskog 26. VII. 1900.; otvorili su i drugu Češku kuću u Koritnici pod Mangartom 1. VII. 1909.

Godine 1905. sagrađena je Kadilnikova kuća na Golici, Trillerova kuća na vrhu Krna i kuća na Jermanovim vratima, a 1907. Zoisova kuća na Kokrškom sedlu. Frischaufov dom na Okrešlju otvoren je 2. VIII. 1908. Godine 1909. postavljena je na vrhu Stola Prešernova kuća, a iste godine planinarski dom u Kamniškoj Bistrici.

Tik pred Prvi svjetski rat sagrađen je planinarski dom na Velikoj planini i Dom na Vršiću (1912.).

Po osnutku slovenske planinarske organizacije god. 1893. bilo je u Sloveniji jedva 225 članova uključenih u tri matična društva, bez ijednog planinarskog doma.

O desetgodišnjici osnutka g. 1903. bilo je 9 podružnica SPD s 1798 članova i 14 planinarskih objekata, a o dvadesetogodišnjici 1913. g. bilo je u 24 podružnice uključeno 3.385 planinara, koji su posjedovali već 44 planinarska objekta.

Iza Prvog svjetskog rata planinarima su pomagali u gradnji i Skalaši; oni su sagradili planinarsko-skijaški dom na Rožci (1932 m.) Skalaški dom na Voglu (1934) i niz planinarskih skloništa.

Godine 1925. sagrađen je planinarsko-skijaški dom na Krvavcu, god. 1929. Kocbekov dom na Korošici, koji je povećan 1935. g. Godine 1936. sagrađena je Komna. Za ovim dolazi joč čitav niz prijatnih i gostoljubivih planinarskih objekata, kojih sada ima u slovenskim gorama preko 150. Njihova mreža prostire se od Doliča na tromeđi Mađarske, Austrije i Jugoslavije preko zelenog Pohorja i Savinjsko-kamniških gora i Grintavaca, dalje preko slikovitih Karavanki i veličanstvenih Juliskih Alpa, daleko na zapad na Kanin i na jug preko Slovenskog primorja do Slavnika, Snježnika, Kočevskog roga i Gorjanca, preko Kozjanskih gora, Bohora i Boča do Donačke planine.

Planinari nastoje iskoristiti sva raspoloživa sredstva za izgradnju čistih, gostoljubivih i urednih planinarskih domova. Sada će zajedno s lovcima, ribičima i šumarima započeti gradnju doma Zlatoroga u Ljubljani, gdje će biti dovoljno prostora za sve ljubitelje planina.

Anton Blažej, Jesenice

O jednom planinaru

Često su planinari sretali kuštravoga Jožu, tu samotnu planinarsku lutalicu. Skoro sve slobodno vrijeme svojega života posvetio je planinama. Mnogo je puta prolazio predjelima naše lijepe gorovite zemlje. Bio je pun sreće, kad bi otkrio koji novi lijepi planinski kutić. Želio je to odmah upoznati, pa makar se morao odatle provlačiti opasnim uskim policama iznad strmih stijena ili se čak preko njih penjati. Volio je lijepo gorsko cvijeće, ono mu je pričalo mnogo radosti. Stanovao je kod pastira u planinama. Slušao je pjesmu i gledao svadbu divljih pjetlova. Vidio je snažne orlove, kako prelijecu bezdan i traže pljen. Znao je iznenaditi krda divokoza i diviti se drskim i ljupkim stanovnicima vrtoglavih i krševitih stijena.

Nebrojeno je mnogo lijepih i nezaboravnih dana proživio na vrhovima visokih planina, dok su blistale u spokojnom miru, i zadržan uživao u pogledima na daleka gorja i duboko urezane doline. Doživio je i trenutke, kad se priroda uzbudila i planine postale strašne, pa je mokar do kože čekao u nekom zaklonu i gledao ognjene strijele, što su šibale preko stijena i kotrljale u dolinu kamene gromade. I kad je sve to sretno prošao, planine su mu bile još veličanstvenije.

Kad bi Joža odlazio u planine, uzeo bi nekoliko bijelih hljebova i bocu malinova soka. Na hladnome bi izvoru napravio malinovac i nametao u njeg bijeli kruh. To mu je bila najdraža hrana. Zatim bi prilegao i odmarao se uživajući čist planinski zrak. Nikad mu se nije žurilo. Bilo mu je svejedno, kad će se vratiti kući. Samac je bio, i nitko nije pitao, kuda ide.

Ako bi ga u visinama zatekla noć, pripremio bi ležaj od granja klekovine ili bi spispavao u kakvom kamenom zaklonu. Kada se god vraćao u dolinu, postajalo mu je nekako teško pri srcu.

Joži su bile planine sve na svijetu. Previše su mu ljepote nudile u životu, i nije se mogao otrgnuti od njih. Kad je već bio bolestan i sav zanemaren, ishao je po brdinama. U nekim su planinarskim kućama u prvi mah pomicali, da je prosjak. Zimi, kad zbog snijega i leda više nije mogao u planine, odlazio bi u Primorje na neosniježene vrhove. Kod mnogih je seljaka u tom kraju

bio stari znanac, i svagdje su ga rado primali na konak. Imao je još samo jednu želju, da u planinama bude i sahranjen. Ali one nisu htjele pogubiti svoga dragog poklonika i dugogodišnjeg prijatelja. A, onda se Joži ispunila i ta želja.

U planinama je dolazila jesen. Priroda se spremala na počinak. Ariševa i bukova stabla dobivala su zlatnorumenu boju. Već sedamdesetgodišnji Joža polako je koračao prema Jalovcu. Osjetio je, da je došla jesen i njegovu životu. Teško se uspinjao uza stijene i nesigurno se kretao po uskome grebenu. Slutio je, da je to njegov zadnji pohod u planine. Kad je s teškoćama i velikim naporom dosegao vrh Jalovca, više ga je nego ikad obuzela pobjednička radost i beskrajna sreća. Čim je malo odahnuo, oči su mu odlutale na vijenac planina. Tražio je vrhunce, na kojima je nekada bio; ređale su se prijatne i nezaboravne uspomene. Dugo je ostao na vrhu Jalovca, tužno se pozdravljao i sračno zahvaljivao planinama za svu ljubav i ljepotu, koju su mu uvijek rado razotkrivale i nudile.

Sunce je rumeno obasjavalo stijenu Maloga kota, dok se Joža spuštao osiguranim putem preko njega. Htio je još jednom prenocići u planini. Nasjekao je granja od klekovine i namjestio ga u malu kamenu udubinu. Naložio je vatru pred tim prenocištem, grijaо se i razmišljaо о svojim turama i velikom doživljaju na Jalovcu. Već je odavno vrhunce osvojila tama, a njegov je duh još dugo lebdio na njihovu grebenu. Kasno je legao i usnuo, a da se više nije probudio. Naporan uspon i veliko uzbudjenje nije Jožino iscrpno tijelo više moglo podnijeti. Noću ga je udarila srčana kap, i njegov zadnji ležaj u planinama postao je i njegov grob.

Dugo su ga tražili po brdima, ali uzalud. Dan iza njegove smrti vladala je kraljevstvom Jalovca oluja, i negdje je visoko opasno tutnjilo. Možda su planine žalile za Jožom, odavale mu posljednju počast i praštale se od svoga velikog prijatelja. Ispunile su mu i posljednju želju. Ogroman kameni blok otrgnuo se od visoke stijene i zaustavio se tik nad malom udubinom i zaklonio to mjesto, gdje je ležao Joža.

Taj je divovski kamen i danas još njegov nadgrobni spomenik.

Sjećanja

Danas, dok pada kiša kao da je pozna jesen, a ne konac lipnja, obuzimaju me čudna osjećanja; nekako sam tužna i radosna u isto vrijeme. Puštam se mislima i uspomenama na volju, a one se po starom običaju vraćaju planinama.

Sjećam se vremena kada me je otac još kao curicu vodio sa sobom držeći me čvrsto za ruku prilikom obilaska šumskih radnika na ograncima Komova. Jele su bile tako tamno zelene, da su mi onda izgledale skoro crne i duboko u šumi uvijek je bilo hladno i mračno. Već tada sam naslućivala tajne planina i nisam se plašila da budem u njima sama. Koliko sam puta sjedeći pored nemirne Tare gledala sa zanosom na okolne vrhove obasjane zadnjim sunčevim svijetlom, dok se na dolinu već spuštao prvi mrak!

Kasnije sam s mlađim bratom i sestrom po čitav dan lutala bespućem. Ništa nas nije smetalo što su nam noge bile crvene i izgredene od kopriva i bodljikavog raslinja. Navikli smo bili na zmije šarke i mnoga živa bića u planini. Sa pastirima smo čuvali stada, gradili kolibice od granja, palili vatru i pušili kukuruzovu svilu i suho bukovo lišće. Zato mi je čudno kada me ljudi pitaju zašto volim planine i otkada planinarim. Ta one su sastavni dio mene! Za njih znam otkako znam za sebe.

Prolazile su godine i ja sam sve manje imala prilike, da idem u »moje« planine, no u zamjenu za to dobila sam druge. Medvednicu i Samoborsko gorje brzo sam upoznala. Uvijek sam na njima nalazila nešto novo i rado sam im se vraćala. Zatim su došli novi susreti, jedan po jedan, no u mojim mislima se radaju takvom brzinom, pa mi se čini, da sam svuda bila u isti mah.

Vidim jasno Tamar pod zasnježenim Jalovcem, Mojstrovku kako стојi kao na straži, a dolje Erjavčevu kuću i Tičarjev dom s pogledom na Trentu. Spuštam se polako sa Vršića prema kući na Gozdu, ali mi odjednom zastaje dah, jer čujem grmljavinu. To se lavine ruše sa Razora i skačući pomamno preko zaledenih stijena prouzrokuju zaglušujuću huku, čiji echo još odzvanja u mojim ušima. Tu je i Mihov dom iz kojeg sam najradije gledala Prisojnik i njegovo okno, kroz koje se tako često provlače rastrgane magle.

Idem dalje pored »Erike« na kolodvor. Kuda da podem sada? U Gorski Kotar možda? Bilo je divno na Petehovcu jedne zime na skijanju sa Katom i Ivom, Čućom i drugima.

Bjelašnica mi je ostala u sjećanju kao divan san. Bio je konac travnja, a mi smo na skijama lutali njenim prostranstvom ne mareći za umor i sunce, koje je nemilosrdno peklo. Na dan povratka bjesnila je mećava tamo gore, tako, da smo jedva održavali ravnotežu, a u dolini cvjetale su ljubičice i svuda se osjećao dah proljeća.

Voljela sam šetnje po Papuku iako me jednom nije baš prijateljski primio.

Rado sam krstarila Fruškom Gorom, odakle je Dunav izgledao zaista plav i tek tada mi je bilo jasno zašto mu je Strauss posvetio svoj lijepi valcer.

Poslije pitomih srijemske brežuljaka došlo je poznanstvo s makedonskim planinama o kojima bi se moglo pisati u beskonačnost, no ja to neću učiniti sada, jer one ne spadaju u prošlost, kojoj su posvećeni ovi retci.

Kiša i dalje pada i mjesto da odem na Ljuboten, mislim na druge vrhove za koje me veže toliko dragih uspomena.

Zao mi je što su za ovaj put planovi propali, no Ljuboten me čeka i jednog dana ču se možda i njega ovako sjećati, s čežnjom i pisati o njemu.

Planinarstvo i planinarenje na otocima

U našim planinarskim časopisima, jednako ranije u »Hrvatskom planinaru« kao i sada u »Našim planinama«, razmjerno smo vrlo malo čitali o planinarenju i planinama na našim jadranskim otocima. U preko 50 godina izlaženja naši planinarski časopisi objelodanili su svega tucet članaka, u kojima se većinom spominje tek po koja pojedinost s ovog ili onog otoka, koja šipilja (na pr. Biševo) ili neki opći turistički utisci (Rab, Pag), a o otočkim gorama tek nešto o Vidovoj gori na Braču, Osoru na Lošinju, o Sv. Nikoli na Hvaru, pa c visovima na Krku i Dugom otoku. To je do danas sve. Malo za tolike naše otoke i visove na njima. Naša obala ima stotinjak velikih otoka i bar isto toliko malih i sitnih školjeva, hridina i stijena, koje se izdižu iz morskih dubina i nisu planinarski manje zanimljive od kopnenih stijena.

Danas, kad je konačno sve naše otoče unutar naših granica, treba i vrijedno je, da i našu planinarsku djelatnost proširimo na otoke te da nadoknadimo sve ono, što se prije nije učinilo. Smišljenom i sistematskom planinarskom propagandom jadranskog otočja dade se mnogo učiniti za širi razvoj našeg planinarstva, koje treba da protegne i utvrdi svoju djelatnost i pohode na sve naše otroke, gdje iole ima planinarskih terena. Time će se aktivnim planinarkama pružiti prilika i otvoriti novi tereni, novo polje rada.

OSORČICA (588 m)

Ne — nije zabuna ni tiskarska pogreška, iako su planinari navikli čitati samo o visinama s 4-znamenkastim brojevima, a što je ispod toga, ne imponira im. Ali to je sasvim pogrešno, bar što se tiče Osorčice. Ona doista imponira i po svom obliku i po položaju i po izvanredno zanimljivom vidiku. Napokon, iako je samo oko 600 metara visoka, ne valja zaboraviti, da je to apsolutna i relativna visina, jer se izdiže ravno iz mora. Dakle odgovara otprilike relativnoj visini Oštrelja ili Japetića kod Jastrebarskog ili Brestovcu u Medvednici nad Zagrebom.

Dosada se u nas, pa i u planinarskoj književnosti, vrlo malo ili ništa ne nalazi o Lošinju, Cresu i susjednom otočju, koje je nakon Oslobođenja pripalo nama. U »Našim planinama« je prvi put nešto pisano o tome 1954. godine. Tamo se spominje brdo Osor, koje tamošnji narod zove Osorčica. Više o tome čitat ćete na drugom mjestu; sada tek toliko, da znate, da i ti naši primorski otočni bregovi, iako su prema kopnenim našim brdima i planinama doduše neznatni, svojom zanimljivošću, lijepim pogledima i romantikom nimalo ne zaostaju za njima. Među takve u prvom redu spada baš Osorčica.

Gledajući je s parobroda na putu duž zapadne obale Lošinja — otprilike između otoka Unije i Lošinja — Osorčica nam se pričinjava kao kosa grebenskog oblika poput Medvednice gledane sa željezničke pruge Zagreb—Sesvete, samo mnogo bliže. Tu se, prema zapadu, ova gola bijela pećina strmo ruši u plavo more. Taj greben vuče se od najsjevernije točke otoka Lošinja, t. j. od rta Osor jugoistočnim smjerom u duljinu od nekih 7 km preko kote 274 i Malog Kaleka (457 m) do najvišeg vrha Osorčice, s kojeg se spušta u istom smjeru preko Sv. Nikole (557 m) i šumovitih pobočja Laće (402 m) do Počivalice (247

m). Odavle se dalje prema jugu izdižu visovi zelenilom obrasle Jurave (284 m), oko 3 km južnije Veli Bok ili Veli Križ (217 m), a isto toliko još južnije Polanca (214 m).

Ali najljepši pogled na Osorčicu i lanac upravo spomenutih visova (samo obrnutim redom) pruža se oku s gotovo najjužnije točke Lošinja, iz malog lučkog gradića Veli Lošinj. Samo što je oblik baš Osorčice odavde sasvim drukčiji nego sa zapadne morske strane. Upravo ne bismo vjerovali, da je to ista gora. Neizbrisiva, ali i neopisiva je slika, koja se zapanjenom oku promatrača pruža s rta Leva pred lukom Velog Lošinja o zalazu sunca. U istegnutom poluluku, dugom nekih desetak kilometara, rđa se zapadnom dužinom uskog jezika čitavog otoka 5 visova, sve jedan viši od drugoga, poput pravilnih valova počevši od brdašca Tovar, 185 m (oko 7 km sjevernije od Velog Lošinja). To su Tovar, Polanca, Veli Križ i Jurava, koji kulminiraju u najvišem, pravilno pyramidastom vrhu Osorčica. A u njegovoje je sjeni zastrt Sv. Nikola, tako da se ne raspoznaje. Sunčanim zrakama kao zlatnim okvirom prema blijedom nebu, uokvirene su u popodnevnoj sumaglici tamnomodre, pravilno zaobljene glavice tih vršaka, spojene blagim sedlima, da na kraju panorame iskoči oštri čunj pravilne piramide Osorčice, koja kao da se svojim desnim bridom strmo izdiže ravno iz mora, ili da strmo tone upravo u Osorski zaljev na krajnjem sjeveru otoka. I doista, Osorčica, gledajući je ovako odavde, svojim geometrijskim pravilnim oblikom nehotice podsjeća na ona najljepša pravilna vulkanska brda kao Sta. Maria ili Mont Egmont. Donji okvir ove fantastične panorame podcrtava kontrast blještave plohe mora, koja se razbijja u bijelu pjenu na jednako bijelom potezu kamene obale podnice. . .

Nijesam mogao otkinuti pogleda s te slike, i u meni je sazrijevala odluka, da odmah sutra rano krenem ravno na Osorčicu. Samo planinar može shvatiti taj grčeviti strastveni nagon — moram poći na planinu.

Što je sunce više tonulo, to su kontrasti boja bili jači. Palo mi je u oči, da crvenilo i grimiz zalaza sunca nijesu zamaglijivali ostrinu slike gledane protiv svjetla — ono, što i fotografima često smeta, kad snimaju. Kao da priroda hoće što dulje i ljepše osvjetliti ovaj prekrasni prizor. Bilo mi je čudno, da je već sunce zašlo za stijene Osorskog lanca, a cijela istočna strana ipak je ostala u nekom blijedoružičastom osvjetljenju, koje kao da je dolazilo zdesna. I gle, bilo je tako, makar neobično, ali potpuno logično. Taj odsjev svijetla dolazio je s desne, jugoistočne strane; dobacivao ga je Velebit, koji svom svojom grandioznom dužinom čini sjajnu bijelu stijenu nama s istoka, a okrenutu prema zapadu, i kao da ne dopušta suncu, da svoje zadnje zrake pošalje dalje prema istoku nego ih odbija natrag poput zrcala i tako osvjetljuje čitav Lošinski kanal i ovu našu divnu panoramu Osorčice.

Sutra ranom zorom krećem prema toj gori, o kojoj ništa ne znam, a tako je želim upoznati. Bio sam toliko uznesen od današnjih utisaka, da od uzbudjenja, zapravo od radosti zbog sutrašnjeg dana, nijesam mogao dugo zaspati i zbog toga sam prespavao prvu autobusnu vezu za Nerezine, ishodišnu točku na Osorčicu. Valjda ne moram reći, koliko sam bio bijesan zbog toga, no što sam drugo mogao nego čekati slijedeći autobus u podne po najvećoj žezi. Bilo je to 2. kolovoza. Ali bio sam upravo opsjednut čežnjom za tim brdom, tako te sam već u 6 sati ujutro opet sjedio na rtu Leva i promatrao čeznultljivo jutarnji ugodađ Osorčice.

Konture su bile iste, ali je utisak bio sasvim drugi, manje mističan, ali mnogo vedriji, svjetlijiji. Rane niske sunčane zrake još su koso klizile po potpuno mirnoj površini mora i odbijale se na pristranke Osorskog lanca. Bjeličaste

providne maglice rasplinjavale su se polagano, a direktno sunčano svjetlo iznad Velebita jasno je otkrivalo svako naselje, gotovo svaku bijelu kućicu obalnih sela, Sv. Jakova, Nerezina i sve do drevnog Osora, koji leži iza Osorske gore, s onu stranu lošinjskog kanala, na otoku Cresu.

Cesta od Velikog Lošinja do Nerezina dugačka je oko 20 km i vodi preko Malog Lošinja istočnom obalom uske prevlake i ispod brdašca Tovar do sela Čunski, a dalje zapadnom obalom ispod Polance, Velog Križa, Jurave kroz selo Sv. Jakov do Nerezina. Sam taj put je toliko zanimljiv i bogat prirodnim i povijesnim osobitostima, da ga je vrijedno posebno opisati, ali to će učiniti drugi put. Jedva dočekah, da ispadnem iz užarenog autobusa. To je bilo oko 1 sat popodne. Zbog vrućine pošao sam od kuće u sandalama, s lakovom vjetrovkom (za svaki slučaj) i s dvije breskve.

Nekoliko kuća prije autobusne stanice u Nerezinama odvaja se od ceste kod male kapelice kameniti, crvenom zemljom nabit i uski kolnik ravno pod gromadu Osora, koji se zakratko između dvije oveće kuće suzuje u tipični primorski put (smjer sjeverozapad) među kamenim ogradama većih i manjih polja, vrtova ili čak i po kojeg omanjeg vinograda. Tu još nema markacija i treba ići po planinarskom njuhu, jer se put češće rašlja desno i lijevo. Uspon je tu još vrlo blag, ali sa svakim korakom, ako se obazreš, dobivaš prostraniji pogled na Nerezine uz more i na Lošinski kanal od Osora do najjužnijeg rta Šeka ili na Veli Žal na suprotnoj strani kanala, na Cresu. Nakon dobrih 10 minuta hoda uspeo se put već nekih 50 metara nad razinu mora, a ispod puta vide se u zelenom polju ruševine nekadašnjeg kaštela Klarić. Put skreće na zapad, izlazi između ogradnih kamenih nasipa sve strmije i pretvara se u ispranu kamenitu stazu među presušenim grmljem i trnjem, kupinama. Staze se isprepleću desno, lijevo, ali je smjer pregledan po razrovanih gorskog rebru, koje pomalo pokriva šuma. Staza je ponegdje vrlo dobra, a i po koja prastara markacija osvježava raspoloženje u ranoj popodnevnoj žezi. Put je međutim već u hladovini, koja će ostati do izlaza na vrh grebena, jer je brdo strmo i okrenuto na istok. Kod svakog zaokreta novi i sve širi vidici, dok se kroz rijetku šumu, nakon 3/4 sata hoda, ne nađe na malizaravanak, s nekom poluspiljom, pred kojom je oveća lokva. Po tragovima može se zaključiti, da se tu sklanaju čobani, pale vatru i napajaju stoku. Ostavljamo lijevo ugodni pogled na gustu, djelomice crnogoričnu šumu, koja nas je pratila dosada na susjednom grebenu, jer naš put kreće desno od lokve i vodi gotovo ravno, dok kroz mladu, ne bujnu šumu ne zaobide uvalu, koja dijeli dva gorska rebra. Prešavši tako na drugo rebro, staza postaje sve strmija, sad otvorena, sad zatvorena rijetkom krošnjom graba, jasena, jalše i hrasta, i čini nekoliko kraćih, a na kraju, pred izlazom na vrh grebena, 3—4 odulje serpentine, široki prilično razrovani jahaći put. Zadnjih dvadesetak metara ispod grebena već probija sunce na ovu, sada crnogoricom zaraslu hladovitu stranu, gdje je zapravo bilo prilično svježe s obzirom na ljeto i doba dana. Na vrhu grebena prestaje šuma i dalje vodi staza kroz pedesetak metara guštika makije i klekovine. Poviše, kojih 15 metara pred mnom, ugledam u punom suncu malu kapelicu Sv. Nikole, 557 m, na otvorenoj kamenitoj glavici. Uspon je trajao 1 i 1/2 sata dobrog hoda.

Zbacio sam sa sebe sve, što je bilo moguće, da se rashladim i osunčam. Ovo zvuči nelogično, ali je ipak tako bilo. Sunce je grijalo svom žestinom, ali je pirio ugodni povjetarac. Još sam žeđu namirio jednom breskvom, a onda me je pogled sa ovog vrha potpuno obuzeo. Opisati se to ne da. Svaki pokušaj

bila bi tek diletantska vježba u stilistici. Tek mogu reći, što sam sve vidio. Sve što razmaženo srce i ukus planinara može tu zaželjeti, pruža taj pogled s Osorčice.

Vrh osamljenog brda gotovo okomito iznad mora, načičkanog otocima i školjima, sa slobodnim pogledom na sve četiri strane do kopnenih planinskih barijera i daleko preko njih — to je Osorčica. Na sjeveru je Učka s istarskom obalom, desno dublje Slovenski Snežnik, a pred njim Riječki zaljev s pozadinom do Obruča; dalje prema sjeveroistoku vrhovi Kapele i najzad na istoku bedem Velebita u plavkastoj magli. Pod Velebitom plovi u moru Krk, mali Prvić, Rab i istegnuti Pag. Usred Kvarnera od sjevera na jug proteže se susjedni Cres kao motkom prikućen onim malim mostićem, što ga kod Osora dolje veže uz Lošinj. Sa zapada na dohvati ruke kao da u blještavom modrom zrcalu pliva otok Unije, malo dalje južnije otoci Srakane, pa otok Susak nasuprot ulazu u zaljev Malog Lošinja. A na jug ti pogled klizi niz zelene kose, polja, vrtove i plave uvale otoka Lošinja tamo preko zadnjeg južnog visa Pogled, 243 m, i dalje na južne otočice Orjul, Ilovik i sve do Silbe i Oliba. I kad ti se oko zamori od gledanja u daljine, pogled ti pada strmo dolje na zapadni žal, izrezukan poput čipaka fantastičnim dubokim tjesnim uvalama i zaljevima, u kojima tamno modro more tiko oplakuje bijeli kamen obale.

More blista, i tako je tih, da čuješ kriku galebova, što ga nadlijetaju.

Ali dosta sanjerenja, treba poći dalje. Još nijesam na cilju. Pravi, najviši vrh Osorčica ili kako još kažu — Televrina možda je 2 kilometra sjevernije. Valja se do Kapelice spustiti kojih 30 metara po sipini, pa dalje stazom preko travnika kroz gušticu klekovine, između burom pognutih kržljavih borova i sniježnobijelih krških škrapa do vrhunca na 588 metara. Preko škrapa naravno ne vodi staza; tu treba i preskakivati, jer je nekadanj staza guštikom potpuno izbrisana. Tome moje sandale nijesu dorasle. Pri jednom nesretnom skoku puče remen. Ne mogu dalje, nemam rezerve. Osjećam se kao u autu, kad mu pukne guma. Sandala mi je spala s noge, bos ne mogu nikako dalje, a nemam konopca ni povijuše, da je bar nekako pričvrstim o nogu. Ni traga život biću, ni nade, ni izgleda, da bih koga sreo prije doline. Vrući kamen žeže mi tabane kroz čarapu, a i previše je trnja. Sjednem od očaja, da pojedem zadnju breskvu, koja je bila umotana u maramicu. To je meni bio spas, ali propast maramici. Pocijepao sam je, načinio neki ovoj od nje i time nekako svezao sandalu na nogu.

Za 20 minuta eto me i pod polomljenim triangulacijskim znakom. Razgled odavde nije tako otvoren kao od Sv. Nikole. Dosta je zaraslo, i čini se, da ovamo rijetko dolaze ljudi. Teško se otkidam od ove krasote na vrhu Osorčice, ali treba da krenem dalje, jer hodam dosta teško. Silazak, koji sam planirao ravno u Osor na Cresu vodi preko Malog Kaleka, 457 m. Dalji put je gotovo sasvim izbrisani i valja vrlo oprezno ići. Već sam požalio, što se nijesam vraćao istim putem na Nerezine. Još do Malog Kaleka, 457 m, kako tako. Na sedlu Gredice dijeli se put: lijevo, t. j. ravno na sjever dulji i zapušteniji vodi sat hoda kroz šumu i izlazi na rt Bok, odakle ima oko 2 km vijuganja uz obalu do Osora. Ja sam krenuo od Gredice desno preko Velikog i Malog Tršića te sam se nekako spustio ravno na most, koji spaja Lošinj s Osorom, prvim mjestom na Cresu, upravo s onu stranu mosta. Za put s vrha Osorčice do mjesta Osor trebao sam dobra dva sata čvrstog hoda s mojom improviziranom sandalom.

Iz ovog opisa opažate neobičnu činjenicu, da se mjesto Osor nalazi na otoku Cresu, a brdo istog imena nasuprot, na Lošinju. Nijesam mogao provjeriti, da li brdo nosi ime po mjestu ili obratno.

Bilo je pod sumrak, kada sam stigao u Osor i obratio zadnji zahvalni pogled Osorčici. Odavde ona nema onaj divni pravilni čunjasti oblik kao s velog Lošinja, ali sam je iz ove treće perspektive još radije promatrao — možda zbog nezaboravnog užitka, koji mi je danas pružila, ili možda zato, što sam je smatrao svojim uspjehom. Sjeo sam dakle na neke bršljanom obrasle starodrevne zidine i promatrao Osor brdo iz Osor grada, mjesta, koje se prema povijesnim podacima sjeća najranijih dana povijesti ovog dijela svijeta, o čemu vam moram drugom zgodom štošta zanimljiva pričati.

Tefko Saračević, Zagreb

Griješiti je ljudski . . .

Da, to je zaista ljudski, ali nemojte i vi da to činite. Ipak, bolje je, barem u planinama, griješiti što manje. Ove dvije crtice izvučene su iz mene — doslovce izvučene. Izvukao sam ih ne za sebe nego za vas koji ćete isto tako ludo zavoljeti planine, kao što smo ih, pred nekoliko godina kao srednjoškolci i bručosi, i mi zavoljeli. Tek nismo znali postaviti granice između mogućeg i nemogućeg, granice između mogućnosti i želja. Uostalom, nije ni bilo nikoga da nam iskustvom pomogne, a kad sam već iskren mogu to biti i do kraja: sumnjam da bismo koga i bili poslušali.

Pročitajte i promislite — možda će netko naći i sebe — možda će netko i osuditi sebe. Ja sam se osudio — ako ničim, a ono ovim što pišem.

Da, ovo je kao ispovijed, a vjerujte niti jedna ispovijed nije laka — pogotovo ne ona o pogreškama.

Na kraju još nešto — za starije i iskusnije. Ne uzbudujte se i ne osuđujte suviše. Zamislite se i shvatite da je mnogo bolje pomoći mladima, neprimjetno ih usmjerivati, nego galamiti i osuđivati. Tada se budi prkos, a to je ono najgore.

Da, samo još i ovo, stara je poslovica: griješiti je konačno ipak ljudski...

»Nisu još stigli?«

»Ne.«

»Ajdemo na partiju šaha.«

Šah za umirenje, za afirmaciju hladnokrvnosti. Usred patrije dolaze neki ljudi, Zagrepčani i Beograđani, gestikuliraju i galame.

»Vi tu igrate, a drugova vam nema. Kakav je to način. Trebalo bi ih tražiti.«

»Svakako. Idemo ih tražiti, to je pravi prijedlog!«

Oduševljeni smo pametnim prijedlogom i spremamo se na izlazak iz Erjavčeve kuće na Vršiću. Vani se Mojstrovka ljeska na mjesecini, snijeg škripi i hladnoća štipa.

Jutros su trojica naših, starijih i iskusnijih, otišla da penju u sjevernoj stijeni Mojstrovke. Nismo točno razumjeli gdje, ali uglavnom oni su тамо — prst pokazuje prema grdosiji, — obećali su da će se vratiti do večeri; sada je

već dubok mrak, a njih nema. Srećom noć je zahvaljujući mjesecu i ledu slična danu. Traganje počinje odmah, urlanjem iza kućnog praga: hej loop-loop Odaziva nema.

Prvi put zimi upoznajem Alpe. Imam okovanke, a cepin i dereze već sam video, ali nažalost ne za vrijeme upotrebe, nego samo sa naprtnjačama. Ponio sam sobom za lakše hodanje skijaški štap. Nekako mi se činilo, da bi bilo zgodnije posuditi kakav cepin, ali ipak nisam. Možda bi ga krivo ili nespretno uhvatio, a pitati o upotrebi ne želim. Imam i ja ponosa. Ta ionako izazivamo stalno superioran podsmjeh prisutnih Slovenaca. Nekako i nesvijesno probudi se prkos u meni:

»Pa, kad nas već kudite, sada ću tražiti, makar me hiljadu đavola odnijelo. Duboko sam uvjeren, da njima ništa nije. Zakasnila braća, eto što je. Ne može se trojici baš najedamput nešto desiti.«

Sa sličnim meditacijama krenusmo nas nekolicina prema Mojstrovki i to prema kuloaru na drugom kraju planine, a ne prema sjevernoj stijeni — jer jednostavno nismo znali, gdje je ta sjeverna stijena. A pitati? — I mi smo ponosni, a novo smješkanje i očinski postupak ne godi nam ni od koga. Zato šuti, jer dok šutiš, ne vidi se tvoje neznanje.

Do podnožja Mojstrovke išlo je dobro, kad je počeo uspon prema kuloaru lošije, a već na treći uspon, gdje prestaju kamene gromade i gdje snijeg nije bio toliko dubok da i njih prekrije — vrlo loše. Sazvan je ratni savjet. Prva odluka je bila, da urlamo, jer smo konačno već blizu te Mojstrovke. Urlikanje. — Ništa. Drugi zaključak je bio, da je dalje prestrmo. Neka ne idu baš svi dalje. Netko je stidljivo predložio povratak. Općí prezir. Konačno moja koncepcija je pobijedila.

Bilo je točno ovako:

»Ja idem gore, vi hodite malo dolje, pa me pričekajte dolje, dok ja dođem i gore i dolje.«

Gdje je, i dokle je to »gore« nije mi isto bilo baš jasno, ali sad svejedno. Narod pristaje. Ja sa skijaškim štapom odlazim — gore. Uzimam bateriju, makar mi ne treba, toliko je svjetla noć. Polako napredujem zabijajući cipele u led. Strmina je sve strmija. Zadnje gromade gdje se rastadosmo, sve dalje iza mene. Stao sam, da se odmorim i da promozgam. »A da se skliznem?« Pogledam prema gromadama. Čekaju.

»Pa, pokušao bi se zaustaviti.«

Glasni monolog se razvija: »A kako?« Razmišljanje. Prijedlozi, protupri-jedlozi, odbijanja.

»Ma kako se ono zaustavlja cepinom? Vele da skijaški štap tome u nuždi služi. Da sjednem, pa da ga guram pred sobom? Ne valja. Da . . . Ne valja. Ništa. Jednostavno ne ću skliznuti pa nema šta da se brinem.« Ta je točka skinuta s dnevнog, bolje rečeno s noćnog reda. Sve dublje zabijajući cipele stigao sam do početka kuloara. Stijene su bacale sablasne sjene. Mjesec se cerio. Neki glas u meni je tiho, stidljivo, bojažljivo spomenuo: »Momče, a da se ipak sad vratimo, ha? Bilo je dosta.« Ovaj put razvio se dijalog zmeđu mene i Glas-a. Konačno je Glas bio zbog kukavičluka duboko prezren, odbačen, ismijan. Cipele su lupale, lupale u zaledenu površinu. Površina je postajala sve tvrđa, a stope sve pliće. Zašao sam u sjenu stijene kuloara. Vidljivost slaba. Zapalio sam bateriju i lamatao štapom, koji mi je zapravo samo smetao. Negdje daleko dolje, uporno, stalno, neizbjježno, čekale su gromade kamenja.

»Ej, vi, momci od gromada, samo vi čekajte. Doći ću ja do vas, ali polako, sasvim polako. Korak po korak.«

Prezreni Glas nešto romori o ludosti. Zanemaren je. Hej loop-loop-loop. Hajdemo dalje. Umoran sam malo. Noge bole od lupanja. Pri vrhu kuloar je postao i za moje pojmove nekako prestrm. A na vrhu iznenađenje. Neugodno. Očekivala me jedna lijepa, slikovito natkrita snježna streha.

»Pa, momče, kad smo dovre stigli, onda ćemo i kroz »vehtu«. Ukopao sam noge, glavom i rukama počeo bušiti rupu. Svršilo se tako da se čitava gromada srušila na mene. Snijeg mi je ušao u sve otvore odjeće, sve do gaća. Bio sam ipak na »strehu«, na vrhu kuloara. Kuda sad? Ne znam. Urlanje. Tišina. Nema odgovora. Stao sam. Ispuhivao, čistio. Zima mi je. Vjetar tu gore neugodno piri. A ponoć se bliži.

Vidim svjetla iz nekog doma, ili mi se to čini. Prezreni Glas jasno govori da sam ipak u neugodnoj situaciji.

»Tužno je to, momče, što se moraš još i vratiti, jer ne možeš tu ostati kao vatrogasni spomenik.«

Ovog puta nije bio odmah prezren. Malo sam ga i slušao: »Da — da, možda ima nešto i u tom. U džepu sam pronašao par kocaka šećera. Lizao sam snijeg i otapao šećer. Prijalo mi je. Na kraju cigareta. Zadnja »Sutjeska«. Potrošio sam skoro cijelu kutiju šibica, dok mi je uspjelo zapaliti cigaretu. Žurno sam uvlačio dimove. Ruke su mi drhtale i bilo mi je jako zima. Od vremena do vremena sam urlikao, ali odgovarala mi je samo tišina. Na mahove, dok je prestajao vjetar, tišina je bila takva, da me upravo bolila. Parala me. Osjetio sam se najedamput sam. Osamljen. Prepušten. Nestao. Na drugoj planeti, u drugim svjetovima. Velik, veći, i još veći i ujedno malen, sićušan, »bijedan ništavan čovjek«, sa malo »č«.

»Moj gospodine, dosta krležovskih meditacija. Gdje su se ovi do sto đavola djeli? Još nekoliko vučjih zavijanja u noć, pa krećem natrag. Tišina je opet »gromoglasno« odgovarala. Krenuo sam niz kuloar po već usječenim stepenicama. »Prokletstvo, pa ovo je teže nego što sam zamišljao.« Odmah na početku skoro sam kliznuo. Već je počelo, ali zadnji milimetar »cveka« i brz zamah noge uspostavili su mi nekakvu labilnu ravnotežu. Oznojio sam se. Vruće mi je. Htio bih cigaretu i vode. Je li to strah?

Polako, polako, neizmjerno polako pravio sam svaki korak i prenosio težinu tijela s jedne na drugu nogu. Sva moja osjetila skoncentrirala su se u peti moje cipele. Prezreni Glas se osilio i bez prigovora prigovarao i galamio: »Pažljivo, pažljivo, momče, polako! Ako klizneš . . .« Ipak je prekinut: »Toliko da znaš, od klizanja nema ništa. Basta!« Nisam se prestao znojiti. Nisam vidio ništa osim prvih par stopa pred sobom. To je bio moj cilj, pa onda opet par slijedećih. Oko mene je sve utonulo. Nestalo je planine, mjeseca, čitave zemaljske kugle. U svemiru su postojale samo ove stvari: par slijedećih stepenica, strmina i ja. Prezreni Glas je također nestao.

Kad sam dodirnuo prve kamene gromade, ostale su se stvari iz neizmjernih udaljenosti vratile opet na svoje mjesto. Mjesec se i dalje cerekao, a planina, divna, božanstvena, samo moja planina blještala je kao hiljadu alem-kamenova. Okrenuo sam se prema gore, prema njoj:

»Tiho mi spavaj, majčice, volim te.«

Na dnu me je uz grupicu čekao i jedan od one trojice, što smo ih tražili. Došli su u dom i kad su čuli da ih tražimo, krenuo je prema nama i upravo stigao. Vratili su se već popodne iz pola stijene, ali na ravnom ispod stijene jedan je klizući se kao na skijama ugauuo nogu. Tako se običan povratak nešto odužio.

»Gdje? Kako? Zašto?« Zbrka pitanja, odgovora, prigovora.

»Pa, slušaj, mi smo bili na sasvim drugom kraju planine« reče jedan od trojice.

»Vidi, bogati, tko bi rekao!«

Izgrlili smo se, ne radi grljenja, nego da po starom običaju dobrano nalupamo jedan drugog po ledima. Kad je skoro i disanje prestalo od lupanja, krenuli smo u dom. Bilo je iza ponoći. Mjesec nas je i dalje uporno bacao u romantiku. Pjevušili smo. Prezreni Glas se usput opet javio: »Slušaj, a šta bi bilo, da si ipak kliznuo?«

»Slušaj, momče, ne čini li ti se da ja ipak nisam kliznuo . . .«

Da, nisam tada kliznuo, ali bilo ih je, koji jesu, i dok jesu, i dok je ljudi, bit će ih uvijek, koji će kliznuti. Da ih bude što manje, istrgao sam, malo i teško, ovu skoro zaboravljenu zgodicu iz sebe.

* * *

Slijedećih dana primio sam osnovnu i šturu poduku u baratanju cepinom, derezama, o lavinama i t. d. Za nekoliko dana počeo sam se osjećati prekaljenim planinarskim asom. Uhvatio sam nekoliko riječi iz stručne terminologije i obilno ih upotrebljavao. Nabubao sam napamet sve okolne vrhove skupa sa visinama i razbacivao se njima. »Slušaj, šta ti misliš o onom »grabnju« u Prisnjiku, tamo malo lijevo!!! od »Jeseničkog«. Znaš, da ne bi bio problem.«

Pokupio sam sve štambiljke osim poštanskog žiga. Navečer sam se igrao »marjanca«, »rihtera« i ostale vesele planinarske igre, kod kojih ili hlađiš u snijegu zadnji dio tijela, ili te zavezanih očiju metnu u kakav favor sa vodom, ili ispadneš crn po licu od čade, ili igras »hop«, pa kad »fulaš«, lupaju ti štambiljku po čelu sa zaletom od vratiju, ili ti izliju čašu vode za vrat, ili . . . Konačno, veseo je naš narod. Sve to uz gromoglasno sudjelovanje cijelog starog i mладog stanovništva doma. Na kraju urlaš sa svima općepoznate pjesme, a na planinarskim glasovima mogli bi nam zavidjeti i profesionalni goniči zvjeradi iz Afrike.

Ukratko, postao sam ono, što mi nazivamo pravim »Perom Dlakavim« — u planinama.

Zadnji dan. Oko podne krećemo u Kranjsku Goru i kući. Ujutro je bilo skijanje kao san. Nešto je kopkalo u meni. »Hajde momče da se spremimo na neki izletić. Ovako lijep dan. Šteta bi bilo samo se skijati. To ovi drugovi i tako bolje znaju od Tebe«. Iskušenje je pobijedilo. »Slušajte, ja odoh malo u šetnju. Ako me nema do polaska, ne čekajte. Već ću ja stići.« »Dobro, tek da znaš vlak ide u . . .« rekose mi sat.

Nisam im rekao kuda kanim, jer me ne bi pustili. Htio sam malo »skočiti« na Mojstrovku. Nisam mogao uzeti ni cepin ni dereze, da se ne otkrijem. Obružan sa svoja dva skijaška štapa krenuo sam, već poznatim putem prema kuloaru. Išlo je lagano jer su planinari, koji su se tih dana popeli gore, usjekli lijepe i duboke stepenice. Već skoro pri vrhu kuloara sreo sam jednog starijeg planinara, gdje se sa cepinom i derezama polagano spušta. Prošli smo jedan pokraj drugog ne pozdravivši se. On je nešto čudno gledao mene, sa moja dva šaljiva štapa i klimao glavom. Par puta se okrenuo. Demonstrativno sam još brže nastavio put.

Od vrha kuloara krenuo sam grebenom. Dan je bio kao suza. Čist, plav, suncem obasjan. Planina, bjelilo, sunce i ljepota, velika i neopisiva ljepota, obuzela me. Bio sam uzbuden. Vikao bi. Činilo mi se, da vidim do kraja zemaljske kugle. I gledao sam sve same zrcalne planine i sumorne doline. Da, gore, gore, to je ono pravo. Nisam ni razmišljao o onom u meni, pustio sam da me nose samo cipele i osjećaji.

»Momče, ovako bi se isplatilo dovjeka osjećati.«

Nestalo je vlaka u Kranjskoj Gori, dosadne škole u Zagrebu, nestalo je svega. Opet smo ostali sami u svemiru. Planina, sunce, osjećaj i ja. Bio nas je pun i prepun svemir.

Vjetar je puhalo u zamasima, što je i povećalo draž uspona. Što sam se više uspinjao, zamasi su bili sve jači i jači. Zdesna, odakle je puhalo vjetar, bila je stijena, okomita i duboka. Slijeva — strmina. Zaleđena, glatka, ne baš suviše strma, ali ipak dosta pristojno strma i duga. Završavala je kao i sve strmine sa visokim skokovima i gromadetinama navaljanog kamena.

Sve se desilo u trenutku. Nisam ni sam shvatio kako, tako je to brzo došlo. Taman za vrijeme zabijanja jedne noge u ledu, jaki zamah vjetra srušio me niz strminu. Dok sam se snašao, moja se akceleracija rapidno povećala. Poretio sam naglavce kližući se na leđima, pa se naglavce okrenuo na trbuh. Jedna me mala uzvisina zarotirala, pa sam jurio na leđima nogama prema dolje. Zamah tijela bacio me na trbuh, a štapovi koji su srećom bili na ramenu oko ruku lomatali su oko mene. Par puta su me pošteno udarili. Zgrabio sam jedan štap i vrh mu do koluta ispred sebe zabio u led i onda se cijelom težinom oslonio na njega. Brzina se smanjivala, a šiljak štapa je podrhtavao i poskakivao po neravnom ledu. Najednom mi je u ruci ostao samo batrljak. Brzina je opet postajala sve veća. Donji slomljeni dio štapa, kolut, i šiljak ostali su iznad mene zabijeni u ledu. Nekako sam iskopao drugi štap, koji je ležao poda mnom, i njega sam zabio ispred sebe u led. Do tada sam radio sve automatski bez mozga i bez osjećaja. Čisto mehanički. Tek tada proradio je moj mozak. »Hej, a ako i ovaj pukne!«. Ne, ovaj ne će pući. Jednostavno ne će i ne smije.

S obadvije šake prihvatio sam ga tik uz kolut. Polako i sve više prenosio svoju težinu na šiljak. Opet podrhtavanje, treskanje i izbacivanje po ledu. Drhtao sam sav od napora. Konačno, polako se moja brzina počela smanjivati. Zaustavio sam se. Nekoliko trenutaka ostao sam ležeći, grčevito se držeći za štap, da se uvjerim, da ja ipak mirujem, a samo se zemaljska kugla giba.

Polako sam ustao i iskopao duboke stepenice u ledu. Bio sam znojan, mokar, drhtav. Cigareta je prijala, prijala kao nikad. Tada sam se ogledao. Bio sam sedamdesetak metara od svoje polazne točke. Možda malo i više, ali dosta blizu prvim skokovima i gostoljubivim kamenim gromadama.

Pljuckao sam, pušio, ispuhivao i osjećao se prazan. Bez misli, bez osjećaja bez ičega. Počeo sam pregledavanjem svoje osobe. Čitav. Bez ogrebotina. Hlače na koljenima probušene. Tamo na stražnjem dijelu hlača nije bilo ničega. Rupa. To me nije savršeno ništa smetalo. Povratak sam izveo prema kraju strmine, pa usjekom do šumice i puta, koji vodi od Trente. Na domu sam saznao, da su moji već odavno otišli. Poruka je glasila, da sam lud i da što više pozurim, jer iako J. D. Ž. nisu baš suviše točne, ovaj puta će iznimno biti, te ne će čekati kojekakve »dlakavce«.

Već pred domom svezao sam tobobožne nehajno vjetrovku oko pasa, tako da mi je visjela preko onog stražnjeg dijela, gdje više nije bilo hlača. Naprtnička, skije, preostali štap i zadnji pogled na planinu.

»Slušaj ti, majčice, čini mi se da ti imaš i neko drugo lice, a ne samo ovo koje vidim. Ništa, volim te zato još i više.« Slijedio je vratoloman put do Kranjske Gore. Padova u svim stilovima na pretek. Od lastavičjeg do »Florijan« stila. Na stanicu ulazili smo zajedno. Vlak i ja.

»Gdje si? Mamlaze! Tikvane! Pero Dlakavi! Evo ti kartu, a žderilo imaš u ruksaku. I jedan kolač. Konačno, gdje si se vucarao?«

»Ništa, bio sam na šetnji, pa zaspao na suncu.«

A vjetrovka je sve do Zagreba lepršala preko onog stražnjeg dijela hlača, kojeg više nije bilo.

Iz pera mladiń

Vesna Marčić, Zagreb

Na Velebitu

Petak je. Neslužbeni sastanak Omladinske sekcije Planinarskog društva »Zagreb«, jer školski raspust još traje. Nas nekoliko koji smo ferije proveli što u planinama, što na moru, razdijelili smo se u grupice i prepričavamo doživljaje. Febin udarac o gong označio je da nešto želi reći. Da ga čujemo!

»Momci, šta mislite o sekcijском izletu; već dva mjeseca nismo bili nigdje zajedno?«

»Kuda, na koliko dana, kada?«

»Slovenija? Ne.«

»Eventualno Gorski kotar?«

»A Velebit? Na Velebitu smo trebali imati tečaj, ali se nije javilo dovoljno polaznika.«

»Od subote do nedjelje? Vrijeme je prekratko, jer se puno na putu izgubi.«

»Subota, nedjelja i ponедjeljak? Da, to je prihvatljivo.«

»Tko je od nas bio na Velebitu? Nitko osim Kire i Ive.«

»Ivo, šta misliš o tome: Velebit u 3 dana?« — zapitala je Vesna Ivu.

»Za tri dana?« — »Hm . . . može!«

»A šta?«

»Južni Velebit. A kada bi to bilo?«

»Od 3. do 5. IX.«

»Dobro, do slijedećeg petka sve će Vam točno reći kuda da idemo.«

Razišli smo se da se opet slijedećeg petka sastanemo. Kada se je Ivo pojavio, već je u notesu imao gotov plan izleta na Velebit i rekao: »Polazak 2. IX. navečer. Ujutro 3. IX. stižemo u Medak odakle odlazimo na Štirovac. 4. IX. »ho-ruk« tura od Štirovca preko Vaganskog vrha, Malovana i Sv. Brda na Halan. 5. IX. Tulove Grede i povratak kući.«

Plan je prihvaćen, i u petak navečer našlo se je nas osam u vlaku ili bolje rečeno Snjeguljica i sedam patuljaka, jer je Vesna bila jedina od naših djevojaka koja je išla. Bilo je po običaju ispočetka vrlo veselo, ali već od Karlovca dalje nismo znali koje stanice prolazimo, jer — spavali smo. Negdje oko Gospića probudio nas je Ivin budilnik. Pogledali smo kroz prozor: vrijeme kakvo se samo može poželjeti.

Još par stanica i stigli smo u Medak. Jedna crvena kružnica sa bijelom sredinom veoma nas je razveselila, a osobito Ivu, kojem su se Fred, Erha, Mile, Marko, Febo i Saša prijetili da za svako lutanje podrezuju njegovu bradu za 1 mm. I sve je dobro bilo dok nam se je markacija osmjehivala bilo sa stabla, ograde ili zida neke kuće. Ali stigli smo u polje. Kuda? Li-jevo ili desno, a možda i ravno? Ivo je otišao na jednu stranu, Saša na drugu i Ivinoj bradi prijetila je opasnost. Dogodilo se tako nekoliko puta — sve u svemu brada mora biti kraća za 6 mm. Stigli smo u šumu kojom nas je dalje vodio markirani put. Bilo je blata na pretek. Ali sunce je sjalo, vjetrić pirkao tako da je uspon na Štirovac sa 3—4 odmora bio ugodan. Put vodi stalno kroz šumu. Usput smo nailazili na prorovane proplanké, a kasnije smo saznali od čuvara kuće na Štirovcu da je to djelo divljih svinja, kojih ima oko 150 u čoporu. — Zobljući usput maline, i razgovarajući, vrijeme od 5 sati hodanja brzo je prošlo. Stigli smo do doma na Štirovcu, koji je ove godine otvoren. Veoma smo se razveselili ležaljkama (»ligeštulima«) ali troje od nas ostalo je bez te udobnosti. Poslije ručka smo se мало odmarali, a zatim su Ivo, Fred, Marko, Mile i Erha otišli na Badanj, dok smo nas troje Saša, Febo i ja, legli u ležaljke, zamotali se dekama i dremuckali na poslijepodnevnom suncu. U razgovoru s čuvarom kuće saznali smo da na ovom mjestu dolazi mečka sa dva mečića, da na proplanku u blizini kuće dolaze srne, a na sedlo pod Badnjem jedan vuk. Saznali smo također da ovaj kraj nije mnogo posjećen i da smo mi prvi planinari nakon skoro mjesec dana. Dom je inače vrlo lijep i ugodan, ali je jedini na ovom dijelu Velebita, te je taj dio vjerovatno zbog toga slabo posjećen.

Kada su se momci vratili sa Badnja večerali smo i ubrzo otišli na spavanje, jer nam se Ivo prijetio budilnikom. Dobili smo mnogo gunjeva, uredili si prostor za spavanje na skupnom ležištu i uz Markove viceve ubrzo zaspali. »Nismo čuli« Ivinu budilicu, ali smo zato čuli kada je Saša rekao: »Pa, znaš, mogli bi odspavati još jedan sat« što Ivi nije bilo krivo. Ali, točno u šest sati bili smo u gojzericama. Doručak, punjenje čutura, pozdrav s čuvarom i krenuli smo kroz šumu na sedlo pod Badnjem. Tu su došli do izražaja Fredov (kolor), Sašin i Ivin aparat. Od tuda dalje Ivina brada nije bila u opasnosti, jer je poznavao put. Ali, upitala sam se tada, da li je to zbilja Velebit? Pašnjaci i proplanci djeluju tako pitomo, a ja sam si Velebit uvijek drukčije zamišljala: divlji i stjenovit. No Ivo mi je objasnio da su razlike između Južnog, Srednjeg i Sjevernog Velebita velike. Dok je jedan dio vrlo pitom, drugi je mnogo divljiji. Eto tako, po travi gdje je Mile svakako htio uhvatiti kakvu zmiju, a konačno se zadovoljio hvatanjem leptira, stigli smo do podnožja Vaganskog vrha. Tu smo ostavili naprtnjače i krenuli na vrh. Vrijeme je bilo divno, ali horizont se gubio u magli koja se lagano dizala. Pogled prema jugu na Jadran bio je krasan, ali prema sjeveru nismo osim magle ništa vidjeli. Vratili smo se po naprtnjače, okrijepili se šećerom i suhim šljivama i po kamenitoj sipini krenuli dalje da po takvom putu stignemo na Goliće. Odatle nam je Ivo pokazao kuda nas dalje vodi put i kamo moramo još danas stići.

Zažmurila sam na jedno oko i raspravljala u sebi da li će onako bez kondicije izdržati ovu današnju ho-ruk turu. U tom razmišljanju Marko me je razveselio jabukom i pošli smo dalje. Za nepunih 45 minuta hodanja po vrlo ugodnom putu stigli smo pod Malovan. Tu smo sreli seljake, prve ljude koje smo danas ugledali, i koji iz okoline Obrovca dotjeruju volove na ove sočne pašnjake. Ovdje ima mnogo katuna pa smo mislili da ćemo dobiti jef-

tinog mlijeka, ali nas je iznenadila cijena od 100.— dinara za litru kiselog ovčjeg mlijeka, pa smo se zadovoljili iznutricama naših naprtnjača. Dok su Ivo i Fred odjurili do vrha, mi smo na sedlu pod Malovanom pripremali ručak.

Već nakon 30 minuta bili smo na stazi prema Sv. Brdu. Bilo je već poslije podne i pogled prema sjeveru mnogo ljepši, iako su se prozirni oblaci velikom brzinom približavali. No ubrzo bili su nam za leđima i mi smo, a posebno ja, hrabro gazili prema Sv. Brdu. Put do njegovog podnožja vrlo je lagan s manjim spuštanjem ili uspinjanjem, a kada smo došli poda nj, nisam vjerovala da će mi toliko trebati dok stignem na vrh. A baš ovdje pod vrhom bilo bi vrlo ugodno naići na planinarsku kućicu. Uspon je trajao oko 1 sat, a kada smo došli gore, Saša je primijetio da je na sedlu pod Malovanom ostavio foto-aparat. Dok smo se Ivo i ja okrepljivali, a Saša otisao po aparat, ostali su krenuli dalje da bi došli do vode na Dušicama. Nepunih pola sata kasnije krenuli smo i mi dalje. Počeli smo se spuštati. Pomalo su mi stopala počela otkazivati poslušnost i nekako su me neugodno boljela, ali mi je bilo lakše kada je Saša rekao da se niti on ne osjeća puno bolje. Tako spuštajući se kroz teren pun kamenja i trave, pa prešavši preko livade stigli smo do vode na Dušicama, gdje smo također naišli na katune. Otuda dalje, dok se već spuštao sumrak išli smo kroz šumu prema Halanu. Još jedno malo lutanje i pronalazak markacije uz naše baterije. Markirani put doveo nas je do šumske ceste i po njoj dalje do ceste Gospić—Zadar. Od mjesta na kojem se te dvije ceste sastaju, pa do lugarnice na Halanu stigli smo za pet minuta. Lugar sa svojom ženom pružio nam je gostoprimstvo i nakon velike večere na sjeniku sve je utihнуло. Umor, sunce i zrak učinili su svoje, a ujutro niti sam Ivo nije čuo svoju budilicu. Ipak, on je bio prvi, koji je ustao, a ja zadnja. Dok su oni skoro svi bili na putu prema Tulovim gredama, ja sam u lugarnici pila svježe toplo mlijeko, čemu se je i Saša pridružio. Tu smo saznali da autobus za Gospić dolazi oko 11 sati, pa smo se i mi požurili na Tulove Grede. Iako zbog nesigurnosti u nogama nisam bila na samom vrhu nego ispod njega, ne mogu naći riječi kojima bih opisala osjećaj, koji me je prožimao posmatrajući ih obavijene suncem i sjenom. Žao mi je što nisam išla na vrh, ali zato drugi puta to neće propustiti. Mislim da je to i najljepši završetak ture prema onome: konac djelo kiasi.

Ubrzo je stigao autobus, i dok smo se vozili prema Lovincu vraćali smo naše poglede Velebitu obećavajući mu, da ćemo ga opet doći posjetiti. Neka nas primi isto ovako kao sada: obasjan suncem i milovan vjetrićem.

Pioniri na Mosoru

Kiša. Ružno vrijeme. Neće da se proljepša. — Sve je spremno. Grupa od 30 pionira nervozno puni, prazni i opet puni svoje naprtnjače. Mame su zabilježene. Vrijeme se prijeti. Ali oni veseli, sretni, nervozni, nestručni jure po kući. Strah ih je, da se mama ipak ne predomisli. Hrana je kupljena. Kamion poduzeća »Hrana« ide svaki dan po mlijeku tamu. Uzet će ih, zašto ne. Rado su pristali na to. Tko da malim, ali energičnim planinarima ne izide u susret. Svi smo na okupu. I vreće pune hrane. Mi, deke i naše naprtnjače. Sve, sve. Samo nema kamiona. A nebo, to nebo sve crnje. Sve mrgodnije. Mame bi ih najrađe vratile kući, ali nemaju snage zadati toliku bol, srušiti tu sreću.

Došao i kamion. Ulaze naše vreće, prtljaga, pa mi. Smjestili smo se. Vrimo kao miši iz rupe. Pozdravi. Krećemo. Kamion juri glatkom asfaltiranom cestom, zatim se penje uz kameniti Mosor sopćući i stenući. Čas zastajkujući, čas naprijed, čas natrag, ali ipak nas žive i vesele doveo do Gornjeg Sitana. Iz kamiona je brujala čitavim putem pjesma i smijeh kao iz košnice.

U Sitnom nas je dočekala gusta magla. Kolona se svrstava. Naprijed iskustveni planinari (također pioniri), koji poznaju put. Zatim novajlige, pa najstariji planinari. Za grupom konji s prtljagom.

Sve je veselo. Doživljavaju, prvi put u životu, maglu. Eksperimentiraju, da li je sve ono, što su u školi o njoj učili, istina.

Idemo u Dom. Naš Dom. Omladinci nas čekaju i veselo pozdravljaju svoje male, ali i vrijedne drugove. Prazne se naprtnjače. Jede se zajednički, baš planinarski. Spavanje u zajedničkoj spavaonici.

Jutro je. Svježe ugodno jutro. Doručak, igra. Šetnja do Vidilice. Promatraњe i proučavanje zavičaja. Dogovor za sutrašnji izlet na »Vickov Stup«.

Stigao je i taj sretni dan. Sunčan, topao kao usred ljeta. Ne znam, da li smo još jedan takav dan u ovoj zimi imali. Naš vodič nas vješto vodi od marševanja do markacije. Usput promatrano bilje, mahovinu. Upoznajemo obalu i otoke, koje vidimo. Rosa se ljeska kao biserje. — Eto nas i na vrhu. Taj krasni dan pružio nam je doživljaj, koji nikada ne ćemo zaboraviti. Dok smo sjedili na vrhu, iz dolina, kao iz nebrojenih kotlova, dizali su se stupovi guste bijele magle. Vitki poput minareta i u visinama na plavetnilu neba tvorili su oblačiće, koje je dočekivao vjetar i jurio s njime plavim svemirom. Tko nije video ovu prekrasnu sliku, taj je nikada neće moći sebi dočarati.

Stojimo na međašu između Zagore i primorja. Proučavamo ili isporedujemo. I jedan i drugi kraj je ispresjecan planinama. Među njima crveni se masna crvenica i zelene plohe izniklog žita. Sinjskim poljem se srebreni različeni Cetina. »Peruča (nova hidrocentrala) naučit će je pristojnosti«, tumači mali Riko.

Tako uz zabavu i jačanje tijela i učimo, neprestano učimo. To sve u školi svrstavamo, sređujemo i tako stječemo nova znanja.

Poslije 4 dana ugodnog boravka planinarsko-pionirska grupa P D »Mosora« napustila je dom Ljuvač s odlukom, da će mu se opet, i to što prije, vratiti.

Na Trtaru

Malo tko zna za ovu malenu planinu u Dalmaciji. Njeno sam ime viđao na kartama Dalmacije, no nije mi ništa značilo. Ali, od prošlog ljeta, taj kratki, opori naziv obnavlja uspomene na jedan lijepi planinski doživljaj.

Septembar je bio pri kraju, a s njime i moje ljetovanje. Provodio sam dane na kupalištu »Jadrija« kod Šibenika, uživajući u neočekivano lijepom vremenu. Ipak, nešto mi je nedostajalo. Već dugo nisam bio u planini. A Šibenik nema iznad sebe ni Mosora ni Biokova. Nad gradom se diže tek lanac niskih brda »ukrašen« tvrdavama i bunkerima srednjovjekovnih i nedavnih okupatora. Najviši vrh, Kamenar, broji oko 270 m. Na njemu sam često uživao u hladovini borova i krasnom vidiku na šibenski kraj. Na drugoj strani, pruža se dolina Dubrava, a nad njom zatvaraju vidik strme, stjenovite strane Trtara. Nasuprot ugodnom zelenilu polja u Dubravi, Trtar pruža sliku kamene pustoši. Pomišljao sam često o usponu na nj, ali u vrućim ljetnim danima bilo je preteško ostaviti kupanje i verati se po ljutom kršu. Međutim, početak jeseni pružio mi je priliku da to ostvarim.

Bilo je rano ujutro. Provirio sam, tek probuđen, kroz prozor i bio zaista iznenaden sjajnim vremenom. Nakon noćne kiše, udarila je laka bura. Rijetko kada se vida tako savršena bistrina. Uobičajeni vidik sa prozora: luka, predgrađe Mandalina, pa otok Zlarin i otvoreno more prema rtu Ploče, ocrtavao se izvanrednom jasnoćom. Istog časa odlučio sam krenuti na Trtar. Put me vodio najprije kroz park-šumu Šubićevac. Borovi su prijatno mirisali, bilo je svježe i mirno. Izašao sam na izlokani, kamenjem načičkani put, što se preko plitkog sedla ispod Kamenara spušta u Dubravu. Uskoro sam sišao u dolinu. Prolazio sam kolnikom između niskih, širokih ograda od naslagana kamena, zatim kraj maslinika, vinograda i smokvika, pored osamljenih borova, čempresa i hrastića. Naišao sam kroz selo. Obična slika: gurave, kamene kućice i poneka stasitija zidanica, uska dvorišta i čvorugavi putevi, magarci i kokosi. Viđam nešto žena i djece. Radni je dan i u selu je malo stanovnika.

Na kraju sela počinje uspon. Zelenilo naglo iščezava i dalje je goli krš. Uska, žučkasta oputina vijuga po stranama, obilazi gorske glavice i hirovito poskakuje preko kamenja. Kraj je kao olujno okamenjeno more. Oskudna vegetacija tvrda je, oštra i sparušena. Ipak i tu ima života. Cinkanje klepki najavljuje stado ovaca. Čupava, žutosiva klupka vune, zauzeta čupkanjem malih milimetarskih travčica. Kraj njih pastirica, mlada djevojka u teškoj tamnoj odjeći s preslicom u ruci. Činilo mi se, da gledam prizor iz jednog svijeta, koji mi u gradovima vrlo malo poznamo.

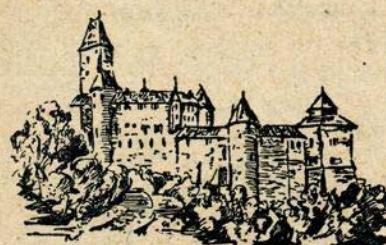
Doskora sam ugledao drugo selo. Izgledala je neobično ta skupina kuća stisnuta pod strmom padinom, u tako pustom kraju. Nisam htio izazvati senzaciju prolazeći kroz selo, pa sam skrenuo na nogostup, koji se oštrim usponom dizao iznad njega. Staza je vodila do jednog zelenog pojasa, jasno istaknutog na inače golom trupu planine. Stigavši do njega ugledao sam, iznenaden, vodu. Mutna žuta lokva u jednom udubljenju od glinaste zemlje. Na terasastoj kosini pružio se prilično velik pojас obradenog zemljишta. Ispružio sam se u hladovini, zobao kupine i odmarao pogled na zelenim poljima. Duboko poda mnom ležala je Dubrava. Iza niskih brda nad njom pružilo se more. Pod udarima

burina imalo je neobičnu, čeličnomodru boju; prekrito zapjenjenim valovima izgledalo je kao svilena marama posuta snježnim pahuljicama.

Pohitao sam prema vrhu, iščekujući cijelovit vidik. Verao sam se preko raspucanog, krušljivog stijenja. Ponešto djetinjasto uzbuđen, prešao sam rub vrha žmirečki. Zahvatio me jak vjetar. A vidik, koji sam ugledao, bio je zaista izvanredan. Sjeverozapadno, protegao se Južni Velebit. Na njegovim vrhovima ležala je bijelosiva oblačna streha. Pod Velebitom je pusta brdovita visoravan Bukovice. Između nje i Trtara leži široki plato presječen kanjonom Krke. Krševit je i jednoličan, ističu se samo rijetka naselja i linije cesta. Duboko ispod tvornice aluminija u Lozovcu plave se Krka i Čikola. Prema sjeveroistoku protegao se u čitavoj dužini masiv Dinare. Pred njom se okupila grupa nižih planina: Svilaja, Promina, Moseč. Na jugoistoku poredali se, kao da su se popeli jedan drugom na ramena, Kozjak, Mosor i Biokovo.

Teško je reći, što je bilo ljepše: ovaj impozantni skup planina, koje sam prvi put ugledao ovako okupljene, ili more. Od rta Ploče do Dugog otoka rasulo se sijaset školja i školjića, nanizali se otoci zadarskog i šibenskog arhipelaga. Daleko na pučini pružio se, kao golema oklopnača, Vis, iza gore Boraje provirivala je Vidova gora na Braču. Iza otoka pružilo se more u nedogled. Na liniji horizonta isticali su se otočići Svetac i Jabuka. A na krajnjoj granici vidljivosti raspoznao sam modre zamagljene obrise Abruzza.

Nisam se mogao nagledati toga sjajnog vidika, iako sam mogao gledati samo na mahove. U samoj košulji nisam mogao duže izdržavati udarce vjetra i morao sam se sklanjati iza kamenja. To me konačno sklonulo na povratak. Spuštao sam se drugim smjerom nego što sam došao, ali po jednakom kamenom bespuću. Ipak sam naišao na neku kozju cestu i stigao do najviših polja. Tu sam uvidio nepovjerljivu opreznost stanovnika ovako zabačenih sela. Neki čovjek koji me ranije primijetio iz sela, prešao je na ovu stranu i čekao me valjda sat-dva kako bi pripazio da prolazeći kraj loza i smokava ne bih što dirao. Bio sam zaista »ganut« ovom dirljivom brigom za svoju skromnu ličnost. Produžio sam dalje najkraćim putem, preskačući mnogobrojne kamene ograde. Najugodniji dio kraja bile su pojedine parcele obrasle gustom borovom šumom: tiki koraci na sagu palih iglica, miris smole i pjesma cvrčaka. A onda opet kamenjar i bodljikavo šikarje. U dolini, odmorio sam se u dvorištu osamljene crkvice. Ležao sam u gustoj, mirisavoj travi u hladu divlje smokve. Po meni se šetali mravi i klizile pjege sunčeva sjaja; trenutak ljeta. No, trebalo je krenuti dalje. Prolazeći kroz neko selo zamolio sam vode, ali sam se »morao« zadovoljiti bevandom. Doskora sam ostavio dolinu i popeo se do ceste prema Šibeniku. Na hrptu brijege ugledao sam grad. Hiljade ljudi sjedilo je za stolovima i ručalo. Požurio sam, da im se pridružim.

Oluja na Triglavu

Jedan od rijetkih i najstarijih prikaza o našim planinama je doživljaj kaptana Bosia 6. srpnja 1822. pri kartografskom mjerenu na vrhu Triglava, koji je objavio Ivan Žanov u listu »Tourist« 2. XII. 1872.

Bosio opisuje ovako:

»Jaka bura tjerala je olujne oblake oko Triglava zastirući ga u gustu maglu. Bilo je tek 5 sati popodne, a svega 1° R iznad nule. Morali smo žurno pred nevremenom, koje je prinadolazilo, rediti skloništa u unutrašnjosti kamene piramide, podignute na samome vrhu. Oluja je počela... Pojurio sam iz šatora. Iako je bio dan, vani se naglo smrklo od tamnih oblaka, koji su zastrili sve stijene oko glavnog vrha. Iz dubokih provalija navirali su muklim šumom i tutnjavom teški sablasni oblaci, obasjani zmijolikim bljeskom munja, koje su — poput jezivog plesa furija sa bakljama u paklu — udarale čas u visoki stup, čas opet u vrh kamene piramide, našeg jedinog skloništa. Plameni jezici povezali su sve izboćine grebena trzajućim skokovima od kamena do kamena, stvarajući vatrene pojasa oko nas. Stisnuli smo se u klupko jedan uz drugoga, kao da ćemo vječno morati ostati zajedno tako skvrčeni, i legli na pod. Jedva smo se tako smjestili, kad nas jaki udarac groma rastavi i odbaci. Moj pomoćnik ostao je sav obezumljen, pokazujući bez riječi na svoja usta, dok mu je čelo bilo vidljivo opaljeno munjinom. Jedan od vodiča ležao je onesvijesten, i tek smo ga trljajući vinom, dok se sav svijao u grčevitim mukama, pomalo privzali k svijesti. Uto nas novi udarac u naše sklonište sruši onesvijestene na pod.«

Kad su se opet donekle oporavili, napustili su žurno to opasno mjesto, potražili radije zaklon na otvorenom, pokriviši se samo šatorskim krilom, da se bar donekle zaštite od nevremena. Ali uzalud! Nigdje se nisu mogli skloniti na sigurno, svugdje su ih u toj kamenoj grobnici pronašle osvetničke munje, kao da su ih htjele kazniti za njihovu preuzetnost. Posljednji udarac pogodio je najteže kapetana Bosia. Ostao je dugo ležeti sav opaljen od munje na tjemenu i obrazima, a kad je opet došao k svijesti, svijao se grčevito, urlajući od nepodnošljivih bolova.

Taj jezovit prizor je toliko obeshrabrio drugoga vodiča, pomutivši njegovu prisebnost, slomivši posve njegovu dosadanju otpornost, da nije više mogao izdržati. Utekao je iz tog pakla, da silazom s vrha potraži svoj spas.

Neobuzdana snaga prirode bjesnila je bez prestanka; nebrojene munje spojile su se u pravo plameno more. Strahovito praskanje gromova i zaglušna tutnjava grmljavine orili se odbijajući se od pećina i stijena uzdrhtalog vrha, odjekujući kao jezoviti krik tog gromoglasnog razaranja. Bijes oluje dosegao je vrhunac, a stalno novi udarci prelazili su preko gotovo već posve beščutnih tjelesa okruženih plamenim plasteom munja.

Jasnije svjetlucanje odavalo je, da se snaga tog plamenog mora konačno iscrpla. Još nekoliko bljeskova, i grmljavina se sve više udaljavala kao posljednji odjek prigušene sdržbe »božanskom rukom« pobijedenog zloduha, a kroz oblake, koji su još pred nekoliko časova bili u vlasti neobuzdanе oluje, probilo se prijazno svjetlo mjeseca na blijedom zvjezdanom nebnu, ulijevajući blagotvorno smirenje dvojici preživjelih na Triglavu.

Vedro jutro je osvanulo pružajući oku pogled u beskrajnost... a u unutrašnjosti kamene piramide ležalo je već posve ukočeno tijelo od groma ubijenog vodiča.

Izvadak i prijevod iz knjige Dra Emila Zsigmondya »Die Gefahren der Alpen«.

(N. D. Paulić)

Iz planinarske literature

PLANINARSKI GLASNIK

Planinarsko društvo »Zagreb« izdalo je uoči V. Sleta planinara Jugoslavije prvi broj svog biltena, koji će izlaziti otprilike svakog drugog mjeseca.

»Planinarski Glasnik« ima zadatak da informira članove ovog velikog društva o radu društava, a posebno o radu njegovih stručnih sekcija. Zatim da objavljuje članke o problemima društva, da daje društvene vijesti, izvještaje o održanim ili planiranim izletima, o važnijim akcijama ili društvenim priredbama, obavijesti o značajnijim odlukama Uprave i t. d.

Odgovorni urednik je Ivan Štefanac, a članovi uredništva su Mirko Marković, Dr. Marijan Florschütz, Dr. Mijo Maričić, Viktor Mlinarić i Eugen Kumičić.

Uvodni članak pod naslovom »Prokletije« sletište V. Sleta planinara Jugoslavije napisao je M. Marković, zatim je urednik I. Štefanac napisao članak »Zašto izlazimo?«. Iza toga slijedi jedan pregled stručnih sekcija, kojih ima 10.

Dr. M. Florschütz napisao je manji članak: »Kuda ćemo ljetos?«.

U rubrici »Što smo ostvarili od zaključaka godišnje skupštine« objavljeni su zaključci godišnje skupštine društva s time, da će se u slijedećim brojevima, na ovom mjestu informirati članstvo o ostvarivanju tih zaključaka.

Dalje se nižu slijedeći naslovi: Još jedna putna blagajna, Kalendar planinarske i društvene djelatnosti, Nova povlastica za članove stručnih sekcija, Druga izložba planinarske fotografije, Oštećenje planinarskog puta od Puntijarke prema pilani, Vijesti iz knjižnice, Neke planinarske vijesti iz dnevne štampe, Nove knjige i planinarska bibliografija. Zašto nam je, da je od novijih izdanja Planinarskog saveza Hrvatske spomenuta samo karta Sjev. Velebita, koju je izradio Mirko Marković.

Ovom broju Glasnika priloženi su prospekti i propozicije za II. izložbu planinarske fotografije u Zagrebu (II. Memorijal dr. Maksa Plotnikova), kao i za I. Internu Foto izložbu Planinarskog društva »Zagreb«.

»Planinarski glasnik« pozdravljamo, kao vrijedan prilog izdavačkoj djelatnosti planinarskih organizacija u Hrvatskoj.

PLR

TURIZAM

Stručni časopis za turistička pitanja. Vlasnik i izdavač: Turistički savez Hrvatske, Zagreb, Rooseveltov trg 2. Glavni i odgovorni urednik: Dmitar J. Čulić. God. pretplata Din 400.

Primili smo sedmi broj ovog odlično uređenog časopisa, koji donosi slijedeće priloge: Feliks Hladnik — Pomoć zajednice domaćem turizmu, Roman Domanik — Turistički promet dubrovačkog područja, Andrija Melinčević — Inozemni turizam na otoku Rabu, Ivan Antunac — Još o proučavanju karakteristika turističkog prometa, Dr. Dane Knežević — »Sitnice« i nedostaci.

Iza ovoga slijede rubrike: Saobraćaj, Turizam u stranim zemljama, Naša turistička mjesta i znamenitosti sa opisom Sv. Stevana od Andrije Koprivice.

Na kraju je rubrika »Iz rada turističkih organizacija« i sadržaj na stranim jezicima. Nekoliko uspjelih fotografija naših turističkih mjesta osvježuje ovaj broj.

PLR

ISPRAVAK

Na članku »Snimanje u planinama« autora Ž. Krčadinca, objavljenom u prošlom broju, nije izvršena korektura prijepisa rukopisa, pa se potkralo mnogo grešaka. Osim običnih gramatičkih grešaka, autor je nabrojio još desetak krupnih grešaka, zbog kojih se izmijenio smisao nekoliko rečenica, tako da u nekim od njih smisao ispadla upravo suprotan onome, što je autor htio reći. Tako na pr.:

»Aparati malih formata ne trebaju mnogo pribora«, a ne obratno, zatim: »Žuti filter sprečava prolaz izvjesnom postotku (a ne »postupku«) plavih zraka«, dalje: »zacrnjivanje neba«, a ne »zacrvnjivanje«, »nasumce«, t. j. bez reda, a ne »na sunce«, »metolski«, a ne »metodski« razvijač, »infra« — (a ne »intra«) — crvena fotografija, zatim »... često očajavamo«, a ne »oiačavamo«, Ačfa, a ne »Alfa« filter, »kamera«, a ne »komora« i t. d. Rečenica »Najljepše je svjetlo, koje dolazi iza leđa...« treba glasiti: »Najlošije je svjetlo, koje dolazi iza leđa...«

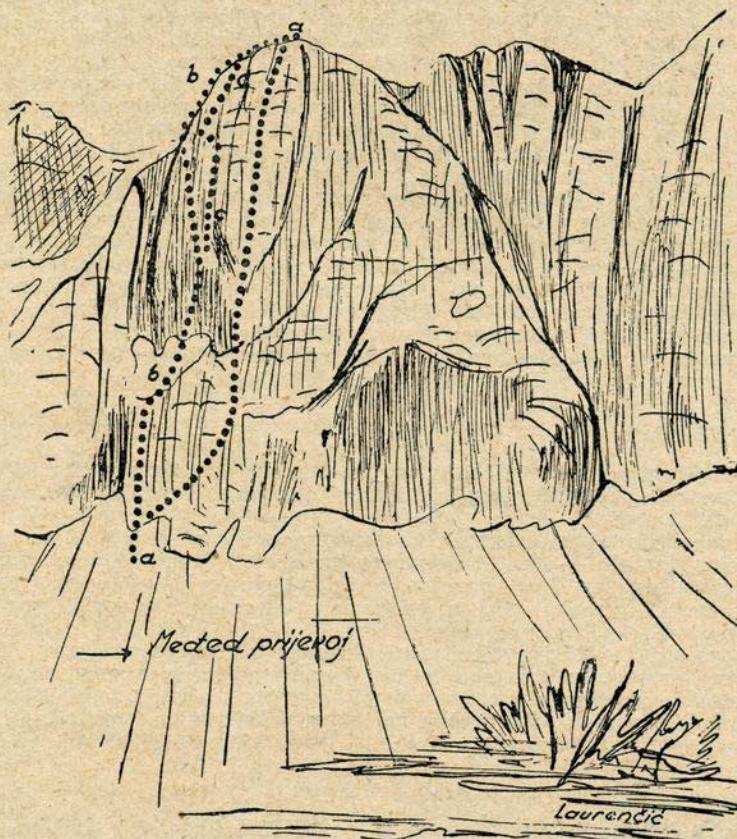
Molimo čitače da ovo uvaže.

Pregled prvenstvenih uspona austrijskih alpinista u Durmitoru 1954 godine

Vidi: »Naše planine« br. 6—7/1954

1. 6. VI. 1954. **Bezimeni vrh**, 2480 m, prvenstveni uspon preko sjeveroistočne stijene, II—III stupanj, 1 sat vremena, 250 m visine izvršili: Heinz Waldner, Kurt Laurenčić i Willi Knabl

3. 7. VI. 1954. **Crvena greda**, 2250 m, prvenstveni prijelaz preko direktne jugoistočne stijene, V+ st, 3,30 sati, 600 m, izvršili: Willi Knabl i Heinz Waldner.

Šljeme — glavni vrh

a) Direktni smjer u sjeverozapadnoj stijeni Šljemena, b) Smjer Zagrepčana (Krotin-Hanzer), c) Varijanta Blažina-Belačić (Vidi »Naše planine« 1951. g. br. 7—8)

2. 6. VI. 1954. **Račvan**, 2330 m

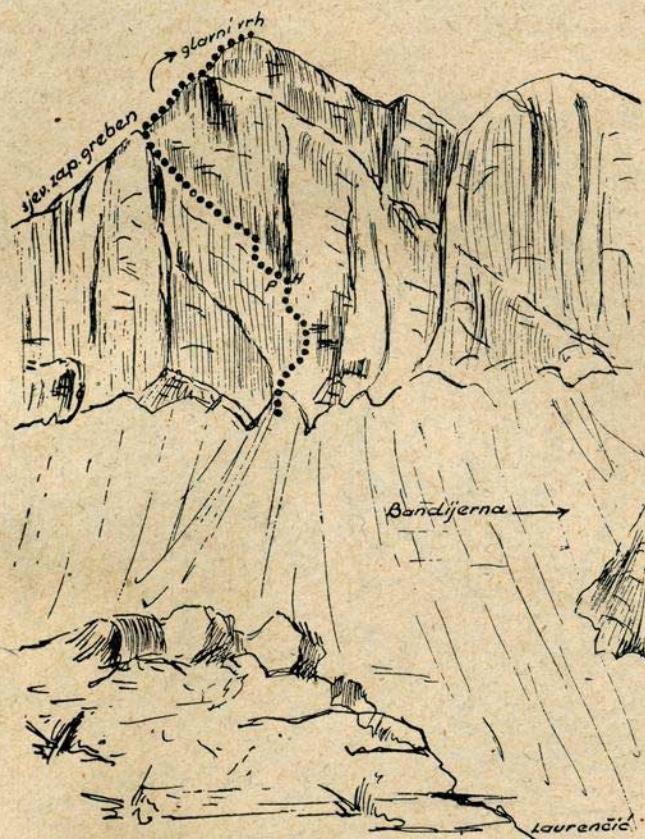
prvenstveni prijelaz kratkog istočnog brida u silazu, III st, na jednom mjestu spuštanje po užetu, izvršili: Kurt Laurenčić, Willi Knabl i Heinz Waldner.

4. 9. VI. 1954. **Obla Glava**, 2300 m,

prvenstveni prijelaz direktne sjeverne stijene, prekrasna stijena IV — V. st, 250 m, 2,00 sata izvršili: Heinz Waldner i Kurt Laurenčić.

5. 9. VI. 1954. **Obla Glava**, 2300 m, prvenstveni prijelaz sjeveroistočnog brida, V. st, 250 m, 1,30 sati, prekrasna stijena, izvršili: Kurt Laurenčić i Heinz Waldner.
6. 10. VI. 1954. **Gradački vrh** (Grazerspitze!), 2300 m.

- a) 1. **Zubac**, prvenstveni uspon i silaz preko istočne stijene V+ st, uspon u stijenu VI, 50 m, izvršili: Heinz Waldner, Kurt Laurenčić i Willi Knabl.
- b) 2. **Zubac**, (Obersteinerov toranj), prvenstveni prijelaz preko istočnog brida lijevog vrha, V+ st, 50 m, 0,30 sati,

Sjeverozapadni greben Šljemena
1. Zapadna dijagonala, H = Klin, P = priječenje polica

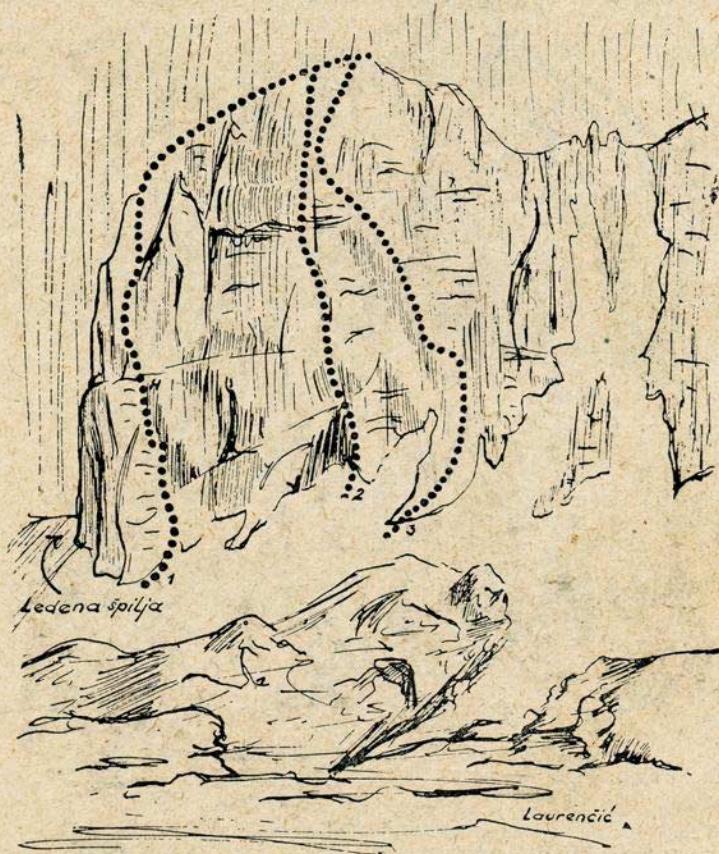
(dosada neoznačeni vrh između Bobotovog Kuća i Minina Bogaza)
prvenstveni uspon na istočni vrh po istočnoj stijeni i prvenstveni prijelaz srednjeg i zapadnog vrha, III—IV st, 2,00 sata, izvršili: Heinz Sperka i Walter Lex.

7. 10. VI. 1954. **Zupci**, 2200—2300 m, 14 tornjeva visine oko 2200 do 2300 m, prvenstveni prijelaz preko svih zubača (tornjeva) i prvenstveni uspon na 10 tornjeva, prosječno IV—V. st, dužina grebena oko 1100 m, visina vrhova iznad kotline 50—150 m.

- c) 3. do 6. **Zubac**, penjanje po grebenu, III st, izvršili: Willi Knabl, Kurt Laurenčić i Heinz Waldner.
- d) 7. **Zubac**, (Zagrebački Toranj); prvenstveni uspon po istočnom bridu (iz prijevoja-škrbine), 50—60 m, izvršili: Heinz Waldner, Willi Knabl i Kurt Laurenčić.
- e) 9. **Zubac**, (Toranj Turner Bergsteiger*), prvenstveni uspon po istočnom

*) To je ime grupe penjača (sekcije Graz Alpenvereina), koji su izveli gore opisane uspone.

- grebenu, silaz kroz zapadni kamin, IV+ st, 60 m, izvršili: Kurt Laurenčić, Heinz Waldner i Willi Knabl.
- f) **10. Zubac**, nije težak
- g) **11. Zubac**, uspon po istočnom grebenu, silaz kroz zapadni kamin, III+ st, izveli: Waldner, Laurenčić i Knabl
- h) **12. Zubac**, zapadna stijena u silazu V st, izveli: Knabl, Laurenčić, Waldner.
9. 12. VI. 1954. **Terzin Bogaz**, oko 2100 m, prvenstveni uspon po sjeveroistočnoj stijeni (kosi rascjep, raspuklina), VI st, 300 m, 3—4 sata, izveli: Willi Knabl i Heinz Waldner.
10. 13. VI. 1954. **Sljeme**, 2420 m, prvenstveni uspon po direktnoj sjeverozapadnoj stijeni, VI st, 400 m, 4—4,30 sati, izveli: Heinz Waldner i Willi Knabl.

Obla Glava

1. Sjeveroist. brid, 2. Direktni smjer sjevernom stijenom, 3. Sjeverozapad.

- i) **13. Zubac**, silazak po zapadnom prugepu (raspuklini — Riss)
- j) **14. Zubac**, istočna stijena V st, izveli: Knabl, Laurenčić i Waldner.
Penjanje preko 14 tornjeva vrlo je zanimljivo i s mnogo raznolikosti.
8. 11. VI. 1954. **Obla Glava**, prvenstveni uspon sjeverozapadnom stijenom (divna pećina), III—IV st, 200 m, 1,30 sata, izveli: Walter Lex, Michael Peer i Heinz Sperka.
11. 13. VI. 1954. **Sljeme, zapadni vrh**, 2400 m, vjerojatno prvenstveni uspon, spojni greben prema Bandijerni, II—III st, 1,00 sat, izveli: Kurt Laurenčić, Walter Lex i Heinz Sperka.
12. 14. VI. 1954. **Sljeme — zapadni vrh**, 2400 m, prvenstveni prolaz kroz zapadnu usjeklinu (diagonala), prekrasno penjanje,

V st, 250 m, 2,30 sati, izveli: Kurt Laurenčić i Willi Knabl.

13. 14. VI. 1954. **Bezimeni vrh**

prvenstveni prolaz kroz rascjep sjeverne stijene, IV + st. 200 m, 2,00 sata, izveli: Heinz Waldner i Walter Lex.

14. 9. VI. 1954. **Hrbatina**, 2401 m,

spojni greben s Oble Glave, vjerljivo prvenstveni uspon, II st, 1,00 sat, izveli: Heinz Waldner i Kurt Laurenčić.

poljana) 10,00 sati; izvršili: Kurt Laurenčić i Heinz Waldner.

15. 13. VI. 1954. **Šljeme — zapadni vrh**, 2400 m,

sjeverozapadni greben, vjerljivo prvenstveni uspon, III st, 250 m, izveli Kurt Laurenčić, Heinz Sperka i Walter Lex, i

13. VI. 1954. silazak po sjeverozapadnom grebenu, vjerljivo prvenstveni prije-laz izveli: Heinz Waldner i Willi Knabl.

Crvena Greda

A = vrh, K = kamin, B = velika usjeklina, C = toranj.

15. 16. VI. 1954. Prijelaz preko glavne kose Durmitora vjerljivo je prvenstven sa zapada prema istoku (Bezimeni — Savin Kuk) od logora na Crije-poljnoj poljani, 1726 m, i natrag do logora 17,00 sati; izvršili: Willi Knabl, Heinz Sperka i Michael Peer.

16. VI. 1954. Obilazak glavnog masiva Durmitora (Crije-poljna poljana—Škrka—Creliko — oko Zubaca — Vjetrena brda 2150 m, Lokvice — Crije-poljna

Tehnički opis prvenstvenih uspona

ad 1. 6. VI. 1954. **Bezimeni vrh**, 2480 m, prvenstveni uspon preko sjeveroistočne stijene, 250 m, II—III. st, trajanje 1 sat; izvršili Heinz Waldner, Kurt Laurenčić i Willi Knabl;

Lijevo uz jednu plohu (barijeru) stijena (Wandflucht), koja je izgledala ne-prohodna, teče od vrha u strmi ponor.

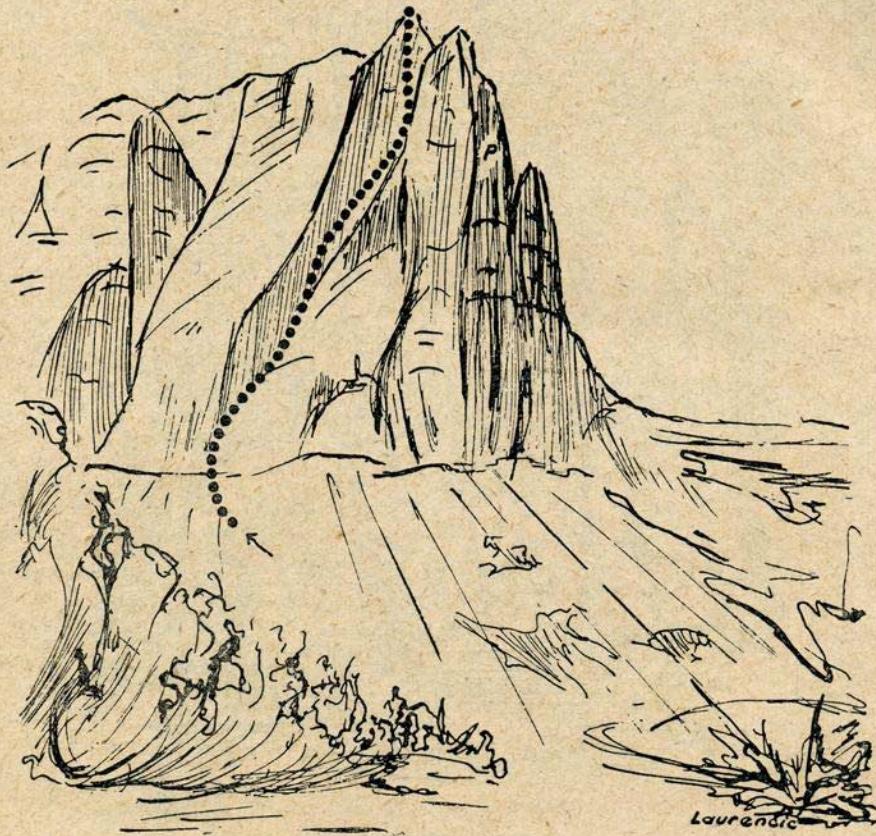
Od Račvanskog prijevoja ide se desno preko strmih snježnika u taj ponor, dijelom krozanj dijelom pokraj njega, k blaže nagnutim pećinama vrha odnosno snježnicima. — Penjanje je umjerene teškoće u lomivoj stijeni.

ad 3. 7. VI. 1954. **Crvena Greda**, 2250 m, prvenstveni uspon po direktnoj jugoistočnoj stijeni. Kroz stijenu, koja gleda prema Crijepljinoj poljani, provlači se niz raspuklina i žljebova, kojih gla-

lijevo u izrazitu usjeklinu. Lakše je kroz nju i preko raskidanog kamenja u uski i teški zaključni kamin, koji vodi na zaravanak na vrhu. Veoma teško, djelomično krušljivo, V. st, 500 m, 3 i po sata.

Izvršili: Heinz Waldner i Willi Knabl.

ad 4. 9. VI. **Obla Glava**, oko 2300 m, prvenstveni uspon po direktnoj sjevernoj stijeni. Uzlaz čini tanka okomita raspuklina. Preko jedne izbočine 40

*Terzin Bogaz
Smjer u sjevernoj stijeni, P = prst*

vni splet u gornjoj trećini čini upadljivu usjeklinu. Od ulaza na podnožju ovih žljebova otprilike 10 dužina užeta desno od njih preko strme travom protkane pećine, na gore do jednog pločastog čunja. Ovdje oko 4 m. priječenja na lijevo u raspuklinu, preko prevjesa do dobrog stojišta u jednoj udubini. Između odlomljenog stočca i stijene na vrh tornja, zatim priječenje

m do dobrog stojišta (ljevkasta jama). Tada nekoliko dužina užeta kroz vrlo strmu raspuklinu gore do prevjesa (klin). Iz raspukline na lijevo van do brida i još nekoliko metara više u sada već dublji nastavak raspukline, koja se nakon 40 m. proširuje u strmi žlijeb. Lijevo od njega preko divnih ploča na greben i još nekoliko metara do vrha. 250 m, krasno penjanje u čvr-

stojeći stijeni, 2 sata, Izveli: Heinz Waldner i Kurt Laurenčić.

ad 5. 9. VI. 1954. **Sjeveroistočni brid,** prvenstveni uspon. Ulaz u stijenu nekoliko metara desno od brida. Preko pločaste pećine 20 m gore k dobromu stojištu (udubina) kroz kratki procjep do jedne glavice i na lijevo upiranjem u dno 30 m visoke usjekline. Najprije kroz sasvim glatki kamen (klin) 10 m i dalje sada kroz dobro raščlanjenu usjeklinu na prag na samom bridi, 40 m. gore po strmoj stijeni na polici (klin). Preko jednog lomivog mjeseta u stijeni još 40 m. uvis. Tada po dobro razmještenom kamenu, sve dok brid postane položitiji, i za nekoliko minuta do vrha. Lijepo teško penjanje, 250 m visine, V. st, 2 sata. Izveli: Heinz Waldner i Kurt Laurenčić.

ad 9. 12. VI. 1954. **Terzin Bogaz, oko 2100 m**, sjeveroistočna stijena (kosi procjep) prvenstveni uspon; uspon kroz pločastu stijenu slijedi nakon izrazitog upadljivog kosog procjepa, koji teče s lijeva na desno i svršava u jednom ponoru nekih 150 m ispod vrha. Glavne poteškoće čini jedan prevjes nakon druge dužine užeta kao i nekoliko dužina užeta prije nego stignemo do ponora. U ponoru tek nekoliko metara gore i odmah opet kroz kratki previnski procjep lijevo van na obrubni greben; preko ovoga ravno na vrh. Zanimljivo, krajnje teško penjanje. Visina 300 m, VI. st. 3½ sata. Izveli: Willi Knabl i Heinz Waldner.

ad 10. 13. VI. 1954. **Šljeme, 2420 m**, prvenstveni uspon po direktnoj sjeverozapadnoj stijeni. U sredini pločaste i previšne stijene urezan je upravo okomito uski kamen (oko 150 m visok), koji stoji na stepeničastoj polici. Prema dolje teku lomljivi žlebovi i pragovi i završavaju kod rampe, koja ide

od lijeva na desno. Uzlaz na tom mjestu nekoliko dužina užeta gore do vrlo lomljivog procjepa. Krozanj teško i dalje preko pojedinih lomljivih mesta u stijeni i žlebovima na polici ispod prevjesne stijene vrha. Odavde je moguće priječenje na lijevo do t. zv. »Bebi-puta« Blažina—Belačić. Sada u najprije plitki, široki, a kasnije vrlo tijesni kamen (klin) i kroz ovaj uz naporno i krajnje teško penjanje (led!) ravno do označenog vrha; 400 m, VI-st, 4—4½ sata. Izvršili: Heinz Waldner i Willi Knabl.

ad 12. 14. VI. 1954. **Šljeme — zapadni vrh oko 2400 m**,

prvenstveni uspon zapadnom usjeklinom. Iz dolne Lokvice u sniježnu kotlinu između Terzin Bogaza i Bandjerne (1½ sata). Najprije se uspinje 40 m preko jednog rebra do stojišta ispod orijaških ploča — krovova (Dächer) (IV+); lijevo od jedne odvojene ploče upravo okomito (V.) na veliku pločastu rampu, koja se produžuje na lijevo prema gore, ovdje najprije priječenje (V, klin) na lijevo do stojišta i onda stalno tako dalje do grebena i po njemu do vrha. Visina 250 m, 2½ sata. Izvršili: Kurt Laurenčić i Willi Knabl.

ad 13. 14. VI. 1954. **Bezimeni vrh, 2480 m**, prvenstveni uspon kroz procjep sjeverne stijene. Uspon s desna pokraj previšnih stijena u niz okomith i dijelom previšnih kamina, koji vode do manje strmog krovišta vrha, odakle se doskora dolazi do sjeverozapadnoga grebena; u ranom ljetu curi voda kroz kamine! Lijepo djelomično teško penjanje u čvrstoj stijeni, visina 200 m, IV. st. 2 sata. Izveli: Heinz Waldner i Walter Lex.

(Prijevod njemačkog originala
Dr. M. Florschütz)

V I J E S T I

PETI SLET PLANINARA JUGOSLAVIJE U PROKLETIJAMA

Od 4. do 7. srpnja ove godine održan je V. slet planinara Jugoslavije u Prokletijama. Sletu je prisustvovalo preko 4200 planinara iz cijele zemlje, a sletište na Ničinatskim livadama u blizini jezera i vrhova, pružalo je planinarima mogućnost izvođenja raznovrsnih tura i izleta.

Organizatori sleta podigli su, uz po-moć stanovništva toga kraja, sletski grad brzo i dobro. Satori, magazini, pošta, prodavaonice suhe hrane, buffeti, kuhinja, razglasna stanica, električna rasvjeta, štab orijentacionog takmičenja, sve je to bilo spremno za doček učesnika sleta. Zahvaljujući pripremama, koje su počele na vrijeme, bilo je jedino moguće izvršiti ovaj ogromni organizacioni rad.

SLETSKI VJESNIK

Sletski odbor izdao je uoči sleta četiri »Sletska vjesnika«, koji su davali informacije o masivu Prokletija, o planinarskim kućama, markiranim stazama, mogućnostima izvođenja tura sa svim tehničkim pojedinostima i drugo.

Program sleta predviđao je za prvi dan dolazak planinara. Za slijedeća dva dana predviđala su se takmičenja i izleti, dok je treći dan bio za sletsku svečanost. Prijave su trebale biti izvršene do određenog roka sa minimalnom uplatom za koju je na sletu svaki dobio sletsku značku, prospakt i besplatno noćenje u šatoru.

DOLAZAK NA SLETIŠTE

U Peć su dolazili vlakovi prepuni planinara, a na ulazu u grad istakli su planinari Peć svoju dobrodošlicu i prijatan boravak u njihovim planinama.

Svi su učesnici prošli pješke Rugovskom klisurom, a od njenog završetka, gdje je stješnjena 400 metara visokim, strmim stijenama, prevažali su se kamionima do Kučišta. Transport je funkcionirac veoma dobro.

TAKMIČENJA

Takmičarski štab primio je 52 prijave, od kojih 37 iz Srbije, 7 iz Makedonije, 4 iz Hrvatske i 2 iz Crne Gore.

U petak, 5. VII. u 6 sati doble su prve ekipe zadatki. Svakih 20 minuta puštale su se nove ekipe, a zadatak je bio pronaći kontrolne točke, u jednu uči pod određenim azimutom, prenoći na terenu, te izraditi skicu i opis puta.

Cetrdeset i tri ekipe izvršile su zadatak. Vrijeme se nije uzimalo u obzir kod ocjenjivanja, već se primijenila skala bodovanja prema kvaliteti sastavljenog opisa pređenog puta, odabranog noćista i pronađenja kontrolnih točaka. Ovo se je međutim pokazalo veoma loše.

Ni jedna ekipa nije postigla maksimalan broj bodova. Prvih 6 ekipa (»Željezničar« Sarajevo, »Željezničar« Indija, »Đerovica« Peć, »Maglaj«, Valjevo, »Željezničar« Beograd, »Partizan« Beograd) dobili su 910 bodova. Nagrade su bile planinarski rekviziti. Osmo mjesto osvojila je omladinska ekipa Planinarskog društva »Zagreb« sa 860 bodova. Druga hrvatska omladinska ekipa PDS »Velebit« plasirala se od 9. do 12. mjestra sa 810 bodova.

STRELJAČKO TAKMIČENJE

Na obližnjem strelištu natjecale su se brojne ekipe i pojedinci. Uvjernljivo je pobijedila ekipa PD »Đerovica« iz Peći. Drugo mjesto osvojila je ekipa PD »Bjelašnica« iz Kolašina, a treće »Željezničar« iz Niša. Najbolji pojedinac bio je Lazarević, član PD »Voćnik« iz Savnika.

Takmičili su se također drugarice i pioniri, a najboljima su podijeljene nagrade: puška, šator, dalekozor i planinarske cipele.

SEDAMDESETGODIŠNjak NA SLETU

Vjerojatno najstariji učesnik sleta bio je ing. Milivoje Jovanović. Uspravno i hitro prolazio je logorom pun zadovoljstva. Jedne večeri, uz logorsku vatru pričao nam je, kako je prvi put upoznao Prokletije, kada se povlačila srpska vojska od Topole preko Peći, Čakora, Andrijevice za Skadarsko jezero. Tada nije bilo ceste kao danas. Upotrebljavao se jedini put, koji je vodio rubom klisure. S napetošću smo slušali prepričavanja uzbudljivih doživljaja i stradanja vojske, koja se po zimi i magli povlačila ovim gudurama.

»Djeco moja, radostan sam i ugodno mi je što sam među vama. Ovi trenutci, kojim se manifestira bratstvo i jedinstvo naših naroda prožimaju me srećom. Od 1903 godine borio sam se za ideju jugoslavenstva. Na vama je da je širite i gajite ljubav za naše planine, za ljudе koji u njima žive i koji ih upoznavaju, jer upoznavajući ljepote naše domovine, učimo cijeniti ono što imamo« rekao je sa suzama radosnicama u očima.

SVEČANOST

Svečani dio sleta počeo je 6. VII. na večer velikim vatrometom. Raznobojne rakete dizale su se u vis sa raznih strana i pružale ugodaj prazničkog raspoloženja. Oko velike logorske vatre okupilo se mnogo planinara, koji su pratili razne točke programa. Uz manje vatre objektičala je svirka, pjesma i plesovi. Sretali su se znanci i prijatelji stiskom ruku i drugarskim zagrljajem. Obnavliali su se doživljaji i sjećanja. Pravili su se novi planovi za ljepote i daleke ture.

Sutradan u 10 sati sakupili su se planinari, predstavnici planinarskih društava, delegati republičkih saveza, inozemnih planinarskih organizacija, kao Grčke, Poljske, SSSR i Zap. Njemačke, na prostoru predviđenom za svečanost. Stigli su i pozdravni brzojavi iz Austrije i Francuske.

Predstavnik DTO PARTIZAN čestitao je planinarima ovaj veliki praznik i pozvao ih na užu suradnju.

Delegat UIAAe i ujedno delegat planinarske organizacije Zap. Njemačke dr. Heizer izrazio je sreću, što je upoznao ove divne planine i ljudе. Zaželio je daljnji uspjeh u radu i pozvao je planinare Jugoslavije, da posjetе planine njene domovine, u kojima će se ugodno osjećati.

Kad se pred mikrofonom pojавio predsjednik sovjetske planinarske organizacije drug Nikolaj Romanov Aleksejević, prisutni su ga pozdravili dugotrajnim pljeskom. »Raduje me što je vaša organizacija ovako jaka. Alpinizam je škola hrabrosti. On pravilno odgaja ljudе. Mi još ovakve sletove nismo organizirali, ali smatramo, da su vrlo korisni. Naša medusobna veza rast će iz godine u godinu medusobnim posjetima. Pozivam jugoslavenske alpiniste, da budu naši gosti. Drug Romanov predao je zatim na poklon zastavicu sovjetskih alpinista.

Poljski delegat Stjepan Jaroš rekao je u kraćem govoru, da je ushićen našom gostoljubivošću i pozvao je naše plani-

nare, da vide njihove planine i ljudе. Njegov poklon predstavljala je literatura o planinama Poljske sa fotografijama.

Grčka delegatkinja pročitala je slijedeći pozdrav: »Donosim vam pozdrave sa Parnasa, Olimpa i ostalih naših planina. Veže nas plameni osjećaj prema domovini, a ljepota prirode oplemenjuje nam duh. Neka ovaj slet ispunи ove ciljeve.

Svim republičkim savezima poklonila je spomen medalje sa Olimpa.

Redali su se zatim pozdravi i govor predstavnika republičkih saveza i planinarskih društava.

U ime planinarskog saveza Hrvatske predao je drug Franjo Masnec Planinarskom savezu Srbije i Planinarskom savezu Jugoslavije vrlo ukusne darove.

Zatim je uzeo riječ predsjednik Planinarskog Saveza Jugoslavije drug Rade Kušić, koji je između ostalog rekao: »Sletovi su postali tradicija i glavna manifestacija planinara Jugoslavije. Vanarmijski elementi zauzimaju sve više glavno mjesto u planinarskoj organizaciji. Smatramo da je najbolje da se ovakve velike manifestacije organiziraju svake druge godine, a da republički savezi svake godine organiziraju svoje sletove.

Na kraju je sekretar CK Kosmeta dao pregled borbe do oslobođenja, pobjede u obnovi i istakao našu vanblokovsku politiku. Poslati su zatim brzojavi predsjedniku Titu i drugovima Stamboliću i Bošnjaku. Na završetku podijeljene su nagrade pojedincima i ekipama i pročitane su pismene pohvale.

Planinarska organizacija Crne Gore bila je najbolja za vrijeme sleta, a od društava bilo je najbolje planinarsko društvo »Derovica« iz Peći. Za primjeren rad u logoru i pomoć oko organizacije bili su pohvaljeni PD Kruševac, GSS Srbije i PDS »Velebit«.

Iz Hrvatske je posjetilo slet oko 400 planinara. Mnogima je to bio prvi susret s Prokletijama. Krstarenje po vrhovima od Derovice do Vizitora, od Hajle do Plavskog i Ridskog jezera pružilo im je mnogo doživljaja. Foto amateri obilazili su vrhove i mnogi su snimili vrijedne motive. Najbolje radove već prima i ocenjuje posebna komisija PSS.

Hrvatski alpinisti izveli su nekoliko prvenstvenih uspona u stijenama Prokletija. Alpinisti PDS »Velebita« sa drugovima iz Splita prepenjali su u sjeveroistočnoj i istočnoj stijeni Malje Ničinatu tri prvenstvena uspona i dva već ranije izvedena, dok su alpinisti PD »Zagreba« u zajednici sa drugovima iz Beograda prepenjali jedan smjer u Vasojevačkom Komu i još dva u Kučkom Komu. Jedan od ovih smjera vodi na vrh, kojemu je pristup moguć jedino upotrebo alpinističke tehnike.

Nakon sleta mnogi su planinari nastavili obilaziti planine Makedonije i Crne Gore.

Organizacija sleta uspjela je veoma dobro, samo šteta što se na sletu nisu mogla dobiti planinarska izdanja, usprkos toga što su ih neki savezi poslali na sletište.

Branko Lukšić

POSJET SOVJETSKIH PLANINARA JUGOSLAVIJI

Grupa od šest sovjetskih planinara boravila je u našoj zemlji između 4. i 18. srpnja ove godine. Na čelu grupe bio je svesezni predsjednik planinarskih sekacija SSSR-a drug Nikolaj Romanov Aleksejević. Drugovi Mihail Ustinov, Igor Kunaev, Viktor Gorjunov, Mihail Grešnev i Aleksandar Sinkovski predstavljali su ekipu alpinskih instruktora.

Naši gosti iz SSSR-a prisustvovali su V. sletu planinara Jugoslavije u Prokletijama, zatim su posjetili Durmitor i most na Tari.

U Hrvatskoj su boravili dva dana i posjetili Tomislavov dom na Sljemenu, Plitvička jezera, Vratnik, Senj, Crikvenicu i Opatiju. Zatim su krenuli prema Postojni, gdje su ih rukovodioči Planinske zveze Slovenije proveli kroz Postojnsku špilju i dalje preko Bovca dolinom Trente na Vršić.

Na Vršiću su prisustvovali vježbi Gorske službe spasavanja, a zatim su posjetili Aljažev dom u Vratima.

Sovjetski planinari bili su zadivljeni ljepotama naše zemlje i pričali su nam mnogo o njihovoj planinarskoj organizaciji, kao i o visokom Kavkazu.

Kod njih djeluju sekcije alpinista u fiskulturnim društvima, a pojma alpinizma ima šire značenje, t. j. posjećivanje visokih gora.

Izraziti vrhunski alpinisti uglavnom su t. zv. majstori alpinizma, no taj se naslov postiže veoma teško. Svaki njihov član polazi kurs na Kavkazu, na kojem stekne potrebno znanje iz tehnike hođanja, orijentacije, podizanja logora i potrebne tehnike za ture na visoke vrhove i ledenjake.

Takvih alpinista ima registriranih oko 100.000.— Planinari izletnici nisu članovi ove organizacije, već društava Gorskih turista.

Glavno područje njihovih tura je Kavkaz, a njega posjećuju ljeti i zimi. Mnogo se bave skijanjem i na našem Sljemenu su se detaljno занимали za državni spust, pa su ga velikim dijelom prošli pješke.

Na Kavkazu postoji 15 stalnih logora i 2 do 3 sezonska, u kojima borave u smjenama po 150 alpinista. Studenti imaju svoje logore u kojima priređuju t. zv. Alpinijade, koje traju 40 do 50 dana. Sva oprema je društvena svojina i svaki planinar može u logoru dobiti potrebnu opremu, pa tako i skije. Planinarski domova nemaju, jer se planinarski život odvija u logorima.

Među vrhunskim alpinistima poznata su imena braće Jevgenija i Vitalija Abolakova. Jevgenij Abolakov umro je pred nekoliko godina, a bio je majstor alpinizma i kipar. On je često za vrijeme uspona svojim čekićem klesao razne skulpture u granitu vrhova. Žena njegovog brata Valja Čerjadova također je istaknuti alpinista. Drugi poznatiji alpinisti su Kiril Kuzmin, Van Galostov i Jevgenij Bjelicki.

Bjelicki je nedavno krenuo na čelu sovjetsko-kineske ekspedicije u Himalaju u namjeri, da osvoji vrh Mustag Ata (visok oko 7500 m). Kinezi su prije odlaska na ekspediciju trenirali u Kavkazu. Na poziv sovjetskih alpinista krenula je krajem srpnja o. g. grupa od 12 jugoslavenskih planinara i alpinista u Sovjetski Savez.

Ur.

SASTANAK KOORDINACIONE KOMISIJE ALPINISTA I GSS JUGOSLAVIJE U ZAGREBU

U prostorijama Planinarskog saveza Hrvatske održan je 17. lipnja o. g. sastanak Koordinacione komisije alpinista i Gorske službe spasavanja Jugoslavije, kojemu su prisustvovali pročelnici republičkih komisija Slovenije, Hrvatske, Srbije, Bosne i Hercegovine i Makedonije.

Svrha sastanka bila je koordiniranje akcija GSS i alpinista svih republika, pružanje pomoći slabijim organizacijama i raspodjeljivanje dotacija za stručni rad.

Na sastanku je došlo do izražaja poticanje opreme, koje se negativno odrazilo kod nesreće u Mavrovu.

Predstavnik Slovenije dr. M. Počnik iznio je, kako u Sloveniji Gorsku službu spasavanja pomažu razne organizacije i ustanova, pa tako i Crveni križ, Zavod za socijalno osiguranje, DOZ, općine i Narodna milicija.

Zaključeno je, da će svaka republika održati tečaj službe spasavanja, Savezni tečaj održat će se u Julijskim Alpama u travnju slijedeće godine, ali tako, da će svaka republika morati poslati najmanje po jednu ekipu od 5 ljudi. Ovim se hoće osigurati osposobljavanje ekipa, a ne pojedinaca, koji često puta ne daju rezultate.

Početkom kolovoza o. g. održaje se savezni tečaj alpinista na Magliću u organizaciji hrvatskih alpinista.

PRVA ŽENA ALPINISTA HRVATSKE

Pred posebnom komisijom Planinarskog saveza Hrvatske položila je 22. lipnja o. g. Dada Pirc ispit za naslov alpiniste, kao prva žena u Hrvatskoj s tim naslovom.

Dada Pirc se bavi planinarstvom od svog djetinjstva, a alpinizmom od 1949 godine. Obišla je i upoznala velik broj planina Jugoslavije, a bila je i u Centralnim Alpama. Mnogo voli planine i njihove vrletne stijene, a odlikuje se kao primjeran drug, što je dokazala u mnogim teškim situacijama u planinama.

Od srca čestitamo drugarici Dadi na njenom novom uspjehu. Ur.

IZMJENA PLANINARSKIH LEGITIMACIJA

Početkom mjeseca srpnja uputio je Planinarski savez Hrvatske svim svojim planinarskim društvima slijedeću okružnicu:

Na sjednici Izvršnog odbora Planinarskog saveza Jugoslavije, održanoj dne 4. VI. 1956. odlučeno je, da će se sa 1. I. 1957. godine uvesti jednoobrazne legitimacije za sve članove, t. j. redovite, omladince i pionire. U vezi te odluke skrećemo Vam pažnju, da stare legitimacije gube važnost sa danom 31. XII. 1956. godine.

U koliko Vi želite možete za pionire utiskivati gumeni štambilj »Pionir«, jer će jedina razlika biti u markicama.

Budući da su legitimacije numerirane, a kako sa 1. I. 1957. morate i onako sve legitimacije mijenjati, to smo Vam poslali broj legitimacija prema Vašem članstvu, kako bi svi Vaši članovi imali isti redoslijed.

Stoga Vam danas šaljemo..... komada legitimacija.

Ove legitimacije obračunat ćete sa ovim Savezom po Din 90.— po jednoj legitimaciji, dok ćete Vi od pojedinca naplaćivati Din 100.—

Preporučamo Vam, da počnete odmah s izdavanjem novih legitimacija za 1957. godinu, kako bi se članovima olakšalo plaćanje, naime da već u ovoj godini nabave i plate iste.

Radi obaveze koju je naš Savez preuzeo prema Planinarskom savezu Jugoslavije, molimo Vas da nam novac za ove legitimacije doznačite što prije na naš tekući račun br. 401-T-1136.

S. F. — S. N.

U Zagrebu, 29. VI. 1956.

Tajnik: Potpredsjednik:
Tonka Žic Abrus u. z. Ive Bujan

PRELAZNI PEHAR ZA VANARMIJSKI VOJNI ODGOJ

Savez boraca NOB Hrvatske donio je prošle godine odluku, da svake godine nagrađuje naibolja društva i pojedince, koji su se u toku te godine istakli i postigli najbolje rezultate u radu na vanarmijskom vojnem odgoju.

Tako je u Planinarski savez Hrvatske dobio od Saveza boraca prelazni pehar i plakete za društva i pojedince.

Zbog toga je potrebno, da planinarska društva vode stalnu evidenciju o aktivnosti u toku godine, kako bi se sve izvedene akcije i rad uopće mogli registrirati u godišnjem izvještaju, kojeg treba dostaviti Savezu do 15. XII. U izvještaju treba predložiti i najbolje pojedince sa podacima o njihovoj aktivnosti i postignutim uspjesima.

Dodjeljivanje plaketa će se i dalje vršiti svake godine najboljim pojedincima i one postaju svojina nagrađenih.

Radi točnije orijentacije naglašavamo, da u ocjenu postignutih uspjeha u radu na vanarmijskom vojnom odgoju ulaze pored orientacionih marševa, gajanja, manjih ili većih akcija samostalnih ili u zajednici sa drugim organizacijama, takoder i masovni izleti, logorovanja, tečajevi, organizirana služba GSS, služba vodiča, broj i rad sekcija i stručnih grupa i t. d., jer su sve to veoma važni elementi za vanarmijski vojni odgoj naroda.

(U okružnicama PSH br. 489 od 12. IV. 1955., 1931 i 2411/55., kao i broj 396 od 11. IV. 1956., nači će se sve još potrebne informacije u vezi ovog rada.) I. B.

PRIHVATNI OMLADINSKI LOGOR NA PLITVIČKIM JEZERIMA

Omladinska komisija Planinarskog saveza Hrvatske organizirala je ovog ljeta prihvati logor na Plitvičkim jezerima za vrijeme od 1. do 31. kolovoza time, da je učesnicima osiguran smještaj u šatorima i hrana.

Uzeta je i posebna kuharica za kuhanje doručka i obilne večere.

Cijena hrane bila je 180 dinara dnevno, a ležaju Din 30 za članove PSH, a za ostale Din 50.

Svrha ovog logora bila je, da omogući planinarima omladincima upoznavanje ljepota Plitvičkih jezera i da posluži kao baza za ture na Ličku Plješevicu i Velebit.

I. B.

UZ RAD MARKACIONE SEKCije PD »ŽELJEZNIČAR« — ZAGREB

U br. 4 i 5 »Naših planina« od 1950. godine napisao je Vjenceslav Jurić, član PD »Željezničar« iz Zagreba zanimiv članak »Kratka uputstva o markiranju putova i staza«.

Među jednom grupom omladinaca — mlađih planinara čula sam, kako se čitaju pojedini odlomci tog članka i čula sam zanimljivu diskusiju. Omladinci između 15 i 18 godina, daci srednjih škola slabo su čuli za markacije i za taj rad. Neki su iznosili kako poznaju markacije, t. j. vanjske znakove, a dvojica su čak i vidjela kako se izvode ti radovi. Međutim ostalima nije bila jasna važnost markiranja, način rada, a kamo li da bi bili prisutni kod izvođenja tih rada.

Okolicu Zagreba, Zagrebačku goru i Samoborsko gorje posjećuju nedjeljama i praznicima mnoštvo izletnika i planinara. Dobro markirani put (označen i uređen) osnov je uređenja jedne planine. On privlači i one, koji bez vodiča ne bi lako stigli do cilja. Tako i u zagrebačkoj

okolini, gdje nisu prijeko potrebeni iskusi-vodiči, prema uputama Planinarskog saveza Hrvatske — Planinarsko društvo »Željezničar« već godinama obnavlja stare i postavlja nove markacije na sektoru Samoborskog gorja.

Godina 1955. bila je obzirom na vremenske nepogode nepovoljna za rad markacione sekcije. Radilo se svega nekoliko nedjelja, te tako nisu ni rezultati potpuno zadovoljili.

Postoji mnogo puteva u lijepom Samoborskem gorju. Staze preko strmih livada, kraj stijena, kroz uske dolinice, — to je krajobraz koji rado posjećuju planinari. Tamo su obnovljeni uglavnom putevi, koji vode od Oštrea dalje. To su Oštrec—Velika Vrata iznad Kovinšćice—Japetić. Oštrec—Plješivica—Okić, Oštrec—Šoćeva kuća i dr. Naročito je lijep put od Oštresa preko idealnog skijaškog terena Kovinšćice na Japetić, koji je od prije rata bio potpuno zanemaren. Postavljeno je ukupno preko 300 markacija, pedesetak strelica i četrnaest ploča. Također je markiran put k ljetnom logorištu na Puntamiki kraj Zadra i provedena kontrola puteva od Tomislavovog doma do Pongračeve lugarnice u Zagrebačkoj gori. Svakako je utrošeno dosta sredstava za nabavu boja, kistova, kao i orientacionih ploča.

Članovi te sekcije pokazali su mnogo dobre volje za te radove i uočili neke nedostatke, koje će u novoj sezoni nastojati ukloniti.

Pitamo vas, planinari i planinarke, preplatnici i čitatelji »Naših planina«, da li smije u redovima planinara, u redovima kulturnih ljudi postojati nepoznавanje ili čak uništavanje radova markacionih sekcija.

Naše bi planine morale biti turistička privlačnost. Nastojimo, da ih takovima učinimo. Zainteresirajmo našu omladinu za to, ucjepljujući ljubav i brigu za održavanje planine, koja ne smije biti poprištem ličnih neobuzdanih iživljavanja. Nije li sramota da po ogoljeloj kori stabe možemo naslutiti markaciju? Zar je naopako okrenuta orientaciona strelica šala ili pomanjkanje osjećaja ozbilnosti i odgovornosti? Gaženje usjeva i oštećivanje prirode vrše tek rijetki nazovi »planinari«.

Upućujmo našu omladinu u tekovine kulture, podučimo je pravilnom odnosu prema prirodi. Potaknimo je i oduševimo za prirodne ljepote, da ne ostanu nepriступačne i skrivene.

Upoznajmo podmladak planinarskih redova s osnovom djelovanja planinarskoga — brigom za naše planine!

Zorka Zubović

ORIJENTACIONI MARŠEVI

Zadnjih su godina naša planinarska društva uvela organiziranje orientacionih marševa, kao dio svoje stalne aktivnosti. Članovi su vrlo dobro prihvatali ovu vrst djelatnosti, tako da na svakom maršu učestvuje lijep broj ekipa.

Početkom ove godine osnovan je republički odbor za cross i orijentaciju i u taj je odbor ušao predstavnik Planinarskog saveza Hrvatske. On ima zadatak da prati rad i prikuplja podatke o orientacionim marševima.

Kod svakog novoorganiziranog marša ima novih specifičnosti i pojavljuju se dobre ideje za provođenje ovakve organizacije, pa je za to potrebno, da organizatori šalju Savezu detaljne prikaze o maršu sa propozicijama i drugim pojedinostima.

Ovakvi su nam izvještaji veoma potrebi i služe nam, da se pojedini uspijeni detalji i drugima preporuče.

Ove su godine naša društva organizirala već nekoliko dobrih marševa. Tako je PDS »Velebit« u veljači izveo zimski orijentacioni marš na skijama sa gađanjem iz vojničke puške. Omladinska sekcija PD »Zagreb« izvela je takav marš u ožujku, a u ocjenu je ulazio i postavljanje logora. PD »Jankovac« iz Osijeka organiziralo je također jedan veoma uspješan marš. Tokom marša bilo je obavezno i gađanje zračnom puškom.

I. B.

I. SLET PLANINARA SLAVONIJE

Planinari Slavonije organizirali su za dan Ustanka naroda Hrvatske svoj I. slet u Velikoj kraj Slav. Požege (Papuk). Slet je trajao od 27. do 29. srpnja i imao je slijedeći program: 27. VII. u 10 sati otvorenenje sleta, zatim orijentaciono takmičenje, izlet na Lapjak (669 m) i na večer prikazivanje planinarskog filma, te planinarsko veselje uz logorsku vatrnu. 28. VII. bio je priređen izlet na vrh Papuka (953 m), izlet na Jankovac i na večer isto kao i prvog dana.

29. VII. bilo je savjetovanje predstavnika planinarskih društava Slavonije i završetak sleta.

U slijedećem ćemo broju dati opširniji prikaz sa ovoga Sleta. Ur.

IV. SASTANAK PLANINARA P. T. T. SLUŽBENIKA I RADNIKA JUGOSLAVIJE

Planinari — članovi društava P. T. T. službe iz raznih mesta i republika odr-

žali su svoj IV. sastanak na Platku od 1. do 2. svibnja ove godine.

Ovi sastanci pobuduju sve veće zanimanje kod službenika i radnika P. T. T. saobraćaja i sindikata. Danas postojakod nas više P. T. T. društava i to P. D. »Sljeme« u Zagrebu, PD »Poštar« u Beogradu, zatim P. D. Ljubljana, Planinarsko i smučarsko društvo »Prijatelj prirode« u Sarajevu i najmlađe planinarsko društvo u Novom Sadu.

U toku je osnivanje planinarskih društava u Rijeci, Bitolju i Skoplju. U redovima ovih planinarskih društava razvila se velika akcija podizanja i obnove planinarskih domova, pa tako ima već priličan broj objekata koji pripadaju ovim društvima. Tako je dom na Pohorju i Vršiću u Sloveniji, dom nad Vugrovcem kraj Zagreba i dom na Avali kraj Beograda. U izgledu su još domovi na Hrv. Snježniku, kojega bi eventualno obnovili planinari P. T. T. društva na Rijeci, zatim planinarski dom na Igmanu kod Sarajeva i dom na Rudniku, koje bi gradila planinarska društva P. T. T. u Sarajevu i Beogradu. U izgledu je također i još jedan dom na Fruškoj Gori, kojega bi sagradili omladinci društva u Novom Sadu.

Iz ovih se podataka vidi, da je aktivnost planinara-poštara veoma velika i da oni nalaze veliku podršku i pomoć kod svojih poduzeća P. T. T. saobraćaja i sindikalnih organizacija. Na taj način planinari-poštari daju velik doprinos razvoju i omasovljenju planinarstva u Jugoslaviji. Ovome mnogo doprinose i ovakvi redoviti godišnji sastanci, koji daju impuls planinarskim društvima P. T. T. za nove akcije i zadatke.

U ovim društvima ima preko 1.000 organiziranih planinara, a taj broj svakim danom raste. Bilo je međutim primjedaba, da je ova akcija planinara-poštara neko »sektičenje« i izdvajanje iz redova ostalih planinarskih organizacija, no to nije točno, jer su ova planinarska društva redoviti članovi planinarskih saveza, koji ispunjavaju sve svoje dužnosti. To je samo sretno izabrana forma pomoću koje se aktiviziraju mnogi P. T. T. radnici i službenici u planinarstvu.

Naročita se pažnja posvećuje omladinici, kojoj se pored ostalog daju i beskamatni zajmovi za nabavu potrebnih rekvizita. U svim upravnim odborima ovih planinarskih društava rade komisije ili referenti koji se bave problematikom naše omladine i njenim uključivanjem u društvene i sportske organizacije. Zbog toga u odbore ulazi sve veći broj omladinaca.

IV. redoviti sastanak na Platku organiziralo je Planinarsko društvo »Sljeme« iz Zagreba, za koju svrhu je dobito, susretljivošću Planinarskog društva »Rijeka«, njihov veliki dom na raspolaganje.

Planinarski dom na Platku nalazi se nedaleko ispod doma pod vrhom Snježnika, oko kojega se održavaju gotovo svake godine tradicionalna skijaška natjecanja pod nazivom »Jadranski veleslalom«. Ta natjecanja predstavljaju zaista pravi jadranski veleslalom, jer natjecatelji imaju prilike, da skijaju po krasnim skijaškim terenima uz široke poglede na Jadran.

Sastanak je otvorio prigodnim govorom predsjednik P. D. »Sljeme« iz Zagreba drug Ljubo Japundžić, koji je, nakon pozdrava delegatima i gostima, podcrtao važnost ovog planinarskog sastanka u razvoju planinarstva uopće, a posebno među radnicima i službenicima P. t. t. Ovi sastanci dobivaju još veću vrijednost i zbog toga, rekao je drug Japundžić, što se održavaju prilikom proslave 1. maja, tog međunarodnog blagdana rada. Evocirao je zatim uspomene iz borbe naših naroda za vrijeme okupacije ovih krajeva.

Svoj govor je završio riječima: »Mi planinari naročito smo dužni da pored razvijanja planinarstva razvijamo i ljubav prema domovini, produbljujemo bratstvo i jedinstvo naših naroda i da čeličimo naše zdravlje, kako bi bolje mogli svladavati dnevne zadatke, a u potrebi braniti svoju domovinu.«

Svečanost je nastavljena paljenjem velike logorske vatre i pjevanjem narodnih pjesama.

Svečanost je nastavljena u domu zbog kiše, koja međutim nije omela ni zabavu niti plan izleta, tako da su ipak izvedeni izleti na Snježnik i Risnjak.

Radni dio ovog skupa održan je 2. svibnja poslije podne. Na sastanku je izraženo veliko žaljenje što nije prisutan predsjednik planinarskog saveza Hrvatske drug Većeslav Holjevac, kojemu je urušen poziv.

Delegati su na sastanku iznosili us-

pjehe i teškoće u radu kao i nastojanja da postignu što veću masovnost i da osiguraju materijalna sredstva za gradnju i obnovu planinarskih objekata na našim planinama. Mnoga su društva u ovome postigla znatne uspjehe, pa su uz velik broj članova svojim radom došla u mogućnost da grade 3 planinarska doma i to na Rudniku, Igmanu i Fruškoj Gori.

U nastavku su prodiskutirani i rezultati prošlogodišnjih zaključaka i upućeni su prijedlozi za nove zaključke, koji će se provesti u ovoj godini. Najvažniji su zaključci slijedeći:

1. Saradnja P. T. T. planinarskih društava sa republičkim planinarskim savezom, kao i sa kotarskim narodnim odborima i sindikalnim organizacijama.

2. Evidencija o radu društava kao i publicitet rada kroz sindikalnu i stručnu štampu, te u dnevnim novinama i planinarskim časopisima.

3. Čuvanje svih izvještaja o radu društava na jednom mjestu, na primjer u P. T. T. muzeju ili centralnom odboru sindikata.

4. Koordinacija rada kod akcija svih društava.

5. Izmjena iskustva svih društava.

6. Obavještavanje o godišnjim kalendarima društava.

7. Natjecanje društava prilikom slijedećeg sastanka.

8. Partizanski marš u predjelima gdje je izvršen probor na Neretvi i prelaz preko Prenja u NOB, u organizaciji planinarskog i smučarskog društva P. T. T. »Prijatelj prirode« iz Sarajeva.

9. Slijedeći sastanak održat će se 1. i 2. maja 1957. godine na Fruškoj Gori u organizaciji planinarskog društva P. T. T. iz Novog Sada.

10. Pomoći planinarima Crne Gore i Makedonije da formiraju svoja planinarska društva ili aktive.

Nakon ovog savjetovanja održano je srdačno drugarsko veče, a slijedećeg dana odvezli su se svi učesnici autobusima u posjetu velikoj hidrocentrali u Tribliju kraj Novoga.

I. Plavec

PLANINARI,

Svu opremu za planinarenje uz najniže cijene
kupujte kod

»SPORT HERUC«, ZAGREB

Prodavaone: ZAGREB, Ilica 26 - ZAGREB, Mesnička ul. br. 1
MOSTAR, Maršala Tita 50 - RIJEKA, Corso Nar.
Revolucije br. 38 - OSIJEK, Ulica Republike br. 47

»METALPRODUKT«

EXPORT-IMPORT

ZAGREB - Gajeva ul. 5/l.

Telefoni: 39-230, 37-762, 37-418

IZVOZI

SVE PROIZVODE METALNE INDUSTRIJE

UVозI

SIROVINE, MATERIJAL, ALAT I INSTRUMENTE ZA POTREBE METALNE
INDUSTRIJE

•Napredak•

PECARSKO-KERAMIČKA ZADRUGA S.O.J.

ZAGREB, Vlaška ul. br. 70 - Telefon: 34-868

PREUZIMA:

Dobavu i postavljanje glinenih kamina i peći kao i razne stilske peći prema nacrtu. Sve vrsti opločenja zidova i taracanje podova domaćim i inostranim keramičkim pločicama, zidanje i remont industrijskih peći, polaganje ksilolitnih podova.

POTROŠAČI, TRGOVCI

ne zaboravite da su proizvodi Tvornice ribljih
konzervi

ISTRA **Banjole kod Pule**

Najbolji

Ulov plave ribe vlastitim brodovima je najbolja garancija za odlični kvalitet ribljih prerađevina.

Projektiranje, izradu, popravak i montažu

Rashladnih uredaja

za ledane, hladionice, te popravak svih vrsta
frižidera izvodi najpovoljnije uz garanciju

„TERMOMEHANIKA“

Vlastita proizvodnja metilhlorida
(plin za hlađenje)

ZAGREB, Ilica 235, tel.: 23-026

»IKOM«

INDUSTRija I KOVNiCA »OREŠKOVIC MARKO«
ZAGREB, Ilica 191
Telefon: 25-942, 24-139, 32-894

Proizvodi plinomjere za kućanstva, industrijske plinomjere, nisko-tlačne kompresore, brzogrijalice, sve vrste uniformskih oznaka, značke, embleme, sportske medalje, plakete, pokale, ordene, te ostalu metalnu galeriju, kao i raznovrsnu zlatnu i srebrnu nakitnu robu.

• odra •

TVORNICA GLINENIH PROIZVODA CIGLANA »ODRA« SISAK

Prije nego se odlučite gdje ćete

KUPITI CIGLU ili CRIJEP

za svoju gradnju - ne zaboravite da su proizvodi »ODRA« tvornice glinenih proizvoda u Sisku - najbolje kvalitete.

Obratite se na nas, gdje ćete dobiti sva potrebna uputstva.

„CIJANIZACIJA”

PODUZEĆE ZA DESINSEKCIJU I DERATIZACIJU

Z A G R E B

UL. Nikole Tesle 6 - Telefon: 39-266, 35-266

Š T A K O R E I M I Š E V E

na svim javnim i privatnim objektima i
površinama

●
S T J E N I C E , Ž O H A R E
I O S T A L E Š T E T O Č I N E

u stanovima, hotelima, domovima, restaura-
nima i skladištima

●
U N I Š T A V A M O

najefikasnijim kemijskim sredstvima bez opa-
snosti za ljude i domaće životinje

RADIMO I IZVAN ZAGREBA - INFORMACIJE DAJEMO BEZ OBAVEZE